

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

विनयपिटके

चूळवग्ग-अट्ठकथा

१. कम्मक्खन्धकं

तज्जनीयकम्मकथा

१. चूळवग्गस्स पठमे कम्मक्खन्धके ताव पण्डुकलोहितकाति पण्डुको चेव लोहितको चाति छब्बगियेसु द्वे जना; तेसं निस्सितकापि पण्डुकलोहितकात्वेव पज्जायन्ति । बलवाबलवं पटिमन्तेथाति सुट्ठुबलवं पटिवदथ । अलमत्थतराति समत्थतरा ।

तज्जनीयकम्मकथा निट्ठिता ।

अधम्मकम्मद्वादसककथा

४. असम्मुखा कतन्तिआदीसु सङ्गधम्मविनयपुग्गलसम्मुखानं विना कतं, चुदितकं अप्पटिपुच्छित्वा कतं, तस्सेव अप्पटिज्जाय कतं । अदेसनागामिनियाति पाराजिकापत्तिया वा सङ्घादिसेसापत्तिया वा । एत्थ पुरिमकेसु तीसु तिकेसु नव पदा अधम्मेनकतं वग्गेनकतन्ति इमेहि सङ्घि एकेकं गहेत्वा नव तिका वुत्ता । एवं सब्बेपि द्वादस तिका होन्ति । पटिपक्खवसेन सुक्कपक्खेसुपि एतेयेव द्वादस तिका वुत्ता ।

६. अननुलोमिकेहि गिहिसंसग्गेहीति पब्बजितानं अननुच्छविकेहि सहसोकितादीहि गिहिसंसग्गेहि ।

तिण्णं, भिक्खवे, भिक्खून्तिआदि एकेकेनापि अङ्गेन तज्जनीयकम्मं कातुं वट्ठतीति दस्सनत्थं वुत्तं । तज्जनीयस्स हि विसेसेन भण्डनकारकत्तं अङ्गं, नियस्सस्स अभिण्हापत्तिकत्तं, पब्बाजनीयस्स कुलदूसकत्तं वुत्तं । इमेसु पन तीसु अङ्गेसु येन केनचि सब्बानिपि कातुं वट्ठति । यदि एवं यं चम्पेय्यक्खन्धके वुत्तं — “तज्जनीयकम्मरहस्स नियस्सकम्मं करोति... पे०... उपसम्पदारहं अब्भेति; एवं खो उपालि अधम्मकम्मं होति अविनयकम्मं, एवञ्च पन सङ्घो सातिसारो होती”ति इदं विरुज्झतीति । इदञ्च न विरुज्झति । कस्मा? वचनत्थनानत्ततो, “तज्जनीयकम्मरहस्सा”ति इमस्स हि वचनस्स कम्मसन्निट्ठानं अत्थो । “तिण्णं, भिक्खवे”तिआदिवचनस्स अङ्गसम्भवो, तस्मा यदा सङ्गेन सन्निपतित्वा “इदं नाम इमस्स भिक्खुनो कम्मं करोमा”ति सन्निट्ठानं कतं होति, तदा कम्मरहो नाम होति । तस्स इमिना लक्खणेन तज्जनीयादिकम्मरहस्स नियस्सकम्मादिकरणं अधम्मकम्मञ्चेव अविनयकम्मञ्चाति वेदितब्बं । यस्स पन भण्डनकारकादीसु अङ्गेसु अज्जतरं अङ्गं अत्थि, तस्स आकङ्खमानो सङ्घो यथानुज्जातेसु अङ्गेसु च कम्मेसु च येन केनचि अङ्गेन यंकिञ्चि कम्मं ववत्थपेत्वा तं भिक्खुं कम्मरहं कत्वा कम्मं करेय्य । अयमेत्थ विनिच्छयो । एवं पुब्बेनापरं समेति ।

तत्थ किञ्चापि तज्जनीयकम्मे भण्डनकारकवसेन कम्मवाचा वुत्ता, अथ खो बालस्स अब्यत्तस्स आपत्तिबहुलस्स

तज्जनीयकम्मं करोन्तेन बालअव्यक्तवसेनेव कम्मवाचा कातब्बा । एवञ्हि भूतेन वत्थुना कतं कम्मं होति, न च अज्जस्स कम्मस्स वत्थुना । कस्मा? यस्मा इदम्पि अनुज्जातन्ति । एस नयो सब्बत्थ । **अट्टारस सम्मावत्तनवत्थूनि** पारिवासिकक्खन्धके वण्णयिस्साम ।

अधम्मकम्मद्वादसककथा निट्ठिता ।

नप्पटिप्पस्सम्भेतब्बअट्टारसकादिकथा

८. **लोमं पातेन्तीति** पन्नलोमा होन्ति; भिक्खू अनुवत्तन्तीति अत्थो । **नेत्थारं वत्तन्तीति** नित्थरन्तानं एतन्ति नेत्थारं; येन सक्का निस्सारणा नित्थरितुं, तं अट्टारसविधं सम्मावत्तनं वत्तन्तीति अत्थो । कित्तकं कालं वत्तं पूरेतब्बन्ति? दस वा पञ्च वा दिवसानि । इमस्मिञ्चि कम्मक्खन्धके एतकेन वत्तं पूरितमेव होति ।

नप्पटिप्पस्सम्भेतब्बअट्टारसकादिकथा निट्ठिता ।

नियस्सकम्मकथा

११. सेय्यसकवत्थुस्मिं — **अपिस्सु भिक्खू पकताति** अपिस्सु भिक्खू निच्चं ब्यावटा होन्ति । सेसं तज्जनीये वुत्तसदिसमेव ।

नियस्सकम्मकथा निट्ठिता ।

पब्बाजनीयकम्मकथा

२१. अस्सजिपुनब्बसुकवत्थु सङ्गादिसेसवण्णनायं वुत्तं ।

२७. **कायिकेन दवेनाति** आदीसु पनेत्थ कायिको दवो नाम कायकीळा वुच्चति । सेसपदद्वयेपि एसेव नयो । **कायिको अनाचारो** नाम कायद्वारे पञ्जत्तसिक्खापदवीतिक्कमो वुच्चति । सेसद्वयेपि एसेव नयो । **कायिकं उपघातिकं** नाम कायद्वारे पञ्जत्तसिक्खापदस्स असिक्खनभावेन उपहननं वुच्चति; नासनं विनासनन्ति अत्थो । सेसद्वयेपि एसेव नयो । **कायिको मिच्छाजीवो** नाम पटिक्खित्तवेज्जकम्मादिवसेन तेलपचनअरिट्टपचनादीनि । **वाचसिको मिच्छाजीवो** नाम गिहीनं सासनसम्पटिच्छनारोचनादीनि । **कायिकवाचसिको** नाम तदुभयं । सेसं तज्जनीये वुत्तनयमेव ।

पब्बाजनीयकम्मकथा निट्ठिता ।

पटिसारणीयकम्मकथा

३३. सुधम्मवत्थुस्मिं पन — **अनपलोकेत्वाति** न आपुच्छित्वा । **एतदवोचाति** किं ते गहपति थेरानं पटियत्तन्ति सब्बं विवरापेत्वा दिस्वा एतं अवोच । **एका च खो इध नत्थि यदिदं तिलसंगुळिकाति** या अयं तिलसक्खलिका नाम वुच्चति, सा नत्थीति अत्थो । तस्स किर गहपतिनो वंसे आदिम्हि एको पूवियो अहोसि । तेन नं थेरो जातिया खुंसेतुकामो एवमाह । **यदेव किञ्चीति** एवं बहुं बुद्धवचनं रतनं पहाय किञ्चिदेव तिलसंगुळिकावचनं भासितं । कुक्कुटपोतकउदाहरणेन इदं

दस्सेति “यथा सो नेव काकवस्सितं न कुक्कुटवस्सितं अकासि, एवं तथापि नेव भिक्खुवचनं न गिहिवचनं वुत्त”न्ति ।

पटिसारणीयकम्मकथा निट्ठिता ।

अधम्मकम्मादिद्वादसककथा

३७. असम्मुखा कतन्तिआदयो तिका वुत्तप्पकारा एव ।

३९. अङ्गसमन्नागमो पुरिमेहि असदिसो । तत्थ यथा लाभं न लभन्ति; एवं परिसक्कन्तो परक्कमन्तो अलाभाय परिसक्कति नाम । एस नयो अनत्थादीसु । तत्थ अनत्थोति अत्थभङ्गो । अनावासोति तस्मिं ठाने अवसनं । गिहीनं बुद्धस्स अवण्णन्ति गिहीनं सन्तिके बुद्धस्स अवण्णं भासति । धम्मिकं पटिस्सवं न सच्चापेतीति यथा सच्चो होति, एवं न करोति; वस्सावासं पटिस्सुणित्वा न गच्छति, अज्जं वा एवरूपं करोति । पज्जनं भिक्खवेतिआदि एकङ्गेनपि कम्मरहभावदस्सनत्थं वुत्तं । सेसमेत्थ उत्तानत्थज्जेव, तज्जनीये च वुत्तनयमेव ।

अधम्मकम्मादिद्वादसककथा निट्ठिता ।

आपत्तिया अदस्सने उक्खेपनीयकम्मकथा

४६. छन्नवत्थुस्मिं — आवासपरम्परज्ज भिक्खवे संसथाति सब्बावासेसु आरोचेथ ।

५०. भण्डनकारकोतिआदीसु भण्डनादिपच्चया आपन्नं आपत्तिं रोपेत्वा तस्सा अदस्सनेयेव कम्मं कातब्बं । तिका वुत्तप्पकारा एव ।

५१. सम्मावत्तनायं पनेत्थ तेचत्तालीस वत्तानि । तत्थ न अनुद्धंसेतब्बोति न चोदेतब्बो । न भिक्खु भिक्खूहीति अज्जो भिक्खु अज्जेहि भिक्खूहि न भिन्दितब्बो । न गिहिद्धजोति ओदातवत्थानि अच्छिन्नदसपुप्फदसानि च न धारेतब्बानि । न तित्थियद्धजोति कुसचीरादीनि न धारेतब्बानि । न आसादेतब्बोति न अपसादेतब्बो । अन्तो वा बहि वाति विहारस्स अन्तो वा बहि वा । न तित्थियादिपदत्तयं उत्तानमेव । सेसं सब्बं पारिवासिकक्खन्धके वण्णयिस्साम । सेसं तज्जनीये वुत्तनयमेव । आपत्तिया अप्पटिकम्मे उक्खेपनीयकम्मं इमिना सदिसमेव ।

६५. अरिट्ठवत्थु खुद्दकवण्णनायं वुत्तं । “भण्डनकारको”तिआदीसु यं दिट्ठिं निस्साय भण्डनादीनि करोति, तस्सा अप्पटिनिस्सगोयेव कम्मं कातब्बं । सेसं तज्जनीये वुत्तनयमेव । सम्मावत्तनायम्पि हि इध तेचत्तालीसंयेव वत्तानीति ।

आपत्तिया अदस्सने उक्खेपनीयकम्मकथा निट्ठिता ।

कम्मक्खन्धकवण्णना निट्ठिता ।

२. पारिवासिकक्खन्धकं

पारिवासिकवत्तकथा

७५. पारिवासिकवत्तकथा — पारिवासिकाति परिव्रासं परिवसन्ता । तत्थ चतुब्बिधो परिव्रासो — अप्पटिच्छन्नपरिव्रासो, पटिच्छन्नपरिव्रासो, सुद्धन्तपरिव्रासो, समोधानपरिव्रासोति । तेसु “यो, भिक्खवे, अज्जोपि अज्जतिथियपुब्बो इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खति पब्बज्जं, आकङ्खति उपसम्पदं, तस्स चत्तारो मासे परिव्रासो दातब्बो”ति (महाव० ८६) एवं महाखन्धके वुत्तो तिथियपरिव्रासो अप्पटिच्छन्नपरिव्रासो नाम । तत्थ यं वत्तब्बं तं वुत्तमेव । अयं पन इध अनधिप्पेतो । सेसा तयो येन सङ्घादिसेसापत्ति आपन्ना चेव होति पटिच्छादिता च, तस्स दातब्बा । तेसु यं वत्तब्बं तं समुच्चयवत्तकथा वक्खाम । एते पन इध अधिप्पेता । तस्मा एतेसु यंकिञ्चि परिव्रासं परिवसन्ता “पारिवासिका”ति वेदितब्बा ।

पकतत्तानं भिक्खून्ति ठपेत्वा नवकतरं पारिवासिकं अवसेसानं अन्तमसो मूलायपटिकस्सनारहादीनम्पि । अभिवादनपच्चुट्टानन्ति यं ते अभिवादनादिं करोन्ति, तं सादियन्ति, सम्पटिच्छन्ति; न पटिक्खिपन्तीति अत्थो । तत्थ सामीचिकम्मन्ति ठपेत्वा अभिवादनादीनि अज्जस्स अनुच्छविकस्स बीजनवातदानादीनो आभिसमाचारिकस्सेतं अधिवचनं । आसनाभिहारन्ति आसनस्स अभिहरणं, आसनं गहेत्वा अभिगमनं पज्जापनमेव वा । सेय्याभिहारेपि एसेव नयो । पादोदकन्ति पादधोवनउदकं । पादपीठन्ति धोतपादद्वपनकं । पादकथलिकन्ति अधोतपादद्वपनकं पादघंसनं वा । आपत्ति दुक्कटस्साति सद्धिविहारिकानम्पि सादियन्तस्स दुक्कटमेव, तस्मा ते वत्तब्बा — “अहं विनयकम्मं करोमि, मय्हं वत्तं मा करोथ, मा मं गामप्पवेसनं आपुच्छथा”ति । सचे सद्धापब्बजिता कुलपुत्ता “तुम्हे, भन्ते, तुम्हाकं विनयकम्मं करोथा”ति वत्ता वत्तं करोन्ति, गामप्पवेसनम्पि आपुच्छन्ति येव, वारितकालतो पट्टाय अनापत्ति । मिथु यथावुट्ठन्ति पारिवासिकभिक्खून् अज्जमज्जं यो यो वुट्ठो तेन तेन नवकतरस्स सादितुं ।

पज्ज यथावुट्ठन्ति पकतत्तेहिपि सद्धि वुट्ठपटिपाटिया एव । तस्मा पातिमोक्खे उद्दिस्समाने हत्थपासे निसीदितुं वट्ठति । महापच्चरियं पन “पाळिया अनिसीदित्वा पाळिं विहाय हत्थपासं अमुज्जन्तेन निसीदितब्ब”न्ति वुत्तं । पारिसुद्धिउपोसथे करीयमाने सङ्घनवकट्टाने निसीदित्वा तत्थेव निसिन्नेन अत्तनो पाळिया पारिसुद्धिउपोसथो कातब्बो । पवारणायपि सङ्घनवकट्टाने निसीदित्वा तत्थेव निसिन्नेन अत्तनो पाळिया पवारेतब्बं । सङ्घेन घण्टिं पहरित्वा भाजीयमानं वस्सिकसाटिकम्पि अत्तनो पत्तट्टाने गहेतुं वट्ठति ।

ओणोजनन्ति विस्सज्जनं वुच्चति । सचे हि पारिवासिकस्स द्वे तीणि उद्देसभत्तादीनि पापुणन्ति, अज्जा चस्स पुगलिकभत्तपच्चासा होति, तानि पटिपाटिया गहेत्वा “भन्ते, हेट्ठा गाहेथ, अज्ज मय्हं भत्तपच्चासा अत्थि, स्वे गण्हिस्सामी”ति वत्ता विस्सज्जेतब्बानि । एवं तानि पुनदिवसेसु गण्हितुं लभति । पुनदिवसे सव्वपठमं एतस्स दातब्बन्ति कुरुन्दियं वुत्तं । यदि पन न गण्हाति न विस्सज्जेति, पुनदिवसे न लभति, इदं ओणोजनं नाम पारिवासिकस्सेव ओदिस्स अनुज्जातं । कस्मा? तस्स हि सङ्घनवकट्टाने निसिन्नस्स भत्तगे यागुखज्जकादीनि पापुणन्ति वा न वा, तस्मा सो “भिक्खाहारेन मा किलमित्था”ति इदमस्स सङ्गहकरणत्थाय ओदिस्स अनुज्जातं ।

भत्तन्ति आगतागतेहि वुट्ठपटिपाटिया गहेत्वा गन्तब्बं विहारे सङ्घस्स चतुस्सालभत्तं, एतं यथावुट्ठं लभति । पाळिया पन गन्तुं वा ठातुं वा न लभति, तस्मा पाळितो ओसक्कित्वा हत्थपासे ठितेन हत्थं पसारेत्वा यथा सेनो निपतित्वा गण्हाति, एवं गण्हितब्बं । आरामिकसमणुद्देसेहि आहरापेतुं न लभति । सचे सयमेव आहरन्ति, वट्ठति । रज्जो महापेळभत्तेपि एसेव नयो । चतुस्सालभत्ते पन सचे ओणोजनं कत्तुकामो होति, अत्तनो अत्थाय उक्खित्ते पिण्डे “अज्ज मे भत्तं अत्थि, स्वे

गण्हिस्सामी’ति वत्तब्बं । पुनदिवसे द्वे पिण्डे लभतीति महापच्चरियं वुत्तं । उद्देसभत्तादीनिपि पाळितो ओसक्कित्वाव गहेतब्बानि । यत्थ पन निसीदापेत्वा परिविसन्ति, तत्थ सामणेरां जेड्डकेन भिक्खूनां सङ्घनवकेन हुत्वा निसीदितब्बं ।

७६. इदानीं या अयं सम्मावत्तना वुत्ता, तत्थ न उपसम्पादेतब्बन्ति उपज्झायेन हुत्वा न उपसम्पादेतब्बं; वत्तं निक्खिपित्वा पन उपसम्पादेतुं वट्ठति । आचरियेन हुत्वापि कम्मवाचा न सावेतब्बा, अज्जस्मिं असति वत्तं निक्खिपित्वा सावेतुं वट्ठति । न निस्सयोति आगन्तुकानं निस्सयो न दातब्बो । येहिपि पकतियाव निस्सयो गहितो, ते वत्तब्बा — “अहं विनयकम्मं करोमि, असुकत्थेरस्स नाम सन्तिके निस्सयं गण्हथ, मय्हं वत्तं मा करोथ, मा मं गामप्पवेसनं आपुच्छथा”ति । सचे एवं वुत्तेपि करोन्तियेव, वारितकालतो पट्टाय करोन्तेसुपि अनापत्ति ।

न सामणेरोति अज्जो सामणरो न गहेतब्बो । उपज्झं दत्त्वा गहितसामणेरापि वत्तब्बा — “अहं विनयकम्मं करोमि, मय्हं वत्तं मा करोथ, मा मं गामप्पवेसनं आपुच्छथा”ति । सचे एवं वुत्तेपि करोन्तियेव, वारितकालतो पट्टाय करोन्तेसुपि अनापत्ति । भिक्खुनोवादकसम्मुति नाम आधिपच्चट्ठानभूताति पटिक्खित्ता, तस्मा भिक्खुसङ्घस्स वत्तब्बं — “भन्ते, अहं विनयकम्मं करोमि, भिक्खुनोवादकं जानाथा”ति, पटिबलस्स वा भिक्खुस्स भारो कातब्बो । आगता भिक्खुनियो “सङ्घसन्तिकं गच्छथ, सङ्घो वो ओवाददायकं जानिस्सती”ति वा “अहं विनयकम्मं करोमि, असुकभिक्खुस्स नाम सन्तिकं गच्छथ, सो वो ओवादं दस्सती”ति वा वत्तब्बा ।

सा आपत्तीति सुक्कविस्सट्ठिया परिवासे दिन्ने सुक्कविस्सट्ठि नापज्जितब्बा । अज्जा वा तादिसिकाति कायसंसग्गादिगरुकापत्ति । ततो वा पापिटुतराति पाराजिकापत्ति; सत्तसु हि आपत्तीसु दुब्भासितापत्ति पापिट्टा; दुक्कटापत्ति पापिटुतरा; दुक्कटापत्ति पापिट्टा, पाटिदेसनीयापत्ति पापिटुतराति एवं पाचित्तियथुल्लच्चयसङ्गादिसेसपाराजिकापत्तीसु नयो नेतब्बो । तासं वत्थूसुपि दुब्भासितवत्थु पापिट्टं, दुक्कटवत्थु पापिटुतरन्ति पुरिमनयेनेव भेदो वेदितब्बो । पण्णत्तिवज्जसिक्खापदे पन वत्थुपि आपत्तिपि पापिट्टा । लोकवज्जे उभयम्पि पापिटुतरं ।

कम्मन्ति परिवासकम्मवाचा वुच्चति । तं कम्मं “अकतं दुक्कट”न्तिआदीहि वा “किं इदं कम्मं नाम कसिकम्मं गोरक्खकम्म”न्तिआदीहि वा वचनेहि न गरहितब्बं । कम्मिकाति येहि भिक्खूहि कम्मं कतं, ते वुच्चन्ति, ते “बाला अब्यत्ता”तिआदीहि वचनेहि न गरहितब्बा । न सवचनीयं कातब्बन्ति पलिबोधत्थाय वा पक्कोसनत्थाय वा सवचनीयं न कातब्बं, पलिबोधत्थाय हि करोन्तो “अहं आयस्मन्तं इमस्मिं वत्थुस्मिं सवचनीयं करोमि, इमम्हा आवासा एकपदम्पि मा पक्कामि, याव न तं अधिकरणं वूपसन्तं होती”ति एवं करोति । पक्कोसनत्थाय करोन्तो “अहं ते सवचनीयं करोमि, एहि मया सद्धिं विनयधरानं सम्मुखीभावं गच्छामा”ति एवं करोति; तदुभयम्पि न कातब्बं ।

न अनुवादोति विहारे जेड्डकट्टानं न कातब्बं । पातिमोक्खुद्देसकेन वा धम्मज्झेसकेन वा न भवितब्बं । नापि तेरससु सम्मुतीसु एकसम्मुतिवसेनापि इस्सरियकम्मं कातब्बं । न ओकासोति “करोतु मे आयस्मा ओकासं, अहं तं वत्तुकामो”ति एवं पकतत्तस्स ओकासो न कारेतब्बो, वत्थुना वा आपत्तिया वा न चोदेतब्बो, “अयं पुब्बे ते दोसो”ति न सारेतब्बो । न भिक्खूहि सम्पयोजेतब्बन्ति अज्जमज्जं योजेत्वा कलहो न कारेतब्बो ।

पुरतोति सङ्घत्थेरेन हुत्वा पुरतो न गन्तब्बं, द्वादसहत्थं उपचारं मुञ्चित्वा एककेन गन्तब्बं । निसीदनेपि एसेव नयो । आसनपरियन्तोति भत्तग्गादीसु सङ्घनवकासनं वुच्चति; स्वास्स दातब्बो, तत्थ निसीदितब्बं । सेय्यापरियन्तोति सेय्यानं

परियन्तो, सब्बलामकं मज्जपीठं। अयञ्चि वस्सग्गेन अत्तनो पत्तद्धाने सेय्यं गहेतुं न लभति। सब्बभिक्षूहि विचिनित्वा गहितावसेसा मङ्कुलगूथभरिता वेत्तलतादिविन्द्धा लामकसेय्या अस्स दातब्बा। **विहारपरियन्तो**ति यथा च सेय्या, एवं वसनआवासोपि वस्सग्गेन अत्तनो पत्तद्धाने तस्स न वट्ठति। सब्बभिक्षूहि विचिनित्वा गहितावसेसा पन रजोहतभूमि जतुकमूसिकभरिता पण्णसाला अस्स दातब्बा। सचे पकतत्ता सब्बे रुक्खमूलिका अब्भोकासिका च होन्ति, छन्नं न उपेन्ति, सब्बेपि एतेहि विस्सद्वावासा नाम होन्ति। तेसु यं इच्छति, तं लभति। वस्सूपनायिकदिवसे पच्चयं एकपस्से ठत्वा वस्सग्गेन गण्हितुं लभति। सेनासनं न लभति, निबद्धवस्सावासिकं सेनासनं गण्हितुकामेन वत्तं निक्खिपित्वा गहेतब्बं।

तेन च सो सादितब्बोति यं अस्स आसनादिपरियन्तं भिक्षू देन्ति, सो एव सादितब्बो। **पुरेसमणेन वा पच्छासमणेन वा**ति जातिपवारितद्धाने “एत्तके भिक्षू गहेत्वा आगच्छथा”ति निमन्ति तेन “भन्ते, असुकं नाम कुलं भिक्षू निमन्तेसि, एथ तत्थ गच्छामा”ति एवं संविधाय भिक्षू पुरेसमणे वा पच्छासमणे वा कत्वा न गन्तब्बं। “भन्ते, असुकस्मिं नाम गामे मनुस्सा भिक्षूनां आगमनं इच्छन्ति, साधु वतस्स सचे तेसं सङ्गहं करेय्याथा”ति एवं पन परियायेन कथेतुं वट्ठति।

न आरज्जिकङ्गन्ति आगतागतानं आरोचेतुं हरायमानेन आरज्जिकधुतङ्गं न समादातब्बं। येनापि पकतिया समादिन्नं, तेन दुतियं भिक्षुं गहेत्वा अरज्जे अरुणं उट्ठापेतब्बं, न च एककेन वत्थब्बं। तथा भत्तग्गादीसु आसनपरियन्ते निसज्जाय हरायमानेन पिण्डपातिकधुतङ्गम्पि न समादातब्बं। यो पन पकतियाव पिण्डपातिको तस्स पटिसेधो नत्थि।

न च तप्पच्चयाति “नीहटभत्तो हुत्वा विहारेयेव निसीदित्वा भुज्जन्तो रत्तियो गणयिस्सामि, गच्छतो मे भिक्षुं दिस्वा अनारोचेन्तस्स रत्तिच्छेदो सिया”ति इमिना कारणेन पिण्डपातो न नीहरापेतब्बो। **मा मं जानिंसूति** “मा मं एकभिक्षुपि जानातू”ति च इमिना अज्झासयेन विहारे सामणरेहि पचापेत्वा भुज्जितुम्पि न लभति। गामं पिण्डाय पविसितब्बमेव। गिलानस्स पन नवकम्मआचरियुपज्झायकिच्चादिपसुतस्स वा विहारेयेव अच्छितुं वट्ठति। सचेपि गामे अनेकसता भिक्षू विचरन्ति, न सक्का होति आरोचेतुं, गामकावासं गन्त्वा सभागद्धाने वसितुं वट्ठति।

आगन्तुकेनाति कज्चि विहारं गतेन तत्थ भिक्षूनां आरोचेतब्बं। सचे सब्बे एकद्धाने ठिते पस्सति, एकद्धाने ठितेनेव आरोचेतब्बं। अथ रुक्खमूलादीसु विसुं विसुं ठिता होन्ति, तत्थ तत्थ गन्त्वा आरोचेतब्बं। सज्चिच्च अनारोचेन्तस्स रत्तिच्छेदो च होति, वत्तभेदे च दुक्कटं। अथ विचिनन्तो एकच्चे न पस्सति, रत्तिच्छेदोव होति, न वत्तभेददुक्कटं।

आगन्तुकस्साति अत्तनो वसनविहारं आगतस्सापि एकस्स वा बहूनां वा वुत्तनयेनेव आरोचेतब्बं। रत्तिच्छेदवत्तभेदापि चेत्थ वुत्तनयेनेव वेदितब्बा। सचे आगन्तुका मुहुत्तं विस्समित्वा वा अविस्समित्वा एव वा विहारमज्जेन गच्छन्ति, तेसम्पि आरोचेतब्बं। सचे तस्स अजानन्तस्सेव गच्छन्ति, अयज्च पन गतकाले जानाति, गन्त्वा आरोचेतब्बं। सम्पापुणितुं असक्कोन्तस्स रत्तिच्छेदोव होति, न वत्तभेददुक्कटं। येपि अन्तोविहारं अप्पविसित्वा उपचारसीमं ओक्कमित्वा गच्छन्ति, अयज्च नेसं छत्तसद्वं वा उक्कासितसद्वं वा खिपितसद्वं वा सुत्वाव आगन्तुकभावं जानाति, गन्त्वा आरोचेतब्बं। गतकाले जानन्तेनपि अनुबन्धित्वा आरोचेतब्बमेव। सम्पापुणितुं असक्कोन्तस्स रत्तिच्छेदोव होति, न वत्तभेददुक्कटं। योपि रत्तियेव आगन्त्वा रत्तियेव गच्छति, सोपिस्स रत्तिच्छेदं करोति, अज्जातत्ता पन वत्तभेददुक्कटं नत्थि। सचे अजानित्वाव अब्भानं करोति, अकतमेव होतीति कुरुन्दियं वुत्तं। तस्मा अधिका रत्तियो गहेत्वा कातब्बं, अयं अपण्णकपटिपदा।

नदीआदीसु नावाय गच्छन्तमि परतीरे ठितमि आकासेन गच्छन्तमि पब्बततलअरज्जादीसु दूरे ठितमि भिक्खुं दिस्वा सचे “भिक्खू”ति ववत्थानं अत्थि, नावादीहि वा गन्त्वा महासदं कत्वा वा वेगेन अनुबन्धित्वा वा आरोचेतब्बं, अनारोचेन्तस्स रत्तिच्छेदो चेव वत्तभेददुक्कटञ्च । सचे वायमन्तोपि सम्पापुणितुं वा सावेतुं वा न सक्कोति, रत्तिच्छेदोव होति, न वत्तभेददुक्कटं । सङ्गसेनाभयत्थेरो पन विसयाविसयेन कथेति — “विसये किर अनारोचेन्तस्स रत्तिच्छेदो चेव वत्तभेददुक्कटञ्च होति, अविसये पन उभयमि नत्थी”ति । करवीकतिस्सत्थेरो “समणो अयन्ति ववत्थानमेव पमाणं, सचेपि अविसयो होति, वत्तभेददुक्कटमेव नत्थि, रत्तिच्छेदो पन होतियेवा”ति आह ।

उपोसथेति “उपोसथं सम्पापुणिस्सामा”ति आगन्तुका भिक्खू आगच्छन्ति, इन्द्रिया गच्छन्तापि उपोसथभावं जत्वा ओतरित्वा उपोसथं करोन्ति, तस्मा आगन्तुकसोधनत्थं उपोसथदिवसे आरोचेतब्बं । पवारणायपि एसेव नयो । **गिलानोति** गन्तुं असमत्थो । **दूतेनाति** एत्थ अनुपसम्पन्नं पेसेतुं न वट्टति, भिक्खुं पेसेत्वा आरोचापेतब्बं ।

अभिक्खुको आवासोति सुज्जविहारो; यत्थ एकोपि भिक्खु नत्थि, तत्थ वासत्थाय न गन्तब्बं । न हि तत्थ वुत्थरत्तियो गणनूपिका होन्ति, पकतत्तेन पन सद्धिं वट्टति । दसविधन्तराये पन सचेपि रत्तियो गणनूपिका न होन्ति, अन्तरायतो परिमुच्चनत्थाय गन्तब्बमेव । तेन वुत्तं — “अज्जत्र अन्तराया”ति । नानासंवासकेहि सद्धिं विनयकम्मं कातुं न वट्टति । तेसं अनारोचेनेपि रत्तिच्छेदो नत्थि, अभिक्खुकावाससदिसमेव होति । तेन वुत्तं — “यत्थस्सु भिक्खू नानासंवासका”ति । सेसं उपोसथक्खन्धके वुत्तनयमेव ।

८१. एकच्छन्ने आवासेति आदीसु **आवासो** नाम वसनत्थाय कतसेनासनं । **अनावासो** नाम चेतियघरं बोधिघरं सम्मुज्जनिअट्टको दारुअट्टको पानीयमाळो वच्चकुटि द्वारकोट्टकोति एवमादि । ततियपदेन तदुभयमि गहितं । एतेसु यत्थ कत्थचि एकच्छन्ने छदनतो उदकपतनट्टानपरिच्छिन्ने ओकासे उक्खित्तको वसितुं न लभति । “पारिवासिको पन अन्तोआवासेयेव न लभती”ति महापच्चरियं वुत्तं । महाअट्टकथायं पन “अविसेसेन उदकपातेन वारित”न्ति वुत्तं । कुरुन्दियं “एतेसु एतकेसु पञ्चवण्णच्छदनबद्धट्टानेसु पारिवासिकस्स च उक्खित्तकस्स च पकतत्तेन सद्धिं उदकपातेन वारित”न्ति वुत्तं । तस्मा नानूपचारोपि एकच्छन्ने न वट्टति । सचे पनेत्थ तदहुपसम्पन्नेपि पकतत्ते पठमं पविसित्वा निपन्ने सट्टिवस्सोपि पारिवासिको पच्छा पविसित्वा जानन्तो निपज्जति, रत्तिच्छेदो चेव वत्तभेददुक्कटञ्च । अजानन्तस्स रत्तिच्छेदोव न वत्तभेददुक्कटं । सचे पन तस्मिं पठमं निपन्ने पच्छा पकतत्तो पविसित्वा निपज्जति, पारिवासिको च जानाति, रत्तिच्छेदो चेव वत्तभेददुक्कटञ्च । नो चे जानाति, रत्तिच्छेदोव न वत्तभेददुक्कटं ।

वुट्ठातब्बं निमन्तेतब्बोति तदहुपसम्पन्नमि दिस्वा वुट्ठातब्बमेव; वुट्ठाय च “अहं इमिना सुखनिसिन्नो वुट्ठापितो”ति परम्ममुखेन न गन्तब्बं, “इदं आचरिय-आसनं, एत्थ निसीदथा”ति एवं निमन्तेतब्बोयेव । नवकेन पन “महाथेरं ओबद्धं करोमी”ति पारिवासिकत्थेरेस्स सन्तिकं न गन्तब्बं । **एकासनेति** समानवस्सिकासने मज्जे वा पीठे वा । **न छमायं निसिन्नेति** पकतत्ते भूमियं निसिन्ने इतरेन अन्तमसो तिणसन्थारेपि उच्चतरे वालिकातलेपि वा न निसीदितब्बं, द्वादसहत्यं पन उपचारं मुज्जित्वा निसीदितुं वट्टति । **एकचङ्कमेति** सहायेन विय सद्धिं चङ्कमन्तो एकस्मिं चङ्कमे ।

छमायं चङ्कमन्ति छमायं चङ्कमन्ते, अयमेव वा पाठो । अयं पनेत्थ अत्थो — अकतपरिच्छेदाय भूमिया चङ्कमन्ते परिच्छेदं कत्वा वालिकं आकिरित्वा आलम्बनं योजेत्वा कतचङ्कमे नीचेपि न चङ्कमितब्बं, को पन वादो इट्टकाचयसम्पन्ने वेदिकापरिक्खित्तेति! सचे पन पाकारपरिक्खित्तो होति द्वारकोट्टकयुत्तो पब्बतन्तरवनन्तरगुम्बन्तरेसु वा सुप्पटिच्छन्नो, तादिसे चङ्कमे चङ्कमितुं वट्टति । अप्पटिच्छन्नेपि उपचारं मुज्जित्वा वट्टति ।

वुडुतरेनाति एत्थ सचे वुडुतरे पारिवासिके पठमं निपन्ने इतरो जानन्तो पच्छा निपज्जति, रत्तिच्छेदो चस्स होति वत्तभेदे च दुक्कटं । वुडुतरस्स पन रत्तिच्छेदोव न वत्तभेददुक्कटं । अजानित्वा निपज्जति, द्विन्नम्पि वत्तभेदो नत्थि, रत्तिच्छेदो पन होति । अथ नवकपारिवासिके पठमं निपन्ने वुडुतरो पच्छा निपज्जति, नवको च जानाति, रत्ति चस्स छिज्जति, वत्तभेदे च दुक्कटं होति । वुडुतरस्स रत्तिच्छेदोव न वत्तभेदो । नो चे जानाति, द्विन्नम्पि वत्तभेदो नत्थि, रत्तिच्छेदो पन होति । सचे द्वेपि अपच्छापुरिमं निपज्जन्ति, वुडुतरस्स रत्तिच्छेदोव इतरस्स वत्तभेदोपीति कुरुन्दियं वुत्तं । द्वे पारिवासिका समवस्सा, एको पठमं निपन्नो, एको जानन्तोव पच्छा निपज्जति, रत्ति च छिज्जति, वत्तभेदे च दुक्कटं । पठमं निपन्नस्स रत्तिच्छेदोव न वत्तभेदो । सचे पच्छा निपज्जन्तोपि न जानाति, द्विन्नम्पि वत्तभेदो नत्थि, रत्तिच्छेदो पन होति । सचे द्वेपि अपच्छापुरिमं निपज्जन्ति, द्विन्नम्पि रत्तिच्छेदोयेव, न वत्तभेदो । सचे हि द्वे पारिवासिका एकतो वसेय्युं, ते अज्जमज्जस्स अज्झाचारं जत्वा अगारवा वा विप्पटिसारिनो वा हुत्वा पापिटुतरं वा आपत्तिं आपज्जेय्युं विब्भमेय्युं वा, तस्मा नेसं सहसेय्या सब्बप्पकारेन पटिक्खत्ता । सेसं वुत्तनयेनेव वेदितब्बं । मूलायपटिकस्सनारहादयो चेत्थ पारिवासिकानं पकतत्तद्धाने ठिताति वेदितब्बा ।

पारिवासिकचतुत्थो चे, भिक्खवे, परिवासन्ति एत्थ पारिवासिकं चतुत्थं कत्वा अज्जस्स परिवासदानादीनि कातुं न वट्ठति । एतेस्वेवायं गणपूरको न होति, सेससङ्गकम्मेसु होति । गणे पन अप्पहोन्ते वत्तं निक्खिपापेत्वा गणपूरको कातब्बोति ।

८३. इमं पन वत्तकथं सुत्वा विनयधरउपालित्थेरस्स रहोगतस्स एवं परिवितक्को उदपादि — “भगवता बहु पारिवासिकवत्तं पज्जत्तं, कतिहि नु खो एत्थ कारणेहि रत्तिच्छेदो होती”ति! सो भगवन्तं उपसङ्कमित्वा तमत्थं पुच्छि । भगवा चस्स ब्याकासि । तेन वुत्तं — “अथ खो आयस्मा उपालि...पे०... रत्तिच्छेदा”ति । तत्थ सहवासोति य्वायं पकतत्तेन भिक्खुना सद्धिं एकच्छन्नेतिआदिना नयेन वुत्तो एकतो वासो । विप्पवासोति एककस्सेव वासो । अनारोचनाति आगन्तुकादीनं अनारोचना । एतेसु तीसु एकेकेन कारणेन रत्तिच्छेदो होति ।

८४. न सक्कोन्तीति सङ्गस्स महन्तताय तत्थ तत्थ गन्त्वा सब्बेसं आरोचेतुं असक्कोन्ता सोधेतुं न सक्कोन्ति । **परिवासं निक्खिपामि, वत्तं निक्खिपामीति** इमेसु द्वीसु पदेसु एकेनापि निक्खित्तोव होति परिवासो; द्वीहि सुनिक्खित्तोयेव । समादानेपि एसेव नयो । एवं वत्तं समादियित्वा परिवुत्थपरिवासस्स मानत्तं गणहतो पुन वत्तसमादानकिच्चं नत्थि, समादिन्नवत्तोयेव हेस तस्मास्स छारत्तं मानत्तं दातब्बं, चिण्णमानत्तो अब्भेतब्बो । एवं अनापत्तिको हुत्वा सुद्धन्ते पतिट्ठितो तिस्सो सिक्खा पूरेत्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सतीति ।

पारिवासिकवत्तकथा निट्ठिता ।

मूलायपटिकस्सनारहवत्तकथा

८६. मूलायपटिकस्सनारहा भिक्खू सादियन्ति पकतत्तानन्ति ठपेत्वा नवकतरं मूलायपटिकस्सनारहं अवसेसानं अन्तमसो पारिवासिकादीनम्पि । इमेसज्झि पारिवासिकमूलायपटिकस्सनारहमानत्तारहमानत्ताचारिकब्भानारहानं पज्चन्नं ठपेत्वा अत्तनो अत्तनो नवकतरं, सेसा सब्बे पकतत्ता एव । कस्मा? मिथु यथावुडुं अभिवादनादीनं अनुज्जातत्ता । तेन वुत्तं — “अवसेसानं अन्तमसो पारिवासिकादीनम्पी”ति । मूलायपटिकस्सनारहादिलक्खणं पन नेसं परतो आविभविस्सति । सेसमेत्थ इतो परेसु च मानत्तारहादिवत्तेसु पारिवासिकवत्ते वुत्तनयेनेव वेदितब्बं ।

८७. मूलायपटिकस्सनारहचतुत्थो चेतिआदीसुपि यथेव पारिवासिको; एवं एतेपि एतेसु विनयकम्मेसु गणपूरका न होन्ति, सेससङ्गकम्मेसु होन्ति ।

मूलायपटिकस्सनारहवत्तकथा निट्ठिता ।

मानत्तचारिकवत्तकथा

९०. मानत्तचारिकस्स वत्तेसु “देवसिकं आरोचेतब्ब”न्ति विसेसो ।

९२. रत्तिच्छेदेसु ऊने गणेति एत्थ गणोति चत्तारो वा अतिरेका वा; तस्मा सचेपि तीहि भिक्खूहि सद्धिं वसति, रत्तिच्छेदो होतियेव । मानत्तनिक्खेपसमादानेसु वुत्तसदिसोव विनिच्छयो । सेसं सब्बत्थ उत्तानमेवाति ।

मानत्तचारिकवत्तकथा निट्ठिता ।

पारिवासिकक्खन्धकवण्णना निट्ठिता ।

३. समुच्चयक्खन्धकं

सुक्कविस्सट्ठिकथा

९७. समुच्चयक्खन्धके — छारत्तं मानत्तन्ति एत्थ चतुब्बिधं मानत्तं — अप्पटिच्छन्नमानत्तं, पटिच्छन्नमानत्तं, पक्खमानत्तं, समोधानमानत्तन्ति । तत्थ अप्पटिच्छन्नमानत्तं नाम — यं अप्पटिच्छन्नाय आपत्तिया परिवासं अदत्त्वा केवलं आपत्तिं आपन्नभावेनेव मानत्तारहस्स मानत्तं दिय्यति । पटिच्छन्नमानत्तं नाम — यं पटिच्छन्नाय आपत्तिया परिवुत्थपरिवासस्स दिय्यति । पक्खमानत्तं नाम — यं पटिच्छन्नाय वा अप्पटिच्छन्नाय वा आपत्तिया अद्धमासं भिक्खुनीनं दिय्यति । समोधानमानत्तं नाम — यं ओधाय एकतो कत्वा दिय्यति । तेसु इदं “अप्पटिच्छन्नाय छारत्तं मानत्तं”न्ति वचनतो “अप्पटिच्छन्नमानत्तं”न्ति वेदितब्बं । तं देन्तेन सचे एकं आपत्तिं आपन्नो होति, इध वुत्तनयेन दातब्बं । सचे द्वे वा तिस्सो वा तत्तुत्तरिं वा आपन्नो, यथेव “एकं आपत्तिं”न्ति वुत्तं; एवं “द्वे आपत्तियो, तिस्सो आपत्तियो”ति वत्तब्बं । तत्तुत्तरि पन सचेपि सतं वा सहस्सं वा होति, “सम्बहुला”ति वत्तब्बं । नानावत्थुकायोपि एकतो कत्वा दातब्बा, तासं दानविधिं परिवासदाने कथयिस्साम ।

एवं आपत्तिवसेन कम्मवाचं कत्वा दिन्ने मानत्ते “एवमेतं धारयामी”ति कम्मवाचापरियोसाने माळकसीमायमेव “मानत्तं समादियामि, वत्तं समादियामी”ति वुत्तनयेन वत्तं समादातब्बं । वत्तं समादियित्वा तत्थेव सङ्गस्स आरोचेतब्बं, आरोचेन्तेन च एवं आरोचेतब्बं —

“अहं, भन्ते, एकं आपत्तिं आपज्जिं सज्जेतनिकं सुक्कविस्सट्ठिं अप्पटिच्छन्नं, सोहं सङ्गं एकिस्सा आपत्तिया सज्जेतनिकाय सुक्कविस्सट्ठिया अप्पटिच्छन्नाय छारत्तं मानत्तं याचिं, तस्स मे सङ्गो एकिस्सा आपत्तिया सज्जेतनिकाय सुक्कविस्सट्ठिया अप्पटिच्छन्नाय छारत्तं मानत्तं अदासि । सोहं मानत्तं चरामि, वेदयामहं, भन्ते ‘वेदयती’ति मं सङ्गो धारेतू”ति ।

इमञ्च पन अत्थं गहेत्वा याय कायचि भासाय आरोचेतुं वट्टतियेव । आरोचेत्वा सचे निक्खिपितुकामो, वुत्तनयेनेव सङ्गमज्झे निक्खिपितब्बं । माळकतो भिक्खूसु निक्खन्तेसु एकस्सपि सन्तिके निक्खिपितुं वट्टति । माळकतो निक्खमित्वा सतिं पटिलभन्तेन सहगच्छन्तस्स सन्तिके निक्खिपितब्बं । सचे सोपि पक्कन्तो, अज्जस्स यस्स माळके नारोचितं, तस्स आरोचेत्वा निक्खिपितब्बं । आरोचेन्तेन पन अवसाने “वेदयतीति मं आयस्मा धारेतू”ति वत्तब्बं । द्विन्नं आरोचेन्तेन “आयस्मन्ता धारेन्तू”ति, तिण्णं आरोचेन्तेन “आयस्मन्तो धारेन्तू”ति वत्तब्बं । निक्खित्तकालतो पट्टाय पकतत्तट्टाने तिट्ठति ।

सचे अप्पभिक्खुको विहारो होति, सभागा भिक्खू वसन्ति, वत्तं अनिक्खिपित्वा अन्तोविहारेयेव रत्तियो गणेतब्बा । अथ न सक्का सोधेतुं, वुत्तनयेनेव वत्तं निक्खिपित्वा पच्चूससमये चतूहि पज्जहि वा भिक्खूहि सद्धिं परिक्खित्तस्स विहारस्स परिक्खेपतो, अपरिक्खित्तस्स परिक्खेपारहट्टानतो द्वे लेट्टुपाते अतिक्कमित्वा महामग्गतो ओक्कम्म गुम्बेन वा वतिया वा पटिच्छन्नट्टाने निसीदितब्बं । अन्तोअरुणेयेव वुत्तनयेन वत्तं समादियित्वा आरोचेतब्बं । सचे अज्जो कोचि भिक्खु केनचिदेव करणीयेन तं ठानं आगच्छति, सचे एस तं पस्सति, सद्धं वास्स सुणाति, आरोचेतब्बं । अनारोचेन्तस्स रत्तिच्छेदो चेव वत्तभेदो च ।

अथ द्वादसहत्थं उपचारं ओक्कमित्वा अजानन्तस्सेव गच्छति, रत्तिच्छेदो होति एव, वत्तभेदो पन नत्थि । आरोचितकालतो पट्टाय च एकं भिक्खुं ठपेत्वा सेसेहि सति करणीये गन्तुम्पि वट्टति । अरुणे उट्ठिते तस्स भिक्खुस्स सन्तिके वत्तं निक्खिपितब्बं । सचे सोपि केनचि कम्मेन पुरेअरुणेयेव गच्छति, अज्जं विहारतो निक्खन्तं वा आगन्तुकं वा यं पठमं पस्सति, तस्स सन्तिके आरोचेत्वा वत्तं निक्खिपितब्बं । अयञ्च यस्मा गणस्स आरोचेत्वा भिक्खूनञ्च अत्थिभावं सल्लक्खेत्वाव वसि, तेनस्स ऊने गणे चरणदोसो वा विप्पवासो वा न होति । सचे न कज्जि पस्सति, विहारं गन्त्वा अत्तना सद्धिं गतभिक्खूसु एकस्स सन्तिके निक्खिपितब्बन्ति महासुमत्थेरो आह । महापदुमत्थेरो पन “यं पठमं पस्सति, तस्स आरोचेत्वा निक्खिपितब्बं; अयं निक्खित्तवत्तस्स परिहारो”ति आह ।

एवं छारत्तं मानत्तं अखण्डं चरित्वा यत्थ सिया वीसतिगणो भिक्खुसङ्घो, तत्थ सो भिक्खु अब्भेतब्बो । अब्भेन्तेहि च पठमं अब्भानारहो कातब्बो । अयज्हि निक्खित्तवत्तत्ता पकतत्तट्टाने ठितो, पकतत्तस्स च अब्भानं कातुं न वट्टति, तस्मा वत्तं समादापेतब्बो । वत्ते समादिन्ने अब्भानारहो होति । तेनापि वत्तं समादियित्वा आरोचेत्वा अब्भानं याचितब्बं । अनिक्खित्तवत्तस्स पुन वत्तसमादानकिच्चं नत्थि । सो हि छारत्तातिक्कमेनेव अब्भानारहो होति, तस्मा सो अब्भेतब्बो । तत्र ख्यायं “एवञ्च पन, भिक्खवे, अब्भेतब्बो”ति पाळियंयेव अब्भानविधि वुत्तो, अयञ्च एकापत्तिवसेन वुत्तो । सचे पन द्वे तिस्सो सम्बहुला वा एकवत्थुका वा नानावत्थुका वा आपत्तियो होन्ति, तासं वसेन कम्मवाचा कातब्बा । एवं अप्पटिच्छन्नमानत्तं दातब्बं । पटिच्छन्नमानत्तं पन यस्मा पटिच्छन्नाय आपत्तिया परिवुत्थपरिवासस्स दातब्बं होति, तस्मा नं परिवासकथायंयेव कथयिस्साम ।

परिवासकथा

१०२. “तेन हि, भिक्खवे, सङ्घो उदायिस्स भिक्खुनो एकस्सा आपत्तिया सज्जेतनिकाय सुक्कविस्सट्ठिया एकाहपटिच्छन्नाय एकाहपरिवासं देतू”तिआदिना नयेन पाळियं अनेकेहि आकारेहि परिवासो च मानत्तञ्च वुत्तं । तस्स यस्मा आगतागतट्टाने विनिच्छयो वुच्चमानो पाळि विय अतिवित्थारं आपज्जति, न च सक्का होति सुखेन परिग्गहेतुं, तस्मा नं समोधानेत्वा इधेव दस्सयिस्साम ।

अयञ्हि इध अधिप्पेतो परिवासो नाम — पटिच्छन्नपरिवासो, सुद्धन्तपरिवासो, समोधानपरिवासोति तिविधो होति । तत्थ पटिच्छन्नपरिवासो ताव यथापटिच्छन्नाय आपत्तिया दातब्बो । कस्सचि हि एकाहपटिच्छन्ना आपत्ति होति यथा अयं उदायित्थेरस्स, कस्सचि द्वीहादिपटिच्छन्ना यथा परतो आगता उदायित्थेरस्सेव, कस्सचि एका आपत्ति होति यथा अयं, कस्सचि द्वे तिस्सो तत्तुत्तरि वा यथा परतो आगता, तस्मा पटिच्छन्नपरिवासं देन्तेन पठमं ताव पटिच्छन्नभावो जानितब्बो ।

अयञ्हि आपत्ति नाम दसहाकारेहि पटिच्छन्ना होति । तत्थायं मातिका — आपत्ति च होति आपत्तिसज्जी च, पकतत्तो च होति पकतत्तसज्जी च, अनन्तरायिको च होति अनन्तरायिकसज्जी च, पहु च होति पहुसज्जी च, छादेतुकामो च होति छादेति चाति ।

तत्थ आपत्ति च होति आपत्तिसज्जी चाति यं आपन्नो, सा आपत्तियेव होति । सोपि च तत्थ आपत्तिसज्जीयेव । इति जानन्तो छादेति, छन्नाव होति । अथ पनायं तत्थ अनापत्तिसज्जी, अच्छन्ना होति, अनापत्ति पन आपत्तिसज्जायपि अनापत्तिसज्जायपि छादेन्तेनापि अच्छादिताव होति । लहुकं वा गरुकाति गरुकं वा लहुकाति छादेति, अलज्जिपक्खे तिड्ढति, आपत्ति पन अच्छन्ना होति । गरुकं लहुकाति मज्जमानो देसेति, नेव देसिता होति, न छन्ना । गरुकं गरुकाति जत्वा छादेति, छन्ना होति । गरुकलहुकभावं न जानाति, आपत्तिं छादेमीति छादेति, छन्नाव होति ।

पकतत्तोति तिविधं उक्खेपनीयकम्मं अकतो — सो चे पकतत्तसज्जी हुत्वा छादेति, छन्ना होति । अथ “मय्हं सङ्गेन कम्मं कत”न्ति अपकतत्तसज्जी हुत्वा छादेति, अच्छन्ना होति । अपकतत्तेन पकतत्तसज्जिना वा अपकतत्तसज्जिना वा छादितापि अच्छन्नाव होति । वुत्तम्पि चेतं —

“आपज्जति गरुकं सावसेसं,
छादेति अनादरियं पटिच्च ।
न भिक्खुनी नो च फुसेय्य वज्जं,
पज्हा मेसा कुसलेहि चिन्तिता”ति ॥ (परि० ४८१) ।

अयञ्हि पज्हो उक्खित्तकेन कथितो ।

अनन्तरायिकोति यस्स दससु अन्तरायेसु एकोपि नत्थि, सो चे अनन्तरायिकसज्जी हुत्वा छादेति, छन्ना होति । सचेपि सो भीरुकजातिकताय अन्धकारे अमनुस्सचण्डमिगभयेन अन्तरायिकसज्जी हुत्वा छादेति, अच्छन्नाव होति । यस्स हि पब्बतविहारे वसन्तस्स कन्दरं वा नदिं वा अतिक्कमित्वा आरोचेतब्बं होति, अन्तरामग्गे च चण्डवाळअमनुस्सादिभयं अत्थि, मग्गे अजगरा निपज्जन्ति, नदी पूरा होति, एकस्मिं पन सतियेव अन्तराये अन्तरायिकसज्जी हुत्वा छादेति, अच्छन्नाव होति । अन्तरायिकस्स पन अन्तरायिकसज्जाय वा अनन्तरायिकसज्जाय वा छादयतो अच्छन्नाव होति ।

पहूति यो सक्कोति भिक्खुनो सन्तिकं गन्तुञ्चेव आरोचेतुञ्च; सो चे पहुसज्जी हुत्वा छादेति, छन्ना होति । सचस्स मुखे अप्पमत्तको गण्डो वा होति, हनुकवातो वा विज्झति, दन्तो वा रुज्जति, भिक्खा वा मन्दा लब्धा होति, तावतकेन पन नेव वत्तुं न सक्कोति न गन्तुं; अपिच खो न सक्कोमीति सज्जी होति, अयं पहु हुत्वा अप्पहुसज्जी नाम । इमिना छादितापि अच्छादिता । अप्पहुना पन वत्तुं वा गन्तुं वा असमत्थेन पहुसज्जिना वा अप्पहुसज्जिना वा छादिता होतु, अच्छादिताव ।

छादेतुकामो च होति छादेति चाति इदं उत्तानत्थमेव । सचे पन छादेस्सामीति धुरनिक्खेपं कत्वा पुरेभत्ते वा पच्छाभत्ते वा पठमयामादीसु वा लज्जिधम्मं ओक्कमित्वा अन्तोअरुणेयेव आरोचेति, अयं छादेतुकामो न छादेति नाम ।

यस्स पन अभिक्खुके ठाने वसन्तस्स आपत्तिं आपज्जित्वा सभागस्स भिक्खुनो आगमनं आगमेन्तस्स सभागसन्तिकं वा गच्छन्तस्स अद्धमासोपि मासोपि अतिक्कमति, अयं न छादेतुकामो छादेति नाम, अयम्पि अच्छन्नाव होति ।

यो पन आपन्नमत्तोव अग्गिं अक्कन्तपुरिसो विय सहसा अपक्कमित्वा सभागद्वानं गन्त्वा आवि करोति, अयं न छादेतुकामो न छादेति नाम । सचे पन सभागं दिस्वापि “अयं मे उपज्झायो वा आचरियो वा”ति लज्जाय नारोचेति, छन्नाव होति आपत्ति । उपज्झायादिभावो हि इध अप्पमाणं अवेरिसभागमत्तमेव पमाणं, तस्मा अवेरिसभागस्स सन्तिके आरोचेतब्बा ।

यो पन विसभागो होति सुत्वा पकासेतुकामो, एवरूपस्स उपज्झायस्सापि सन्तिके न आरोचेतब्बा । तत्थ पुरेभत्तं वा आपत्तिं आपन्नो होतु पच्छाभत्तं वा, दिवा वा रत्तिं वा याव अरुणं न उगच्छति ताव आरोचेतब्बं । उद्धस्ते अरुणे पटिच्छन्ना होति, पटिच्छादनपच्चया च दुक्कटं आपज्जति । सभागसङ्घादिसेसं आपन्नस्स पन सन्तिके आवि कातुं न वट्टति । सचे आवि करोति, आपत्ति आविकता होति, दुक्कटा पन न मुच्चति, तस्मा सुद्धस्स सन्तिके आविकातब्बा । आविकरोन्तो च “तुय्हं सन्तिके एकं आपत्तिं आविकरोमी”ति वा “आचिक्खामी”ति वा “आरोचेमी”ति वा “मम एकं आपत्तिं आपन्नभावं जानाही”ति वा वदतु, “एकं गरुकापत्तिं आविकरोमी”ति आदिना वा नयेन वदतु, सब्बेहिपि आकारेहि अप्पटिच्छन्नाव होतीति कुरुन्दियं वुत्तं । सचे पन लहुकापत्तिं आविकरोमीति आदिना नयेन वदति, पटिच्छन्ना होति, वत्थुं आरोचेति, आपत्तिं आरोचेति, उभयं आरोचेति, तिविधेनापि आरोचिताव होति । इति इमानि दस कारणानि उपलक्खेत्वा पटिच्छन्नपरिवासं देन्तेन पठममेव पटिच्छन्नभावो जानितब्बो ।

ततो पटिच्छन्नदिवसे च आपत्तियो च सल्लक्खेत्वा सचे एकाहपटिच्छन्ना होति — “अहं, भन्ते, एकं आपत्तिं आपज्जिं सज्चेतनिकं सुक्कविस्सट्ठिं एकाहपटिच्छन्नं”न्ति एवं याचापेत्वा इध वुत्तनयेनेव कम्मवाचं वत्वा परिवासो दातब्बो । अथ द्वीहतीहादिपटिच्छन्ना होति, द्वीहपटिच्छन्नं तीहपटिच्छन्नं चतूहपटिच्छन्नं पञ्चाहपटिच्छन्नं छाहपटिच्छन्नं सत्ताहपटिच्छन्नं अट्ठाहपटिच्छन्नं नवाहपटिच्छन्नं दसाहपटिच्छन्नं एकादसाहपटिच्छन्नं द्वादसाहपटिच्छन्नं तेरसाहपटिच्छन्नं चुद्दसाहपटिच्छन्नन्ति एवं याव चुद्दस दिवसानि दिवसवसेन योजना कातब्बा । पञ्चदस दिवसानि पटिच्छन्नाय पक्खपटिच्छन्नन्ति वत्वा योजना कातब्बा । ततो याव एकूनतिसतिमो दिवसो, ताव अतिरेकपक्खपटिच्छन्नन्ति ।

ततो मासपटिच्छन्नं अतिरेकमासपटिच्छन्नं द्वेमासपटिच्छन्नं अतिरेकद्वेमासपटिच्छन्नं तेमासपटिच्छन्नं अतिरेकतेमासपटिच्छन्नं चतुमासपटिच्छन्नं अतिरेकचतुमासपटिच्छन्नं पञ्चमासपटिच्छन्नं अतिरेकपञ्चमासपटिच्छन्नं छमासपटिच्छन्नं अतिरेकछमासपटिच्छन्नं सत्तमासपटिच्छन्नं अतिरेकसत्तमासपटिच्छन्नं अट्टमासपटिच्छन्नं अतिरेकअट्टमासपटिच्छन्नं नवमासपटिच्छन्नं अतिरेकनवमासपटिच्छन्नं दसमासपटिच्छन्नं अतिरेकदसमासपटिच्छन्नं एकादसमासपटिच्छन्नं अतिरेकएकादसमासपटिच्छन्नन्ति एवं योजना कातब्बा । संवच्छरे परिपुण्णे एकसंवच्छरपटिच्छन्नन्ति । ततो परं अतिरेकएकसंवच्छर... द्वेसंवच्छर... अतिरेकद्वेसंवच्छर... तिसंवच्छर... अतिरेकतिसंवच्छर... चतुसंवच्छर... अतिरेकचतुसंवच्छर... पञ्चसंवच्छर... अतिरेकपञ्चसंवच्छरपटिच्छन्नन्ति एवं याव

सट्टिसंवच्छर... अतिरेकसट्टिसंवच्छरपटिच्छन्नन्ति वा ततो वा भिद्योपि वत्वा योजना कातब्बा ।

सचे पन द्वे तिस्सो ततुत्तरि वा आपत्तियो होन्ति, यथा इध एकं आपत्तिन्ति वुत्तं; एवं द्वे आपत्तियो तिस्सो आपत्तियोति वत्तब्बं । ततो परं पन सतं वा होतु सहस्सं वा, सम्बहुलाति वत्तुं वट्ठति । नानावत्थुकासुपि “अहं, भन्ते, सम्बहुला सङ्गादिसेसा आपत्तियो आपज्जिं — एकं सुक्कविस्सट्ठिं, एकं कायसंसग्गं, एकं दुट्ठुल्लवाचं, एकं अत्तकामं, एकं सञ्चरित्तं, एकाहपटिच्छन्नायो”ति एवं गणनवसेन वा “अहं, भन्ते, सम्बहुला सङ्गादिसेसा आपत्तियो आपज्जिं नानावत्थुकायो एकाहपटिच्छन्नायो”ति एवं वत्थुकित्तनवसेन वा, “अहं, भन्ते, सम्बहुला सङ्गादिसेसा आपत्तियो आपज्जिं एकाहपटिच्छन्नायो”ति एवं नाममत्तवसेन वा योजना कातब्बा ।

तत्थ नामं दुविधं — सजातिसाधारणञ्च सब्बसाधारणञ्च । तत्थ सङ्गादिसेसोति सजातिसाधारणं, आपत्तीति सब्बसाधारणं; तस्मा “सम्बहुला आपत्तियो आपज्जिं एकाहपटिच्छन्नायो”ति एवं सब्बसाधारणनामवसेनपि वत्तुं वट्ठति । इदञ्चि सब्बम्पि परिवासादिकं विनयकम्मं वत्थुवसेन गोत्तवसेन नामवसेन आपत्तिवसेन च कातुं वट्ठतियेव ।

तत्थ “सुक्कविस्सट्ठी”ति वत्थु चेव गोत्तञ्च । “सङ्गादिसेसो”ति नामञ्चेव आपत्ति च । “कायसंसग्गो”ति वत्थु चेव गोत्तञ्च । “सङ्गादिसेसो”ति नामञ्चेव आपत्ति च, तत्थ “सुक्कविस्सट्ठिं कायसंसग्गं”न्ति आदिना वचनेनापि “नानावत्थुकायो”ति वचनेनापि वत्थु चेव गोत्तञ्च गहितं होति । “सङ्गादिसेसो”ति वचनेनापि “आपत्तियो”ति वचनेनापि नामञ्चेव आपत्ति च गहिता होति । इध पन एकं आपत्तिं आपज्जिं सञ्चेतनिकं “सुक्कविस्सट्ठि”न्ति नामम्पि वत्थुगोत्तानिपि गहितानेव । यथा च इध “अयं उदायि भिक्खू”ति वुत्तं; एवं यो यो आपन्नो होति, तस्स तस्स नामं गहेत्वा “अयं इत्थन्नामो भिक्खू”ति कम्मवाचा कातब्बा ।

कम्मवाचापरियोसाने च तेन भिक्खुना माळकसीमायमेव “परिवासं समादियामि, वत्तं समादियामी”ति वुत्तनयेनेव वत्तं समादातब्बं । समादियित्वा तत्थेव सङ्गस्स आरोचेतब्बं, आरोचेन्तेन च एवं आरोचेतब्बं —

“अहं, भन्ते, एकं आपत्तिं आपज्जिं सञ्चेतनिकं सुक्कविस्सट्ठिं एकाहपटिच्छन्नं, सोहं सङ्गं एकस्सा आपत्तिया सञ्चेतनिकाय सुक्कविस्सट्ठिया एकाहपटिच्छन्नाय एकाहपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्गो एकस्सा आपत्तिया सञ्चेतनिकाय सुक्कविस्सट्ठिया एकाहपटिच्छन्नाय एकाहपरिवासं अदासि, सोहं परिवसामि — वेदयामहं, भन्ते, वेदयती”ति मं सङ्गो धारेतू”ति ।

इमञ्च पनत्थं गहेत्वा याय कायचि भासाय आरोचेतुं वट्ठतियेव । आरोचेत्वा सचे निक्खिपितुकामो, वुत्तनयेनेव सङ्गमज्जे निक्खिपितब्बं । माळकतो भिक्खूसु निक्खन्तेसु एकस्सापि सन्निके निक्खिपितुं वट्ठति । माळकतो निक्खमित्त्वा सतिं पटिलभन्तेन सहगच्छन्तस्स सन्निके निक्खिपितब्बं । सचे सोपि पक्कन्तो, अञ्जस्स यस्स माळके नारोचितं, तस्स आरोचेत्वा निक्खिपितब्बं । आरोचेन्तेन च अवसाने “वेदयतीति मं आयस्मा धारेतू”ति वत्तब्बं । द्विन्नं आरोचेन्तेन “आयस्मन्ता धारेन्तू”ति, तिण्णं आरोचेन्तेन “आयस्मन्तो धारेन्तू”ति वत्तब्बं । निक्खित्तकालतो पट्ठाय पकतत्तट्ठाने तिट्ठति ।

सचे अप्पभिक्खुको विहारो होति, सभागा भिक्खू वसन्ति, वत्तं अनिक्खिपित्वा विहारेयेव रत्तिपरिग्गहो कातब्बो । अथ न सक्का सोधेतुं, वुत्तनयेनेव वत्तं निक्खिपित्वा पच्चूससमये एकेन भिक्खुना सट्ठिं मानत्तवण्णनायं वुत्तनयेनेव

उपचारसीमं अतिक्कमित्वा महामग्गा ओक्कम्म पटिच्छन्ने ठाने निसीदित्वा अन्तोअरुणेयेव वुत्तनयेनेव वत्तं समादियित्वा तस्स भिक्खुनो परिवासो आरोचेतब्बो । आरोचेन्तेन सचे नवकतरो होति, “आवुसो”ति वत्तब्बं । सचे वुट्ठतरो, “भन्ते”ति वत्तब्बं । सचे अज्जो कोचि भिक्खु केनचिदेव करणीयेन तं ठानं आगच्छति, सचे एस तं पस्सति, सहं वास्स सुणाति, आरोचेतब्बं; अनारोचेन्तस्स रत्तिच्छेदो चेव वत्तभेदो च । अथ द्वादसहत्थं उपचारं ओक्कमित्वा अजानन्तस्सेव गच्छति, रत्तिच्छेदोयेव होति, वत्तभेदो पन नत्थि ।

उग्गते अरुणे वत्तं निक्खिपितब्बं । सचे सो भिक्खु केनचिदेव करणीयेन पक्कन्तो होति, यं अज्जं सब्बपठमं पस्सति, तस्स आरोचेत्वा निक्खिपितब्बं । सचे पन कज्जि न पस्सति, विहारं गन्त्वा अत्तना सद्धिं गतभिक्खुस्स सन्तिके निक्खिपितब्बन्ति महासुमत्थेरो आह । महापदुमत्थेरो पन “यं पठमं पस्सति, तस्स आरोचेत्वा निक्खिपितब्बं, अयं निक्खित्तवत्तस्स परिहारो”ति आह ।

एवं यत्तकानि दिवसानि आपत्ति पटिच्छन्ना होति, तत्तकानि ततो अधिकतरानि वा कुक्कुच्चविनोदनत्थाय परिवसित्वा सङ्गं उपसङ्कमित्वा वत्तं समादियित्वा मानत्तं याचितब्बं । अयज्जि वत्ते समादिन्ने एव मानत्तारहो होति निक्खित्तवत्तेन परिवुत्थत्ता । अनिक्खित्तवत्तस्स पन पुन समादानकिच्चं नत्थि, सो हि पटिच्छन्नदिवसातिक्कमेनेव मानत्तारहो होति, तस्मा तस्स मानत्तं दातब्बमेव । इदं पटिच्छन्नमानत्तं नाम । तं देन्तेन सचे एकापत्ति होति, पाळियं वुत्तनयेनेव दातब्बं । अथ द्वे वा तिस्सो वा “सोहं परिवुत्थपरिवासो सङ्गं द्विन्नं आपत्तीनं तिस्सन्नं आपत्तीनं एकाहपटिच्छन्नानं छारत्तं मानत्तं याचामी”ति परिवासे वुत्तनयेनेव आपत्तियो च दिवसे च सल्लक्खेत्वा योजना कातब्बा ।

अप्पटिच्छन्नापत्तिं पटिच्छन्नापत्तिया समोधानेत्वापि दातुं वट्ठति । कथं? पटिच्छन्नाय एकाहपरिवासं वसित्वा —

“अहं, भन्ते, एकं आपत्तिं आपज्जिं सज्चेतनिकं सुक्कविस्सट्ठिं एकाहपटिच्छन्नं, सोहं सङ्गं एकस्सा आपत्तिया सज्चेतनिकाय सुक्कविस्सट्ठिया एकाहपटिच्छन्नाय एकाहपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्गो एकस्सा आपत्तिया सज्चेतनिकाय सुक्कविस्सट्ठिया एकाहपटिच्छन्नाय एकाहपरिवासं अदासि, सोहं परिवुत्थपरिवासो । अहं, भन्ते, एकं आपत्तिं आपज्जिं सज्चेतनिकं सुक्कविस्सट्ठिं अप्पटिच्छन्नं । सोहं, भन्ते, सङ्गं तासं आपत्तीनं सज्चेतनिकानं सुक्कविस्सट्ठीनं पटिच्छन्नाय च अप्पटिच्छन्नाय च छारत्तं मानत्तं याचामी”ति ।

अथस्स तदनुरूपं कम्मवाचं कत्वा मानत्तं दातब्बं । सचे पटिच्छन्ना द्वे, अप्पटिच्छन्ना एका “पटिच्छन्नानज्च अप्पटिच्छन्नाय चा”ति वत्तब्बं । अथ पटिच्छन्ना एका, अप्पटिच्छन्ना द्वे, “पटिच्छन्नाय च अप्पटिच्छन्नानज्चा”ति वत्तब्बं । सचे पटिच्छन्नापि द्वे, अप्पटिच्छन्नापि द्वे, “पटिच्छन्नानज्च अप्पटिच्छन्नानज्चा”ति वत्तब्बं । सब्बत्थ अनुरूपं कम्मवाचं कत्वा मानत्तं दातब्बं । चिण्णमानत्तस्स च तदनुरूपमेव कम्मवाचं कत्वा अब्भानं कातब्बं । इध पन एकापत्तिवसेन वुत्तं । इति यं पटिच्छन्नाय आपत्तिया परिवासावसाने मानत्तं दिव्यति, इदं पटिच्छन्नमानत्तं नाम । एवमेत्थ एकेनेव योजनानुखेन पटिच्छन्नपरिवासो च पटिच्छन्नमानत्तज्च वुत्तन्ति वेदितब्बं । पक्खमानत्तं समोधानमानत्तज्च अवसेसपरिवासकथावसाने कथयिस्साम ।

सुद्धन्तपरिवासो समोधानपरिवासोति हि द्वे परिवासा अवसेसा । तत्थ “सुद्धन्तपरिवासो” नाम परतो अधम्मिकमानत्तचारावसाने “तेन खो पन समयेन अज्जतरो भिक्खु सम्बहुला सङ्गादिसेसा आपत्तियो आपन्नो होति, आपत्तिपरियन्तं न जानाति, रत्तिपरियन्तं न जानाती”ति इमस्मिं वत्थुस्मिं अनुज्जातपरिवासो । सो दुविधो — चूळसुद्धन्तो,

महासुद्धन्तोति । दुविधोपि चेस रत्तिपरिच्छेदं सकलं वा एकच्चं वा अजानन्तस्स च अस्सरन्तस्स च तत्थ वेमतिकस्स च दातब्बो । आपत्तिपरियन्तं पन एत्तका अहं आपत्तियो आपन्नोति जानातु वा मा वा, अकारणमेतं ।

तत्थ यो उपसम्पदतो पट्टाय अनुलोमक्कमेन वा आरोचितदिवसतो पट्टाय पटिलोमक्कमेन वा “असुकञ्च असुकञ्च दिवसं वा पक्खं वा मासं वा संवच्छरं वा तव सुद्धभावं जानासी”ति पुच्छियमानो “आम, भन्ते, जानामि, एत्तकं नाम कालं अहं सुद्धो”ति वदति, तस्स दिन्नो सुद्धन्तपरिवासो “चूळसुद्धन्तो”ति वुच्चति ।

तं गहेत्वा परिवसन्तेन यत्तकं कालं अत्तनो सुद्धिं जानाति, तत्तकं अपनेत्वा अवसेसं मासं वा द्वेमासं वा परिवसितब्बं । सचे मासमत्तं असुद्धोम्हीति सल्लक्खेत्वा अगगहेसि परिवसन्तो च पुन अज्जं मासं सरति, तम्पि मासं परिवसितब्बमेव । पुन परिववासदानकिच्चं नत्थि । अथ द्वेमासं असुद्धोम्हीति सल्लक्खेत्वा अगगहेसि, परिवसन्तो च मासमत्तमेवाहं असुद्धोम्हीति सन्निट्ठानं करोति, मासमेव परिवसितब्बं । पुन परिववासदानकिच्चं नत्थि । अयञ्हि सुद्धन्तपरिवासो नाम उद्धम्पि आरोहति, हेट्ठापि ओरोहति, इदमस्स लक्खणं । अज्जस्मिं पन आपत्तिवुट्ठाने इदं लक्खणं — यो अप्पटिच्छन्नं आपत्तिं पटिच्छन्नाति विनयकम्मं करोति, तस्स आपत्ति वुट्ठाति । यो पटिच्छन्नं अप्पटिच्छन्नाति विनयकम्मं करोति, तस्स न वुट्ठाति । अचिरपटिच्छन्नं चिरपटिच्छन्नाति करोन्तस्सापि वुट्ठाति । चिरपटिच्छन्नं अचिरपटिच्छन्नाति करोन्तस्स न वुट्ठाति । एकं आपत्तिं आपज्जित्वा सम्बहुलाति करोन्तस्सापि वुट्ठाति, एकं विना सम्बहुलानं अभावतो । सम्बहुला पन आपज्जित्वा एकं आपज्जिन्ति करोन्तस्स न वुट्ठाति ।

यो पन यथावुत्तेन अनुलोमपटिलोमनयेन पुच्छियमानोपि रत्तिपरियन्तं न जानाति नेव सरति वेमतिको वा होति, तस्स दिन्नो सुद्धन्तपरिवासो “महासुद्धन्तो”ति वुच्चति । तं गहेत्वा गहितदिवसतो पट्टाय याव उपसम्पददिवसो, ताव रत्तियो गणेत्वा परिवसितब्बं । अयं उद्धं नारोहति, हेट्ठा पन ओरोहति । तस्मा सचे परिवसन्तो रत्तिपरिच्छेदे सन्निट्ठानं करोति, मासो वा संवच्छरो वा मद्दं आपन्नस्साति मासं वा संवच्छरं वा परिवसितब्बं । परिवासयाचनदानलक्खणं पनेत्थ परतो पाळियं आगतनयेनेव वेदितब्बं । कम्मवाचापरियोसाने वत्तसमादानमानत्तअब्भानानि वुत्तनयानेव । अयं सुद्धन्तपरिवासो नाम ।

“समोधानपरिवासो” नाम तिविधो होति — ओधानसमोधानो, अग्घसमोधानो, मिस्सकसमोधानोति । तत्थ “ओधानसमोधानो” नाम — अन्तरापत्तिं आपज्जित्वा पटिच्छादेन्तस्स परिवुत्थदिवसे ओधुनित्वा मक्खेत्वा पुरिमाय आपत्तिया मूलदिवसपरिच्छेदे पच्छा आपन्नं आपत्तिं समोदहित्वा दातब्बपरिवासो वुच्चति । सो परतो “तेन हि भिक्खवे सङ्घो उदायिं भिक्खुं अन्तरा एकस्सा आपत्तिया सज्चेतनिकाय सुक्कविस्सट्ठिया पञ्चाहपटिच्छन्नाय मूलाय पटिकस्सित्वा पुरिमाय आपत्तिया समोधानपरिवासं देतू”ति इतो पट्टाय वित्थारतो पाळियंयेव आगतो ।

अयं पनेत्थ विनिच्छयो — यो पटिच्छन्नाय आपत्तिया परिवासं गहेत्वा परिवसन्तो वा मानत्तारहो वा मानत्तं चरन्तो वा अब्भानारहो वा अज्जं आपत्तिं आपज्जित्वा पुरिमाय आपत्तिया समा वा ऊनतरा वा रत्तियो पटिच्छादेति, तस्स मूलायपटिकस्सनेन ते परिवुत्थदिवसे च मानत्तचिण्णदिवसे च सब्बे ओधुनित्वा अदिवसे कत्वा पच्छा आपन्नापत्तिं मूलापत्तियं समोधाय परिवासो दातब्बो । तेन सचे मूलापत्ति पक्खपटिच्छन्ना, अन्तरापत्ति ऊनकपक्खपटिच्छन्ना, पुन पक्खमेव परिवासो परिवसितब्बो । अथापि अन्तरापत्ति पक्खपटिच्छन्नाव पक्खमेव परिवसितब्बं । एतेनुपायेन याव सट्ठिवस्सपटिच्छन्ना मूलापत्ति, ताव विनिच्छयो वेदितब्बो । सट्ठिवस्सानि परिवसित्वा मानत्तारहो हुत्वापि हि एकदिवसं अन्तरापत्तिं पटिच्छादेत्वा पुनपि सट्ठिवस्सानि परिवासारहो होति ।

सचे पन अन्तरापत्ति मूलापत्तितो अतिरेकपटिच्छन्ना होति, तत्थ “किं कातब्ब”न्ति वुत्ते महासुमत्थेरो आह — “अतेकिच्छो अयं पुग्गलो, अतेकिच्छो नाम आविकारापेत्वा विस्सज्जेतब्बो”ति । महापदुमत्थेरो पनाह — “कस्मा अतेकिच्छो नाम, ननु अयं समुच्चयक्खन्धको नाम बुद्धानं ठितकालसदिसो, आपत्ति नाम पटिच्छन्ना वा होतु अप्पटिच्छन्ना वा समकऊनतरअतिरेकपटिच्छन्ना वा विनयधरस्स कम्मवाचं योजेतुं समत्थभावोयेवेत्थ पमाणं, तस्मा या अतिरेकपटिच्छन्ना होति, तं मूलापत्तिं कत्वा तत्थ इतरं समोधाय परिवासो दातब्बो”ति । अयं “ओधानसमोधानो” नाम ।

“अग्घसमोधानो” नाम सम्बहुलासु आपत्तीसु या एका वा द्वे वा तिस्सो वा सम्बहुला वा आपत्तियो सब्बचिरपटिच्छन्नायो, तासं अग्घेन समोधाय तासं रत्तिपरिच्छेदवसेन अवसेसानं ऊनतरपटिच्छन्नानं आपत्तीनं परिवासो दिव्यति । अयं वुच्चति अग्घसमोधानो । सोपि परतो “तेन खो पन समयेन अज्जतरो भिक्खु सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपन्नो होति, एका आपत्ति एकाहपटिच्छन्ना एका आपत्ति द्वीहपटिच्छन्ना”तिआदिना नयेन पाळियं आगतोयेव ।

यस्स पन सतं आपत्तियो दसाहपटिच्छन्ना, अपरम्पि सतं आपत्तियो दसाहपटिच्छन्नाति एवं दसक्खत्तुं कत्वा आपत्तिसहस्सं दिवससतपटिच्छन्नं होति, तेन किं कातब्बन्ति? सब्बं समोदहित्वा दस दिवसे परिवसितब्बं । एवं एकेनेव दसाहेन दिवससतम्पि परिवसितमेव होति । वुत्तम्पि चेत्तं —

“दससतं रत्तिसतं, आपत्तियो छादयित्वान ।

दस रत्तियो वसित्वान, मुच्चेय्य पारिवासिको”ति ॥ (परि० ४७७) ।

अयं अग्घसमोधानो नाम ।

“मिस्सकसमोधानो” नाम — यो नानावत्थुका आपत्तियो एकतो कत्वा दिव्यति । तत्रायं नयो —

“अहं, भन्ते, सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपज्जिं एकं सुक्कविस्सट्ठिं, एकं कायसंसग्गं, एकं दुट्ठुल्लवाचं, एकं अत्तकामं, एकं सज्जरित्तं, एकं कुटिकारं, एकं विहारकारं, एकं दुट्ठदोसं, एकं अज्जभागियं, एकं सङ्गभेदं, एकं भेदानुवत्तकं, एकं दुब्बचं, एकं कुलदूसकं, सोहं, भन्ते, सङ्घं तासं आपत्तीनं समोधानपरिवासं याचामी”ति —

तिक्खत्तुं याचापेत्वा तदनुरूपाय कम्मवाचाय परिवासो दातब्बो ।

एत्थ च सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपज्जिं नानावत्थुकायोतिपि सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपज्जिन्तिपि एवं पुब्बे वुत्तनयेन वत्थुवसेनपि गोत्तवसेनपि नामवसेनपि आपत्तिवसेनपि योजेत्वा कम्मवाचं कातुं वट्ठितयेवाति अयं मिस्सकसमोधानो । सब्बपरिवासकम्मवाचावसाने पन निक्खित्तानिक्खित्तवत्तादिकथा पुरिमनयेनेव वेदितब्बाति ।

परिवासकथा निट्ठिता ।

इदानीं यं वुत्तं “पक्खमानत्तज्ज समोधानमानत्तज्ज अवसेसपरिवासकथावसाने कथयिस्सामा”ति, तस्सोकासो सम्पत्तो, तस्मा वुच्चति — “पक्खमानत्त”न्ति भिक्खुनिया दातब्बमानत्तं । तं पन पटिच्छन्नायपि अप्पटिच्छन्नायपि

आपत्तिया अड्डमासमेव दातब्बं । वुत्तज्जेतं — “गरुधम्मं अज्झापन्नाय भिक्खुनिया उभतोसङ्गे पक्खमानत्तं चरितब्ब”न्ति (चूळव० ४०३) । तं पन भिक्खुनीहि अत्तनो सीमं सोधेत्वा विहारसीमाय वा विहारसीमं सोधेतुं असक्कोन्तीहि खण्डसीमाय वा सब्बन्तिमेन परिच्छेदेन चतुवग्गणं सन्निपातापेत्वा दातब्बं । सचे एका आपत्ति होति एकस्सा वसेन, सचे द्वे वा तिस्सो वा सम्बहुला वा एकवत्थुका वा नानावत्थुका वा तासं तासं वसेन वत्थुगोत्तनामआपत्तीसु यं यं इच्छति तं तं आदाय योजना कातब्बा ।

तत्रिदं एकापत्तिवसेन मुखमत्तदस्सनं, ताय आपन्नाय भिक्खुनिया भिक्खुनिसङ्घं उपसङ्गमित्वा एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा वुट्ठानं भिक्खुनीनं पादे वन्दित्वा उक्कुटिकं निसीदित्वा अज्जलिं पग्गहेत्वा एवमस्स वचनीयो — “अहं, अय्ये, एकं आपत्तिं आपज्जिं गामन्तरं, साहं, अय्ये, एकस्सा आपत्तिया गामन्तराय पक्खमानत्तं याचामी”ति ।

एवं तिक्खत्तुं याचापेत्वा ब्यत्ताय भिक्खुनिया पटिबलाय सङ्घो जापेतब्बो —

“सुणातु मे अय्ये सङ्घो, अयं इत्थन्नामा भिक्खुनी एकं आपत्तिं आपज्जिं गामन्तरं, सा सङ्घं एकस्सा आपत्तिया गामन्तराय पक्खमानत्तं याचति, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो इत्थन्नामाय भिक्खुनिया एकस्सा आपत्तिया गामन्तराय पक्खमानत्तं ददेय्य, एसा जत्ति ।

“सुणातु मे अय्ये सङ्घो, अयं... पे०... दुतियम्पि... ततियम्पि एतमत्थं वदामि । सुणातु मे अय्ये सङ्घो... पे०... देति... दिन्नं सङ्घेन इत्थन्नामाय भिक्खुनिया एकस्सा आपत्तिया गामन्तराय पक्खमानत्तं, खमति सङ्घस्स, तस्मा तुण्ही; एवमेतं धारयामी”ति ।

कम्मवाचापरियोसाने वत्तं समादियित्वा भिक्खुमानत्तकथाय वुत्तनयेनेव सङ्घस्स आरोचेत्वा निक्खित्तवत्तं वसितुकामाय तत्थेव सङ्घमज्झे वा पक्कन्तासु भिक्खुनीसु एकभिक्खुनिया वा दुतियिकाय वा सन्तिके वुत्तनयेनेव निक्खिपितब्बं । अज्जिस्सा पन आगन्तुकाय सन्तिके आरोचेत्वा निक्खिपितब्बं । निक्खित्तकालतो पट्टाय पकतत्तट्टाने तिट्ठति । पुन समादियित्वा अरुणं उट्ठापेन्तिया पन भिक्खुनीनयेव सन्तिके वसितुं न लभति । “उभतोसङ्गे पक्खमानत्तं चरितब्ब”न्ति हि वुत्तं । तस्मा अस्सा आचरियुपज्झायाहि विहारं गन्त्वा सङ्गाहकपक्खे ठितो एको महाथेरो वा धम्मकथिको वा भिक्खु वत्तब्बो — “एकस्सा भिक्खुनिया विनयकम्मं कत्तब्बमत्थि, तत्र नो अय्या, चत्तारो भिक्खू पेसेथा”ति । सङ्घं अकातुं न लब्धति, पेसेस्सामीति वत्तब्बं । चतूहि पकतत्तभिक्खुनीहि मानत्तचारिणिं भिक्खुनिं गहेत्वा अन्तोअरुणेयेव निक्खमित्वा गामूपचारतो द्वे लेट्टुपाते अतिक्कमित्वा मग्गा ओक्कम्म गुम्बवतिआदीहि पटिच्छन्नट्टाने निसीदितब्बं । विहारूपचारतोपि द्वे लेट्टुपाता अतिक्कमितब्बा चतूहि पकतत्तभिक्खूहिपि तत्थ गन्तब्बं । गन्त्वा पन भिक्खुनीहि सङ्घिं न एकट्टाने निसीदितब्बं, पटिक्कमित्वा अविदूरट्टाने निसीदितब्बं । कुरुन्दिमहापच्चरीसु पन “भिक्खुनीहिपि ब्यत्तं एकं वा द्वे वा उपासिकायो भिक्खूहिपि एकं वा द्वे वा उपासके अत्तरक्खणत्थाय गहेत्वा गन्तब्ब”न्ति वुत्तं । कुरुन्दियंयेव च भिक्खुनुपस्सयस्स च विहारस्स च उपचारं मुज्चितुं वट्ठती”ति वुत्तं, गामस्साति न वुत्तं ।

एवं निसिन्नेसु पन भिक्खूसु च भिक्खुनीसु च ताय भिक्खुनिया “मानत्तं समादियामि, वत्तं समादियामी”ति वत्तं समादियित्वा भिक्खुनीसङ्घस्स ताव एवं आरोचेतब्बं —

“अहं, अय्ये, एकं आपत्तिं आपज्जिं गामन्तरं, साहं सङ्घं एकस्सा आपत्तिया गामन्तराय पक्खमानत्तं याचिं,

तस्स मे सङ्गो एकस्सा आपत्तिया गामन्तराय पक्खमानत्तं अदासि, साहं पक्खमानत्तं चरामि, ‘वेदयामहं, अय्ये, वेदयती’ति मं सङ्गो धारेतू”ति ।

ततो भिक्खुसङ्घस्स सन्तिकं गन्त्वा एवं आरोचेतब्बं — “अहं, अय्या, एकं आपत्तिं आपज्जिं ...पे०... वेदयामहं, अय्या, वेदयतीति मं सङ्गो धारेतू”ति । इधापि याय कायचि भासाय आरोचेतुं वट्टति ।

आरोचेत्वा च भिक्खुनिसङ्घस्सेव सन्तिके निसीदितब्बं, आरोचितकालतो पट्टाय भिक्खूनं गन्तुं वट्टति । सचे सासङ्कं होति, भिक्खुनियो तत्थेव ठानं पच्चासीसन्ति, ठातब्बं । सचे अज्जो भिक्खु वा भिक्खुनी वा तं ठानं एति, पस्सन्तिया आरोचेतब्बं । नो चे आरोचेति, रत्तिच्छेदो चेव वत्तभेददुक्कटञ्च । सचे अजानन्तिया एव उपचारं ओक्कमित्वा गच्छति, रत्तिच्छेदोव होति, न वत्तभेददुक्कटं । सचे भिक्खुनियो उपज्झायादीनं वत्तकरणत्थं पगेव गन्तुकामा होन्ति, रत्तिविप्पवासगणओहीयनगामन्तरापत्तिरक्खणत्थं एकं भिक्खुनिं ठपेत्वा गन्तब्बं । ताय अरुणे उट्टिते तस्सा सन्तिके वत्तं निक्खिपितब्बं । एतेनुपायेन अखण्डा पञ्चदस रत्तियो मानत्तं चरितब्बं ।

अनिक्खित्तवत्ताय पन पारिवासिकक्खन्धके वुत्तनयेनेव सम्मा वत्तितब्बं । अयं पन विसेसो — “आगन्तुकस्स आरोचेतब्ब”न्ति एत्थ यत्तका पुरेभत्तं वा पच्छाभत्तं वा तं गामं भिक्खू वा भिक्खुनियो वा आगच्छन्ति, सब्बेसं आरोचेतब्बं । अनारोचेन्तिया रत्तिच्छेदो च वत्तभेददुक्कटञ्च । सचेपि रत्तिं कोचि भिक्खु तं गामूपचारं ओक्कमित्वा गच्छति, रत्तिच्छेदो होतियेव, अजाननपच्चया पन वत्तभेदतो मुच्चति । कुरुन्दिआदीसु पन अनिक्खित्तवत्तभिक्खूनं वुत्तनयेनेव कथेतब्बन्ति वुत्तं । तं पारिवासिकवत्तादीनं उपचारसीमाय परिच्छिन्नत्ता युत्ततरं दिस्सति । उपोसथे आरोचेतब्बं, पवारणाय आरोचेतब्बं, चतुन्नं भिक्खूनञ्च भिक्खुनीनञ्च देवसिकं आरोचेतब्बं । सचे भिक्खूनं तस्मिं गामे भिक्खाचारो सम्पज्जति, तत्थेव गन्तब्बं । नो चे सम्पज्जति, अज्जत्र चरित्वापि तत्र आगन्त्वा अत्तानं दस्सेत्वा गन्तब्बं । बहिगामे वा सङ्केतट्टानं कातब्बं — “असुकस्मिं नाम ठाने अम्हे पस्सिस्ससी”ति । ताय सङ्केतट्टानं गन्त्वा आरोचेतब्बं । सङ्केतट्टाने अदिस्वा विहारं गन्त्वा आरोचेतब्बं । विहारे सब्बभिक्खूनं आरोचेतब्बं । सचे सब्बेसं सक्का न होति आरोचेतुं, बहिउपचारसीमाय ठत्वा भिक्खुनियो पेसेतब्बा । ताहि आनीतानं चतुन्नं भिक्खूनं आरोचेतब्बं । सचे विहारो दूरो होति सासङ्को, उपासके च उपासिकायो च गहेत्वा गन्तब्बं । सचे पन अयं एका वसति, रत्तिविप्पवासं आपज्जति, तस्मास्सा एका पकतत्ता भिक्खुनी सम्मन्नित्वा दातब्बा एकच्छन्ने वसनत्थाय ।

एवं अखण्डं मानत्तं चरित्वा वीसतिगणे भिक्खुनिसङ्घे वुत्तनयेनेव अब्भानं कातब्बं । सचे मानत्तं चरमाना अन्तरापत्तिं आपज्जति, मूलाय पटिकस्सित्वा तस्सा आपत्तिया मानत्तं दातब्बन्ति कुरुन्दियं वुत्तं । इदं “पक्खमानत्तं” नाम ।

“समोधानमानत्तं” पन तिविधं होति — ओधानसमोधानं, अग्घसमोधानं, मिस्सकसमोधानन्ति । तत्थ यदेतं परतो उदायित्थेरस्स पञ्चाहपटिच्छन्नाय आपत्तिया परिवासं परिवसन्तस्स परिवासे च मानत्तारहट्टाने च अन्तरापत्तिं आपज्जित्वा मूलायपटिकस्सितस्स “तेन हि, भिक्खवे, सङ्गो उदायिस्स भिक्खुनो तिसस्सन्नं आपत्तीनं छारत्तं मानत्तं देतू”ति मानत्तं अनुज्जातं, इदं “ओधानसमोधानं” नाम । इदञ्चि पुनप्पुनं मूलायपटिकस्सनेन परिवुत्थदिवसे ओधुनित्वा पुरिमापत्तीहि सद्धिं समोधाय दिन्नं, तस्मा ओधानसमोधानन्ति वुच्चति । कुरुन्दियं पन “समोधानपरिवासं वुत्थस्स दातब्बं मानत्तं समोधानमानत्तं”न्ति वुत्तं । तम्पि तेन परियायेन युज्जति ।

अग्घसमोधानं पन मिस्सकसमोधानञ्च अग्घसमोधानमिस्सकसमोधानपरिवासावसाने दातब्बमानत्तमेव वुच्चति,

तं परिवासकम्मवाचानुसारेण योजेत्वा दातव्वं । एतावता यं वुत्तं “तेन हि, भिक्खवे, सङ्घो उदायिस्स भिक्खुनो एकस्सा आपत्तिया सञ्चेतनिकाय सुक्कविस्सट्ठिया एकाहपटिच्छन्नाय एकाहपरिवासं देतूति आदिना नयेन पाळियं अनेकेहि आकारेहि परिवासो च मानत्तञ्च वुत्तं, तस्स यस्मा आगतागतठाने विनिच्छयो वुच्चमानो पाळि विय अतिवित्थारं आपज्जति, न च सक्का होति सुखेन परिग्गहेतुं, तस्मा नं समोधानेत्वा इधेव दस्सेस्सामा”ति, तदिदं अत्थतो सम्पादितं होति ।

पटिच्छन्नपरिवासकथा

१०२. इदानीं या ताव अयं पटिच्छन्नाय एकस्सा आपत्तिया वसेन पाळि वुत्ता, सा उत्तानत्थाव ।

१०८. ततो परं द्वीहतीहचतूहपञ्चाहपटिच्छन्नानं वसेन पाळिं वत्वा पञ्चाहपटिच्छन्नाय परिवासतो पट्टाय अन्तरापत्तिं दस्सिता । यस्मा पन तं आपत्तिं आपन्नो मूलायपटिकस्सनारहो नाम होति, तस्मास्स तत्थ मूलायपटिकस्सनं अनुज्जातं । सचे पन निक्खित्तवत्तो आपज्जति, मूलायपटिकस्सनारहो न होति । कस्मा? यस्मा न सो परिवसन्तो आपन्नो, पकत्तत्तद्धाने ठितो आपन्नो, तस्मा तस्सा आपत्तिया विसुं मानत्तं चरितव्वं । सचे पटिच्छन्ना होति परिवासोपि वसितव्वो । यञ्चेतं मूलायपटिकस्सनं वुत्तं, तस्मिं कते परिवुत्थदिवसा मक्खिता होन्ति । इति परिवासे अन्तरापत्तिं दस्सेत्वा पुन मानत्तारहस्स अन्तरापत्तिं दस्सेत्वा मूलायपटिकस्सनं वुत्तं, तस्मिं कते परिवुत्थदिवसा मक्खिताव होन्ति । ततो परिवुत्थपरिवासस्स तासं तिस्सन्नमि आपत्तीनं समोधानमानत्तं दस्सितं । ततो मानत्तचारिकस्स अन्तरापत्तिं दस्सेत्वा मूलायपटिकस्सनं वुत्तं । तस्मिं पन पटिकस्सने कते मानत्तचिण्णदिवसापि परिवुत्थदिवसापि मक्खिताव होन्ति । ततो अब्भानारहस्स अन्तरापत्तिं दस्सेत्वा मूलायपटिकस्सनं वुत्तं । तस्मिं कते सब्बे ते मक्खिताव होन्ति । ततो परं सब्बा अन्तरापत्तियो योजेत्वा अब्भानकम्मं दस्सितं । एवं पटिच्छन्नवारे एकाहपटिच्छन्नादिवसेन पञ्च, अन्तरापत्तिवसेन चतस्सोति नव कम्मवाचा दस्सिता होन्ति ।

पटिच्छन्नपरिवासकथा निट्ठिता ।

समोधानपरिवासकथा

१२५. ततो परं पक्खपटिच्छन्नाय आपत्तिया अन्तोपरिवासतो पट्टाय पञ्चाहपटिच्छन्नाय अन्तरापत्तिया वसेन समोधानपरिवासो च, समोधानमानत्तञ्च दस्सितं । एत्थ च मानत्तचारिकमानत्तारहकालेपि आपन्नाय आपत्तिया मूलायपटिकस्सने कते मानत्तचिण्णदिवसापि परिवासपरिवुत्थदिवसापि सब्बे मक्खिताव होन्ति । कस्मा? यस्मा पटिच्छन्ना अन्तरापत्ति । तेनेव वुत्तं — “मूलाय पटिकस्सित्वा पुरिमाय आपत्तिया समोधानपरिवासं दत्वा छारत्तं मानत्तं देतू”ति । ततो परं सब्बा अन्तरापत्तियो योजेत्वा अब्भानकम्मं दस्सेत्वा सुक्कविस्सट्ठिवत्थु निट्ठापितं ।

समोधानपरिवासकथा निट्ठिता ।

सुक्कविस्सट्ठिकथा च निट्ठिता ।

अग्घसमोधानपरिवासकथा

१३४. ततो एकापत्तिमूलकञ्च आपत्तिवट्टनकञ्चाति द्वे नये दस्सेत्वा अग्घसमोधानपरिवासो दस्सितो ।

ततो सञ्चिच्च अनारोचितापत्तिवत्थुं दस्सेत्वा सञ्चिच्च अजाननअस्सरणवेमतिकभावेहि अनारोचिताय आपत्तिया पच्छा लज्जिधम्मे वा जाणसरणनिब्बेमतिकभावेसु वा उप्पन्नेसु यं कातब्बं, तं दस्सेतुं “इध पन भिक्खवे”ति आदिना नयेन पाळि ठपिता । ततो अजाननअस्सरणवेमतिकपटिच्छन्नानं अप्पटिच्छन्नभावं दस्सेतुं तथेव पाळि ठपिता ।

अग्घसमोधानपरिवासकथा निट्ठिता ।

द्वेमासपरिवासकथा

१३८. ततो द्विन्नं आपत्तीनं द्वेमासपटिच्छन्नानं एकमासपरिवासयाचनवत्थुं दस्सेत्वा असञ्चिच्च अजाननअस्सरणवेमतिकभावेहि अनारोचिते इतरस्मिं मासे पच्छा लज्जिधम्मादीसु उप्पन्नेसु यं कातब्बं, तं दस्सेतुं अजाननअस्सरणवेमतिकपटिच्छन्नस्स च आपन्नभावं दस्सेतुं पुरिमनयेनेव पाळि ठपिता ।

द्वेमासपरिवासकथा निट्ठिता ।

सुद्धन्तपरिवासादिकथा

१५६. ततो “आपत्तिपरियन्तं न जानाति, रत्तिपरियन्तं न जानाती”ति आदिना नयेन सुद्धन्तपरिवासो दस्सितो ।

१६०. ततो परं पारिवासिकं आदिं कत्वा विब्भमित्वा पुनउपसम्पन्नादीसु पटिपत्तिदस्सनत्थं पाळि ठपिता ।

१६५. तत्थ “अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्जति परिमाणा अप्पटिच्छन्नायो”ति आदीसु आपत्तिपरिच्छेदवसेन परिमाणायो चेव अप्पटिच्छन्नायो चाति अत्थो ।

१६६. पच्छिमस्मिं आपत्तिक्खन्धेति एकोव सो आपत्तिक्खन्धो, पच्छा छादितत्ता पन “पच्छिमस्मिं आपत्तिक्खन्धे”ति वुत्तं । पुरिमस्मिन्ति एत्थापि एसेव नयो ।

१८०. ववत्थिता सम्भिन्नाति सभागविसभागानमेवेतं परियायवचनं ।

सुद्धन्तपरिवासादिकथा निट्ठिता ।

द्वेभिक्खुवारएकादसकादिकथा

१८१. ततो परं यो पटिच्छादेति, तस्मिं पटिपत्तिदस्सनत्थं “द्वे भिक्खू”ति आदि वुत्तं । तत्थ मिस्सकन्ति थुल्लच्चयादीहि मिस्सकं । सुद्धकन्ति सङ्गादिसेसं विना लहुकापत्तिक्खन्धमेव ।

१८४. ततो परं अविस्सुद्धविस्सुद्धभावदस्सनत्थं “इध पन, भिक्खवे, भिक्खु सम्बहुला सङ्गादिसेसा”ति आदि वुत्तं । तत्थ व्यञ्जनतो वा अधिप्पायतो वा अनुत्तानं नाम किञ्चि नत्थि, तस्मा तच्च इतो पुब्बे अवुत्तञ्च सब्बं

पाळिअनुसारेनेव वेदितव्वन्ति ।

द्वेभिक्खुवारएकादसकादिकथा निट्ठिता ।

समुच्चयक्खन्धकवण्णना निट्ठिता ।

४. समथक्खन्धकं

सम्मुखाविनयकथा

१८६-१८७. समथक्खन्धके — “अधम्मवादी पुग्गलो”तिआदीनि छ मातिकापदानि निक्खिपित्वा “अधम्मवादी पुग्गलो धम्मवादिं पुग्गलं सज्जापेती”तिआदिना नयेन वित्थारो वुत्तो । तत्थ सज्जापेतीति कारणपतिरूपकानि वत्त्वा परितोसेत्वा जानापेति । निज्झापेतीति यथा सो तं अत्थं निज्झायति, ओलोकेति; एवं करोति । पेक्खति अनुपेक्खतीति यथा सो तं अत्थं पेक्खति चेव पुनप्पुनञ्च पेक्खति; एवं करोति । दस्सेति अनुदस्सेतीति तेसज्जेव परियायवचनानि । अधम्मेन वूपसम्मतीति यस्मा सो अधम्ममेव “अयं धम्मो”तिआदिना नयेन मोहेत्वा दस्सेति, तस्मा अधम्मेन वूपसम्मति नाम ।

१८८. धम्मेन वूपसम्मतीति यस्मा धम्मवादी धम्ममेव “अयं धम्मो”तिआदिना नयेन अमोहेत्वा दस्सेति, तस्मा धम्मेन वूपसम्मति नाम ।

सम्मुखाविनयकथा निट्ठिता ।

सतिविनयकथा

१९५. पञ्चिमानि भिक्खवे धम्मिकानि सतिविनयस्स दानानीति एत्थ सुद्धस्स अनापत्तिकस्स दानं एकं, अनुवदितस्स दानं एकं, याचितस्स दानं एकं, सङ्गेन दानं एकं, धम्मेन समग्गदानं एकन्ति एवं पञ्च । एतानि पन एकेकअङ्गवसेन न लब्धन्ति, तस्मा देसनामत्तमेवेतं, पञ्चङ्गसमन्नागतं पन सतिविनयदानं धम्मिकन्ति अयमेत्थ अत्थो । तत्थ च अनुवदन्तीति चोदेन्ति । सेसं उत्तानमेव । अयं पन सतिविनयो खीणासवस्सेव दातव्वो न अज्जस्स, अन्तमसो अनागामिनोपि । सो च खो अज्जेन चोदियमानस्सेव, न अचोदियमानस्स । दिन्ने च पन तस्मिं चोदकस्स कथा न रुहति । चोदेन्तोपि “अयं खीणासवो सतिविनयलद्धो, को तुहं कथं गहेस्सती”ति अपसादेतव्वतं आपज्जति ।

सतिविनयकथा निट्ठिता ।

अमूळहविनयकथा

१९६. भासितपरिवक्कन्तन्ति वाचाय भासितं कायेन परिवक्कन्तं; परिवक्कमित्वा कतन्ति अत्थो । सरतायस्मा एवरूपिं आपत्तिं आपज्जिताति एत्थ सरतु आयस्मा एवरूपिं आपत्तिं आपज्जिता; आयस्मा एवरूपिया आपत्तियाति अयमत्थो । आपज्जित्वाति वा पाठो, तस्सत्थो — पठमं आपज्जित्वा पच्छा तं आपत्तिं सरतु आयस्माति ।

अमूळहविनयकथा निड्डिता ।

येभुय्यसिकाकथा

२०२. येभुय्यसिकाय वूपसमेतुन्ति एत्थ यस्सा किरियाय धम्मवादिनो बहुतरा, एसा येभुय्यसिका नाम ।

२०४. अधम्मिकसलाकगाहेसु ओरमत्तकन्ति परित्तं अप्पमत्तकं भण्डनमत्तमेव । न च गतिगतन्ति द्वे तयो आवासे न गतं, तत्थ तत्थेव वा द्वत्तिक्खत्तुं अविनिच्छित्तं । न च सरितसारितन्ति द्वत्तिक्खत्तुं तेहि भिक्खूहि सयं सरितं वा अज्जेहि सारितं वा न होति । जानातीति सलाकं गाहेन्तो जानाति “अधम्मवादी बहुतरा”ति । अप्पेव नामाति इमिना नीहारेन सलाकाय गाहियमानाय “अपि नाम अधम्मवादिनो बहुतरा अस्सू”ति अयमस्स अज्झासयो होति । अपरेसुपि द्वीसु एसेव नयो ।

अधम्मेन गणहन्तीति अधम्मवादिनो “एवं मयं बहू भविस्सामा”ति द्वे द्वे सलाकायो गणहन्ति । वग्गा गणहन्तीति द्वे धम्मवादिनो एकं धम्मवादिसलाकं गणहन्ति “एवं धम्मवादिनो न बहू भविस्सन्ती”ति मज्जमाना । न च यथादिट्ठिया गणहन्तीति धम्मवादिनो हुत्वा “बलवपक्खं भजिस्सामा”ति अधम्मवादिसलाकं गणहन्ति । धम्मिकसलाकगाहेसु अयमेवत्थो परिवत्तेत्वा वेदितब्बो । एवं सलाकं गाहेत्वा सचे बहुतरा धम्मवादिनो होन्ति; यथा ते वदन्ति, एवं तं अधिकरणं वूपसमेतब्बं, एवं येभुय्यसिकाय वूपसन्तं होति । अयमेत्थ सङ्खेपो । वित्थारो पन परतोपि आगमिस्सति ।

येभुय्यसिकाकथा निड्डिता ।

तस्सपापियसिकाकथा

२०७. असुचीति असुचीहि कायवचीकम्मेहि समन्नागतो । अलज्जीति सज्जिच्च आपज्जनादिना अलज्जिलक्खणेन समन्नागतो । सानुवादोति सउपवादो । इति इमेसज्ज तिण्णं अङ्गानं वसेन तीणि करणानि, सङ्गेन करणं, धम्मेन समग्गेन करणन्ति इमानि च द्वेति पच्च तस्सपापियसिकाकम्मस्स करणानि नाम होन्ति । सेसमेत्थ तज्जनीयादीसु वुत्तनयमेव । अयं पनेत्थ वचनत्थो — इदज्जि यो पापुस्सन्नताय पापियो पुग्गलो, तस्स कत्तब्बतो “तस्सपापियसिकाकम्म”न्ति वुच्चति ।

तस्सपापियसिकाकथा निड्डिता ।

तिणवत्थारकादिकथा

२१२. कक्खळत्ताय वाळत्तायाति कक्खळभावाय चेव वाळभावाय च । भेदायाति सङ्गभेदाय । सब्बेहेव एकज्झन्ति कस्सचि छन्दं अनाहरित्वा गिलानेपि तत्थेव आनेत्वा एकतो सन्निपतितब्बं । तिणवत्थारकेन वूपसमेय्याति एत्थ इदं कम्मं तिणवत्थारकसदिसत्ता “तिणवत्थारको”ति वुत्तं । यथा हि गूथं वा मुत्तं वा घट्टियमानं दुग्गन्धताय बाधति, तिणेहि अवत्थरित्वा सुप्पटिच्छादितस्स पनस्स सो गन्धो न बाधति; एवमेव यं अधिकरणं मूलानुमूलं गन्त्वा वूपसमियमानं कक्खळत्ताय वाळत्ताय भेदाय संवत्तति, तं इमिना कम्मेन वूपसन्तं गूथं विय तिणवत्थारकेन पटिच्छन्नं सुवूपसन्तं होतीति इदं कम्मं तिणवत्थारकसदिसत्ता “तिणवत्थारको”ति वुत्तं ।

२१३. थुल्लवज्जन्ति पाराजिकञ्चेव सङ्गादिसेसञ्च । गिहिपटिसंयुत्तन्ति गिहीनं हीनेन खुंसनवम्भनधम्मिकपटिस्सवेसु आपन्नं आपत्तिं ।

२१४. एवञ्च पन भिक्खवे ते भिक्खू ताहि आपत्तीहि वुड्ढिता होन्तीति एवं तिणवत्थारककम्मवाचाय कताय कम्मवाचापरियोसाने यत्तका तत्थ सन्निपतिता अन्तमसो सुत्तापि समापन्नापि अञ्जविहितापि सब्बे ते भिक्खू याव उपसम्पदमण्डलतो पट्टाय थुल्लवज्जञ्च गिहिपटिसंयुत्तञ्च ठपेत्वा अवसेसा आपत्तियो आपन्ना, सब्बाहि ताहि आपत्तीहि वुड्ढिता होन्ति । ये पन “न मेतं खमती”ति अञ्जमञ्जं दिट्ठाविकम्मं करोन्ति, तेहि वा सद्धिं आपत्तिं आपज्जित्वापि तत्थ अनागता, आगन्त्वा वा छन्दं दत्वा परिवेणादीसु निसिन्ना, ते आपत्तीहि न वुड्ढहन्ति । तेन वुत्तं — “ठपेत्वा दिट्ठाविकम्मं ठपेत्वा ये न तत्थ होन्ती”ति ।

तिणवत्थारकादिकथा निड्डिता ।

अधिकरणकथा

२१५. भिक्खुनीनं अनुपखज्जाति भिक्खुनीनं अन्तो पविसित्वा । विवादाधिकरणादीनं वचनत्थो दुट्ठदोसवण्णनायं वुत्तोयेव । विपच्चताय वोहारोति चित्तदुक्खत्थं वोहारो; फरुसवचनन्ति अत्थो । यो तत्थ अनुवादोति यो तेसु अनुवदन्तेसु उपवादो । अनुवदनाति आकारनिदस्सनमेतं; उपवदनाति अत्थो । अनुल्लपना अनुभणनाति उभयं अनुवदनवेवचनमत्तमेव । अनुसम्पवङ्कताति पुनप्पुनं कायचित्तवाचाहि तत्थेव सम्पवङ्कता; अनुवदनभावोति अत्थो । अब्भुस्सहनताति “कस्मा एवं न उपवदिस्सामि, उपवदिस्सामियेवा”ति उस्साहं कत्वा अनुवदना । अनुबलप्पदानन्ति पुरिमवचनस्स कारणं दस्सेत्वा पच्छिमवचनेन बलप्पदानं ।

किच्चयता करणीयताति एत्थ किच्चमेव किच्चयं, किच्चयस्स भावो किच्चयता, करणीयस्स भावो करणीयता; उभयम्पेतं सङ्गकम्मस्सेव अधिवचनं । अपलोकनकम्मन्तिआदि पन तस्सेव पभेदवचनं । तत्थ अपलोकनकम्मं नाम सीमट्ठकसङ्घं सोधेत्वा छन्दारहानं छन्दं आहरित्वा समगस्स सङ्घस्स अनुमतिया तिकखत्तुं सावेत्वा कत्तब्बकम्मं । जत्तिकम्मं नाम वुत्तनयेनेव समगस्स सङ्घस्स अनुमतिया एकाय जत्तिया कत्तब्बकम्मं । जत्तिदुतियकम्मं नाम वुत्तनयेनेव समगस्स सङ्घस्स अनुमतिया एकाय जत्तिया एकाय च अनुस्सावनायाति एवं जत्तिदुतियाय अनुस्सावनाय कत्तब्बकम्मं । जत्तिचतुत्थकम्मं नाम वुत्तनयेनेव समगस्स सङ्घस्स अनुमतिया एकाय जत्तिया तीहि च अनुस्सावनाहीति एवं जत्तिचतुत्थाहि तीहि अनुस्सावनाहि कत्तब्बकम्मं ।

तत्थ अपलोकनकम्मं अपलोकेत्वाव कातब्बं, जत्तिकम्मादिवसेन न कातब्बं । जत्तिकम्मम्पि एकं जत्तिं ठपेत्वाव कातब्बं, अपलोकनकम्मादिवसेन न कातब्बं । जत्तिदुतियकम्मं पन अपलोकेत्वा कत्तब्बम्पि अत्थि, अकत्तब्बम्पि अत्थि । तत्थ सीमासम्मुति सीमासमूहननं कथिनदानं कथिनुब्भारो कुटिवत्थुदेसना विहारवत्थुदेसनाति इमानि छ कम्मनि गरुकानि, अपलोकेत्वा कातुं न वट्टन्ति । जत्तिदुतियकम्मवाचं सावेत्वाव कातब्बानि । अवसेसा तेरस सम्मुतियो सेनासनग्गाहकमतकचीवरदानादिसम्मुतियो चाति एवरूपानि लहुककम्मनि अपलोकेत्वापि कातुं वट्टन्ति । जत्तिकम्मजत्तिचतुत्थकम्मवसेन पन न कातब्बमेव । जत्तिचतुत्थकम्मं जत्तिञ्च तिस्सो च कम्मवाचायो सावेत्वाव कातब्बं, अपलोकनकम्मादिवसेन न कातब्बन्ति अयमेत्थ सङ्खेपो ।

वित्थारतो पन इमानि चत्तारि कम्मनि “कतिहाकारेहि विपज्जन्ती”ति आदिना नयेन परिवारावसाने कम्मवग्गे एतेसं विनिच्छयो आगतोयेव । यं पन तत्थ अनुत्तानं, तं कम्मवग्गेयेव वण्णयिस्साम । एवज्जि सति न अट्टाने वण्णना भविस्सति, आदितो पट्ठाय च तस्स तस्स कम्मस्स विज्जातत्ता सुविज्जेय्यो भविस्सति ।

२१६. विवादाधिकरणस्स किं मूलन्ति आदीनि पाळिवसेनेव वेदितब्बानि ।

२२०. “विवादाधिकरणं सिया कुसल”न्ति आदीसु येन विवदन्ति, सो चित्तुप्पादो विवादो, समथेहि च अधिकरणीयताय अधिकरणन्ति एवमादिना नयेन अत्थो दट्ठब्बो ।

२२२. आपत्ताधिकरणं सिया अकुसलं सिया अब्याकतं, नत्थि आपत्ताधिकरणं कुसलन्ति एत्थ सन्धाय भासितवसेन अत्थो वेदितब्बो । यस्मिज्जि पथविखणनादिके आपत्ताधिकरणे कुसलचित्तं अङ्गं होति, तस्मिं सति न सक्का वत्तुं “नत्थि आपत्ताधिकरणं कुसल”न्ति, तस्मा नयिदं अङ्गप्पहोनकचित्तं सन्धाय वुत्तं । इदं पन सन्धाय वुत्तं । यं ताव आपत्ताधिकरणं लोकवज्जं, तं एकन्ततो अकुसलमेव, तत्थ “सिया अकुसल”न्ति विकप्पो नत्थि । यं पन पण्णत्तिवज्जं, तं यस्मा सज्जिच्च “इमं आपत्तिं वीतिक्कमामी”ति वीतिक्कमन्तस्सेव अकुसलं होति, असज्जिच्च पन किज्जि अजानन्तस्स सहसेय्यादिवसेन आपज्जतो अब्याकतं होति, तस्मा तत्थ सज्जिच्चासज्जिच्चवसेन इमं विकप्पभावं सन्धाय इदं वुत्तं — “आपत्ताधिकरणं सिया अकुसलं, सिया अब्याकतं, नत्थि आपत्ताधिकरणं कुसल”न्ति ।

सचे पन “यं कुसलचित्तो आपज्जति, इदं वुच्चति आपत्ताधिकरणं कुसल”न्ति वदेय्य, अचित्तकानं पन एळकलोमपदसोधम्मादिसमुट्टानानम्पि कुसलचित्तं आपज्जेय्य, न च तत्थ विज्जमानम्पि कुसलचित्तं आपत्तिया अङ्गं । कायवचीविज्जत्तिवसेन पन चलितप्पवत्तानं कायवाचानं अज्जतरमेव अङ्गं, तज्ज रूपखन्धपरियापन्नत्ता अब्याकतन्ति ।

यं जानन्तोति आदिमिहि पन अयमत्थो — यं चित्तं आपत्तिया अङ्गं होति, तेन वत्थुं जानन्तो “इदं वीतिक्कमामी”ति च वीतिक्कमाकारेण सद्धिं जानन्तो सज्जानन्तो वीतिक्कमचेतनावसेन चेतेत्वा पक्कप्पेत्वा उपक्कमवसेन मद्दन्तो अभिवितरित्वा निरासङ्कचित्तं पेसेत्वा यं आपत्ताधिकरणं वीतिक्कमं आपज्जति, तस्स एवं वीतिक्कमतो यो वीतिक्कमो, इदं वुच्चति “आपत्ताधिकरणं अकुसल”न्ति ।

अब्याकतवारेपि यं चित्तं आपत्तिया अङ्गं होति, तस्स अभावेन अजानन्तो वीतिक्कमाकारेण च सद्धिं अजानन्तो असज्जानन्तो आपत्तिअङ्गभूताय वीतिक्कमचेतनाय अभावेन अचेतेत्वा सज्जिच्च मद्दनस्स अभावेन अनभिवितरित्वा निरासङ्कचित्तं अपेसेत्वा यं आपत्ताधिकरणं वीतिक्कमं आपज्जति, तस्स एवं वीतिक्कमतो यो वीतिक्कमो, इदं वुच्चति “आपत्ताधिकरणं अब्याकत”न्ति ।

२२४. अयं विवादो नो अधिकरणन्ति आदीसु समथेहि अधिकरणीयताय अभावतो नो अधिकरणन्ति एवमत्थो वेदितब्बो ।

अधिकरणकथा निट्ठिता ।

अधिकरणवूपसमनसमथकथा

२२८. यावतिका च भिक्खू कम्मप्पत्ताति एत्थ चतुवग्गकरणे कम्मे चत्तारो, पञ्चवग्गकरणे पञ्च, दसवग्गकरणे दस, वीसतिवग्गकरणे वीसति भिक्खू कम्मप्पत्ताति वेदितब्बा ।

२३०. सुपरिग्गहितन्ति सुट्ठु परिग्गहितं कत्वा सम्पटिच्छितब्बं । सम्पटिच्छित्वा च पन “अज्ज भण्डकं धोवाम, अज्ज पत्तं पचाम, अज्जेको पलिबोधो अत्थी”ति माननिग्गहत्थाय कतिपाहं अतिक्कामेतब्बं ।

२३१. अनन्तानि चेव भस्सानि जायन्तीति अपरिमाणानि इतो चितो च वचनानि उप्पज्जन्ति । “भासानी”तिपि पाठो, अयमेवत्थो । **उब्बाहिकाय सम्मन्नितब्बो**ति अपलोकेत्वा वा सम्मन्नितब्बो परतो वुत्ताय जत्तिदुतियाय वा कम्मवाचाय । एवं सम्मतेहि पन भिक्खूहि विसुं वा निसीदित्वा तस्सायेव वा परिसाय “अज्जेहि असम्मतेहि न किञ्चि कथेतब्ब”न्ति सावेत्वा तं अधिकरणं विनिच्छितब्बं ।

२३३. तत्रास्साति तस्सं परिसति भवेय्य । नेव सुत्तं आगतन्ति न मातिका आगता । **नो सुत्तविभङ्गो**ति विनयोपि न पगुणो । **व्यञ्जनच्छायाय अत्थं पटिबाहतीति** व्यञ्जनमत्तमेव गहेत्वा अत्थं पटिसेधेति । जातरूपरजतखेत्तवत्थुपटिग्गहणादीसु विनयधरेहि भिक्खूहि आपत्तिया कारियमाने दिस्वा “किं इमे आपत्तिया कारेथ, ‘ननु जातरूपरजतपटिग्गहणा पटिविरतो होती’ति एवं सुत्ते पटिविरतिमत्तमेव वुत्तं, नत्थि एत्थ आपत्ती”ति वदति । अपरो धम्मकथिको सुत्तस्स आगतत्ता ओलम्बेत्वा निवासेन्तानं आपत्तिया आरोपियमानाय “किं इमेसं आपत्तिं रोपेथ, ‘ननु परिमण्डलं निवासेस्सामीति सिक्खा करणीया’ति एवं सिक्खाकरणमत्तमेवेत्थ वुत्तं, नत्थि एत्थ आपत्ती”ति वदति ।

२३४. यथा बहुतरा भिक्खूति एत्थ एकेनपि अधिका बहुतराव को पन वादो द्वीहि तीहीति ।

अधिकरणवूपसमनसमथकथा निट्ठिता ।

तिविधसलाकग्गाहकथा

२३५. सज्जत्तियाति सज्जापनत्थाय । गूळहकन्तिआदीसु अलज्जुस्सन्नाय परिसाय गूळहको सलाकग्गाहो कातब्बो, लज्जुस्सन्नाय परिसाय विवटको, बालुस्सन्नाय सकण्णजप्पको । **वण्णावण्णायो कत्वा**ति धम्मवादीनञ्च अधम्मवादीनञ्च सलाकायो निमित्तसज्जं आरोपेत्वा अज्जमज्जं विसभागा कातब्बा । ततो ता सब्बापि चीवरभोगे कत्वा वुत्तनयेन गाहेतब्बा । **दुग्गहोति पच्चुक्कट्ठितब्बन्ति** “दुग्गहिता सलाकायो”ति वत्वा पुन गहेत्वा यावततियं गाहेतब्बा । **सुग्गहोति सावेतब्बन्ति** एकस्मिम्पि धम्मवादिमिहि अतिरेकजाते “सुग्गहिता सलाकायो”ति सावेतब्बं । यथा च ते धम्मवादिनो वदन्ति तथा तं अधिकरणं वूपसमेतब्बन्ति । अथ यावततियम्पि अधम्मवादिनोव बहुतरा होन्ति, अज्ज “अकालो, स्वे जानिस्सामा”ति वुट्ठित्वा अलज्जीनं पक्खभेदत्थाय धम्मवादिपक्खं परियेसित्वा पुनदिवसे सलाकग्गाहो कातब्बो । अयं गूळहको सलाकग्गाहो ।

सकण्णजप्पके पन **गहिते वत्तब्बो**ति एत्थ सचे सङ्कत्थेरो अधम्मवादिसलाकं गण्हाति, सो एवं अवबोधेतब्बो — “भन्ते, तुम्हे महल्लका वयोअनुप्पत्ता, तुम्हाकं एतं न युत्तं, अयं पन धम्मवादिसलाका”ति अस्स इतरा सलाका दस्सेतब्बा । सचे सो तं गण्हाति, दातब्बा । अथ नेव अवबुज्झति, ततो “मा कस्सचि आरोचेही”ति वत्तब्बो । सेसं वुत्तनयमेव । विवटको विवटत्थोयेव ।

तिविधसलाकगाहकथा निद्रिता ।

तस्सपापियसिकाविनयकथा

२३८. पाराजिकसामन्तं वाति एत्थ मेथुनधम्मे पाराजिकसामन्तं नाम दुक्कटं होति । अदिन्नादानादीसु थुल्लच्चयं । निब्बेठेन्तन्ति “न सरामी”ति वचनेन निब्बेठयमानं । अतिवेठेतीति “इङ्गायस्मा”ति आदिवचनेहि अतिवेठियति । सरामि खो अहं आवुसोति पाराजिकपटिच्छादनत्थाय एवं पटिजानाति । पुन तेन अतिवेठियमानो “सरामि खो”ति पटिज्जं दत्त्वा “इदानि मं नासेस्सन्ती”ति भयेन “दवाय मे”ति आदिमाह । एतस्स तस्सपापियसिकाकम्मं कातब्बं । सचे सीलवा भविस्सति, वत्तं परिपूरेत्वा पटिप्पस्सद्धिं लभति, नो चे तथा नासितकोव भविस्सति । सेसं सब्बत्थ उत्तानत्थमेवाति ।

तस्सपापियसिकाविनयकथा निद्रिता ।

समथक्खन्धकवण्णना निद्रिता ।

५. खुदकवत्थुक्खन्धकं

खुदकवत्थुकथा

२४३. खुदकवत्थुक्खन्धके — मल्लमुट्टिकाति मुट्टिकमल्ला । गाममुदवाति छविरागमण्डनानुयुत्ता नागरिकमनुस्सा । गाममोदवातिपि पाठो; एसेवत्थो । थम्भेति न्हानतित्थे निखणित्वा ठपितत्थम्भे ।

कुट्टेति इट्टकासिलादारुकुट्टानं अज्जतरस्मिं । अट्टाने न्हायन्तीति एत्थ अट्टानं नाम रुक्खं फलकं विय तच्छेत्वा अट्टपदाकारेण राजियो छिन्दित्वा न्हानतित्थे निखणन्ति, तत्थ चुण्णानि आकिरित्वा मनुस्सा कायं घंसन्ति । गन्धब्बहत्थकेनाति न्हानतित्थे ठपितेन दारुमयहत्थेन, तेन किर चुण्णानि गहेत्वा मनुस्सा सरीरं घंसन्ति । कुरुविन्दकसुत्तियाति कुरुविन्दकपासाणचुण्णानि लाखाय बन्धित्वा कतगुळिककलापको वुच्चति, तं उभोसु अन्तेसु गहेत्वा सरीरं घंसन्ति । विग्गह परिकम्मं कारापेन्तीति अज्जमज्जं सरीरेण सरीरं घंसन्ति । मल्लकं नाम मकरदन्तके छिन्दित्वा मल्लकमूलसण्ठानेन कतं मल्लकन्ति वुच्चति, इदं गिलानस्सापि न वट्टति ।

२४४. अकतमल्लकं नाम दन्ते अच्छिन्दित्वा कतं, इदं अगिलानस्सेव न वट्टति; इट्टकाखण्डं पन कपालखण्डं वा वट्टति । उक्कासिकन्ति वत्थवट्ठिं; तस्मा न्हायन्तस्स यस्स कस्सचि न्हानसाटकवट्ठिया पिट्ठिं घंसितुं वट्टति । पुथुपाणिकन्ति हत्थपरिकम्मं वुच्चति, तस्मा सब्बेसं हत्थेन पिट्ठिपरिकम्मं कातुं वट्टति ।

२४५. वल्लिकाति कण्णतो निक्खन्तमुत्तोलम्बकादीनं एतं अधिवचनं; न केवलज्ज वल्लिका एव, यंकिज्जि कण्णपिळन्धनं अन्तमसो तालपण्णम्पि न वट्टति । पामङ्गन्ति यंकिज्जि पलम्बकसुत्तं । कण्ठसुत्तकन्ति यंकिज्जि गीवूपगआभरणं । कटिसुत्तकन्ति यंकिज्जि कटिपिळन्धनं अन्तमसो सुत्ततन्तुमत्तम्पि । ओवट्टिकन्ति वलयं । कायूरादीनि पाकटानेव, अक्खकानं हेट्ठा बाहाभरणं यंकिज्जि आभरणं न वट्टति ।

२४६. दुमासिकं वा दुवङ्गुलं वाति एत्थ सचे केसा अन्तोद्वेमासे द्वङ्गुलं पापुणन्ति, अन्तोद्वेमासेव छिन्दितब्बा ।

द्रुह्नुलेहि अतिक्कामेतुं न वट्टति । सचेपि न दीघा, द्वेमासतो एकदिवसम्पि अतिक्कामेतुं न वट्टतियेव; एवमयं उभयेनपि उक्कट्टपरिच्छेदोव वुत्तो, ततो ओरं पन नवट्टनभावो नाम नत्थि ।

कोच्छेन ओसण्ठेन्तीति कोच्छेन ओलिखित्वा सन्निसीदापेन्ति । **फणकेनाति** दन्तमयादीसु येन केनचि । **हत्थफणकेनाति** हत्थेनेव फणकिच्चं करोन्ता अङ्गुलीहि ओसण्ठेन्ति । **सिथतेलकेनाति** मधुसिथकनिय्यासादीसु येन केनचि चिक्कलेन । **उदकतेलकेनाति** उदकमिस्सकेन तेलेन । मण्डनत्थाय सब्बत्थ दुक्कटं, उद्धलोमेन पन अनुलोमनिपातनत्थं हत्थं तेमेत्वा सीसं पुञ्चितब्बं । उण्हाभितत्तरजसिरानम्पि अल्लहत्थेन पुञ्चितुं वट्टति ।

२४७. न भिक्खवे आदासे वा उदकपत्ते वाति एत्थ कंसपत्तादीनिपि येसु मुखनिमित्तं पञ्जायति, सब्बानि आदाससङ्घमेव गच्छन्ति । कज्जियादीनिपि च उदकपत्तसङ्घमेव । तस्मा यत्थ कत्थचि ओलोकेन्तस्स दुक्कटं । **आबाधपच्चयाति** “सञ्छवि नु खो मे वणो, उदाहु न तावा”ति जाननत्थं; “जिण्णो नु खोम्हि नो”ति एवं आयुसङ्खारं ओलोकनत्थम्पि वट्टतीति वुत्तं ।

मुखं आलिम्पन्तीति विप्पसन्नछविरागकरेहि मुखालेपनेहि आलिम्पन्ति । **उम्महेन्तीति** नानाउम्महेनेहि उम्महेन्ति । **चुण्णेन्तीति** मुखचुण्णकेन मक्खेन्ति । **मनोसिलिकाय मुखं लञ्छेन्तीति** मनोसिलाय तिलकादीनि लञ्छनानि करोन्ति, तानि हरितालादीहिपि न वट्टन्तियेव । **अङ्गरागादयो** पाकटायेव । सब्बत्थ दुक्कटं ।

२४८. न भिक्खवे नच्चं वाति आदीसु यंकिञ्चि नच्चं अन्तमसो मोरनच्चम्पि दस्सनाय गच्छन्तस्स दुक्कटं । सयम्पि नच्चन्तस्स वा नच्चापेन्तस्स वा दुक्कटमेव । **गीतम्पि** यंकिञ्चि नटगीतं वा साधुगीतं वा अन्तमसो दन्तगीतम्पि “यं गायिस्सामा”ति पुब्बभागे ओकूजन्ता करोन्ति, एतम्पि न वट्टति । सयं गायन्तस्सापि गायापेन्तस्सापि दुक्कटमेव । **वादितम्पि** यंकिञ्चि न वट्टति । यं पन निट्ठुभन्तो वा सासङ्के वा ठितो अच्छरिकं वा फोटेति, पाणिं वा पहरति, तत्थ अनापत्ति । सब्बं अन्तरारामे ठितस्स पस्सतो अनापत्ति । “पस्सिस्सामी”ति विहारतो विहारं गच्छन्तस्स आपत्तियेव । आसनसालाय निसिन्नो पस्सति, अनापत्ति । “पस्सिस्सामी”ति उट्ठित्वा गच्छतो आपत्ति । वीथियं ठत्वा गीवं परिवत्तेत्वा पस्सतोपि आपत्तियेव ।

२४९. सरकुत्तिन्ति सरकिरियं । **भङ्गो होतीति** अलङ्घं उप्पादेतुं न सक्कोति; लङ्घं समापज्जितुं । **पच्छिमा जनताति** अम्हाकं आचरियापि उपज्झायापि एवं गायिंसूति पच्छिमो जनो दिट्ठानुगतिं आपज्जति; तथेव गायति । **न भिक्खवे आयतकेनाति** एत्थ आयतको नाम तं तं वत्तं भिन्दित्वा अक्खरानि विनासेत्वा पवत्तो । धम्मे पन सुत्तन्तवत्तं नाम अत्थि, जातकवत्तं नाम अत्थि, गाथावत्तं नाम अत्थि, तं विनासेत्वा अतिदीघं कातुं न वट्टति । चतुरस्सेन वत्तेन परिमण्डलानि पदव्यञ्जनानि दस्सेतब्बानि । **सरभज्जन्ति** सरेन भणनं । सरभज्जे किर तरङ्गवत्तधोतकवत्तगलितवत्तादीनि द्वत्तिस वत्तानि अत्थि । तेसु यं इच्छति, तं कातुं लभति । सब्बेसं पदव्यञ्जनं अविनासेत्वा विकारं अक्त्वा समणसारुप्पेन चतुरस्सेन नयेन पवत्तनयेव लक्खणं ।

बाहिरलोमिं उण्णिन्ति उण्णलोमानि बहि कत्वा उण्णपावारं पारुपन्ति; तथा धारेन्तस्स दुक्कटं । लोमानि अन्तो कत्वा पारुपितुं वट्टति । **समणकप्पकथा** भूतगामसिक्खापदवण्णनायं वुत्ता ।

२५१. न भिक्खवे अत्तनो अङ्गजातन्ति अङ्गजातं छिन्दन्तस्सेव थुल्लच्चयं । अज्जं पन कण्णनासाअङ्गुलिआदिं

यंकिञ्चि छिन्दन्तस्स तादिसं वा दुक्खं उप्पादेन्तस्स दुक्कटं । अहिकीटदट्ठादीसु पन अज्जआबाधपच्चया वा लोहितं वा मोचेन्तस्स छिन्दन्तस्स वा अनापत्ति ।

२५२. चन्दनगण्ठि उप्पन्ना होतीति चन्दनघटिका उप्पन्ना होती । सो किर उद्धञ्च अधो च जालानि परिक्षिपापेत्वा गङ्गाय नदिया कीळति, तस्स नदीसोतेन वुहमाना चन्दनगण्ठि आगन्त्वा जाले लग्गा, तमस्स पुरिसा आहरित्वा अदंसु; एवं सा उप्पन्ना होती । **इद्धिपाटिहारियन्ति** एत्थ विकुब्बनिद्धिपाटिहारियं पटिक्खत्तं, अधिद्धानिद्धि पन अप्पटिक्खत्ताति वेदितब्बा ।

न भिक्खवे सोवण्णमयो पत्तोति आदीसु सचेपि गिही भत्तगो सुवण्णतट्टिकादीसु ब्यञ्जनं कत्वा उपनामेन्ति, आमसितुम्पि न वट्ठति । फलिकमयकाचमयकंसमयानि पन तट्टिकादीनि भाजनानि पुग्गलिकपरिभोगेनेव न वट्ठन्ति, सङ्घिकपरिभोगेन वा गिहिविकटानि वा वट्ठन्ति । “तम्बलोहमयोपि पत्तोव न वट्ठति, थालकं पन वट्ठती”ति इदं सब्बं कुरुन्दियं वुत्तं । **मणिमयोति** एत्थ पन इन्दनीलादिमणिमयो वुत्तो । **कंसमयोति** एत्थ वट्टलोहमयोपि सङ्गहितो ।

२५३. लिखितुन्ति तनुकरणत्थायेतं वुत्तं । **पकतिमण्डलन्ति** मकरदन्तच्छिन्नकमण्डलमेव ।

२५४. आवट्टित्वाति अज्जमज्जं पहरित्वा । **पत्ताधारकन्ति** एत्थ “दन्तवल्लिवेत्तादीहि कते भूमिआधारके तयो, दारुआधारके द्वे पत्ते उपरूपरि ठपेतुं वट्ठती”ति कुरुन्दियं वुत्तं । महाअट्टकथायं पन वुत्तं — “भूमिआधारके तिण्णं पत्तानं अनोकासो, द्वे ठपेतुं वट्ठति । दारुआधारकदण्डाधारकेसुपि सुसज्जितेसु एसेव नयो । भमकोटिसदिसो पन दारुआधारको तीहि दण्डकेहि बद्धो दण्डकाधारो च एकस्सपि पत्तस्स अनोकासो, तत्थ ठपेत्वापि हत्थेन गहेत्वा एव निसीदितब्बं । भूमियं पन निक्कुज्जित्वा एकमेव ठपेतब्ब”न्ति ।

मिड्डन्तेति आलिन्दकमिड्डिकादीनं अन्ते । सचे पन परिवत्तेत्वा तत्थेव पत्तिट्ठाति, एवरूपाय वित्थिण्णाय मिड्डिया ठपेतुं वट्ठति । **परिभण्डन्तेति** बाहिरपस्से कताय तनुकमिड्डिकाय अन्ते । मिड्डियं वुत्तनयेनेवेत्थापि विनिच्छयो वेदितब्बो ।

चोळकन्ति यं पत्थरित्वा पत्तो ठपीयति; तस्मिं पन असति कटसारके वा तट्टिकाय वा मत्तिकापरिभण्डकताय भूमिया वा यत्थ न दुस्सति, तथारूपाय वालिकाय वा ठपेतुं वट्ठति । पंसुरजादीसु पन खरभूमियं वा ठपेन्तस्स दुक्कटं । **पत्तमाळकं** इट्टकाहि वा दारूहि वा कातुं वट्ठति । **पत्तकुण्डोलिकाति** महामुखकुण्डसण्ठाना भण्डकुक्खलिका वुच्चति । **यो लग्गेय्याति** यत्थ कत्थचि लग्गेन्तस्स दुक्कटमेव । चीवरवंसेपि बन्धित्वा ठपेतुं न वट्ठति । भण्डकट्टपनत्थमेव वा कतं होतु निसीदनसयनत्थं वा यत्थ कत्थचि मज्जे वा पीठे वा ठपेन्तस्स दुक्कटं, अज्जेन पन भण्डकेन सद्धि बन्धित्वा ठपेतुं वट्ठति । अटनियं बन्धित्वा ओलम्बेतुं वा वट्ठति, बन्धित्वापि उपरि ठपेतुं न वट्ठतियेव । सचे पन मज्जो वा पीठं वा उक्खिपित्वा चीवरवंसादीसु अट्टकछन्नेन ठपितं होति, तत्थ ठपेतुं वट्ठति । अंसवद्धनकेन अंसकूटे लग्गेत्वा अङ्के ठपेतुं वट्ठति । छत्ते भत्तपूरोपि अंसकूटे लग्गितपत्तोपि ठपेतुं न वट्ठति, भण्डकेन पन सद्धि बन्धित्वा वा अट्टकं कत्वा वा ठपिते यो कोचि ठपेतुं वट्ठति ।

२५५. पत्तहत्थेनाति एत्थ न केवलं यस्स पत्तो हत्थे, सो एव पत्तहत्थो, न केवलज्ज कवाटमेव पणामेतुं न लभति; अपिच खो पन हत्थे वा पिड्डिपादे वा यत्थ कत्थचि सरीरावयवे पत्तस्मिं सति हत्थेन वा पादेन वा सीसेन वा येन केनचि सरीरावयवेन कवाटं वा पणामेतुं घटिकं वा उक्खिपितुं सूचिं वा कुञ्चिकाय अपापुरितुं न लभति । अंसकूटे पन पत्तं

लग्नेत्वा यथासुखं अवापुरितुं लभति ।

तुम्बकटाहन्ति लाबुकटाहं वुच्चति, तं परिहरितुं न वट्टति । लभित्वा पन तावकालिकं परिभुज्जितुं वट्टति ।
घटिकटाहेपि एसेव नयो । **घटिकटाहन्ति** घटिकपालं । **अभुं मेति** उत्रासवचनमेतं । **सब्बपंसुकूलिकेनाति** एत्थ चीवरञ्च मञ्चपीठञ्च पंसुकूलं वट्टति, अज्झोहरणीयं पन दिन्नकमेव गहेतब्बं ।

चलकानीति चब्बेत्वा अपविद्धानिमिसानि । **अट्टिकानीति** मच्छमंसअट्टिकानि । **उच्छिट्टोदकन्ति** मुखविकखालनोदकं । एतेसु यंकिञ्चि पत्तेन नीहरन्तस्स दुक्कटं । पत्तं पटिग्गहं कत्वा हत्थं धोवितुम्पि न लभति । हत्थधोतपादधोतउदकम्पि पत्ते आकिरित्वा नीहरितुं न वट्टति । अनुच्छिट्टं सुद्धपत्तं उच्छिट्टहत्थेन गण्हितुं न वट्टति, वामहत्थेन पनेत्थ उदकं आसिञ्चित्वा एकं उदकगण्डुसं गहेत्वा उच्छिट्टहत्थेन गण्हितुं वट्टति । एत्तावतापि हि सो उच्छिट्टपत्तो होति, हत्थं पन बहि उदकेन विकखालेत्वा गहेतुं वट्टति । मच्छमंसफलाफलादीनि खादन्तो यं तत्थ अट्ठिं वा चलकं वा छट्टेतुकामो होति, तं पत्ते ठपेतुं न लभति । यं पन पटिखादितुकामो होति, तं पत्ते ठपेतुं लभति । अट्टिककण्टकादीनि तत्थेव कत्वा हत्थेन लुञ्जित्वा खादितुं वट्टति । मुखतो नीहटं पन यंकिञ्चि पुन खादितुकामो होति, तं पत्ते ठपेतुं न लभति । सिङ्गिवेरनाळिकेरखण्डानि डंसित्वा पुन ठपेतुं लभति ।

२५६. नमतकन्ति सत्थकवेठनकं पिलोतिकखण्डं । **दण्डसत्थकन्ति** पिप्फलकं वा अज्जम्पि वा यंकिञ्चि दण्डं योजेत्वा कतसत्थकं ।

कण्णकिता होन्तीति मलग्गहिता होन्ति । **किण्णेन पूरेतुन्ति** किण्णचुण्णेन पूरेतुं । **सत्तुयाति** हलिद्धिमिस्सकेन पिट्टचुण्णेन । **सरितकन्ति** पासाणचुण्णं वुच्चति; तेन पूरेतुं अनुजानामीति अत्थो । **मधुसित्थकेन सारेतुन्ति** मधुसित्थकेन मक्खेतुं । **सरितकं परिभिज्जतीति** तं मक्खितमधुसित्थकं भिज्जति । **सरितसिपाटिकन्ति** मधुसित्थकपिलोतिकं; सत्थकोसकसिपाटिया पन सरितसिपाटिकाय अनुलोमाति कुरुन्दियं वुत्तं । **कथिनन्ति** निस्सेणिम्पि तत्थ अत्थरितब्बकटसारककिलज्जानं अज्जतरम्पि । **कथिनरज्जुन्ति** याय दुपट्टचीवरं सिब्बन्ता कथिने चीवरम्पि बन्धन्ति । **कथिनं नप्पहोतीति** दीघस्स भिक्खुनो पमाणेन कतं कथिनं; तत्थ रस्सस्स भिक्खुनो चीवरं पत्थरियमानं नप्पहोति, अन्तोयेव होति; दण्डके न पापुणातीति अत्थो । **दण्डकथिनन्ति** तस्स मज्झे इतरस्स भिक्खुनो पमाणेन अज्जं निस्सेणिं बन्धितुं अनुजानामीति अत्थो ।

विदलकन्ति दण्डकथिनप्पमाणेन कटसारकस्स परियन्ते पटिसंहरित्वा दुगुणकरणं । **सलाकन्ति** दुपट्टचीवरस्स अन्तरे पवेसनसलाकं । **विनन्धनरज्जुन्ति** महानिस्सेणिया सद्धिं खुद्दकं निस्सेणिं विनन्धितुं रज्जुं । **विनन्धनसुत्तन्ति** खुद्दकनिस्सेणिया चीवरं विनन्धितुं सुत्तकं । **विनन्धित्वा चीवरं सिब्बेतुन्ति** तेन सुत्तकेन तत्थ चीवरं विनन्धित्वा सिब्बितुं । **विसमा होन्तीति** काचि खुद्दका होन्ति, काचि महन्ता । **कळिम्भकन्ति** पमाणसज्जाकरणं यंकिञ्चि तालपण्णादिं । **मोघसुत्तकन्ति** वट्टकीनं दारुसु काळसुत्तेन विय हलिद्धिसुत्तेन सज्जाकरणं । **अङ्गुलिया पटिग्गहन्तीति** सूचिमुखं अङ्गुलिया पटिच्छन्ति । **पटिग्गहन्ति** अङ्गुलिकोसकं ।

२५७. आवेसनवित्थकं नाम यंकिञ्चि पातिचङ्कोटकादि । **उच्चवत्थुकन्ति** पंसुं आकिरित्वा उच्चवत्थुकं कातुं अनुजानामीति अत्थो । **ओगुम्फेत्वा उल्लित्तावलित्तं कातुन्ति** छदनं ओधुनित्वा घनदण्डकं कत्वा अन्तो चेव बहि च मत्तिकाय लिम्पितुन्ति अत्थो । **गोघंसिकायाति** वेळुं वा रुक्खदण्डं वा अन्तोक्त्वा तेन सद्धिं सङ्गरितुन्ति अत्थो ।

बन्धनरज्जुन्ति तथा सङ्घरितस्स बन्धनरज्जुं ।

२५८. कटच्छुपरिस्सावनं नाम तीसु दण्डकेसु विनन्धित्वा कतं ।

२५९. यो न ददेय्याति अपरिस्सावनकस्सेव यो न ददाति, तस्स आपत्ति । यो पन अत्तनो हत्थे परिस्सावने विज्जमानेपि याचति, तस्स न अकामा दातब्बं । **दण्डपरिस्सावनन्ति** रजकानं खारपरिस्सावनं विय चतूसु पादेसु बद्धनिस्सेणिकाय साटकं बन्धित्वा मज्झेदण्डके उदकं आसिञ्चितब्बं, तं उभोपि कोट्टासे पूरेत्वा परिस्सवति । **ओत्थरकं** नाम यं उदके ओत्थरित्वा घटकेन उदकं गणहन्ति, तज्हि चतूसु दण्डकेसु वत्थं बन्धित्वा उदके चत्तारो खाणुके निखणित्वा तेसु बन्धित्वा सब्बपरियन्ते उदकतो मोचेत्वा मज्झे ओत्थरित्वा घटेन उदकं गणहन्ति । **मकसकुटिका**ति चीवरकुटिका वुच्चति ।

२६०. अभिसन्नकायाति सेम्हादिदोसुस्सन्नकाया । **अगगळवट्टि** नाम द्वारबाहाय समप्पमाणोयेव अगगळत्थम्भो वुच्चति, यत्थ तीणि चत्तारि छिद्धानि कत्वा सूचियो देन्ति । **कपिसीसकं** नाम द्वारबाहं विज्झित्वा तत्थ पवेसितो अगगळपासको वुच्चति । **सूचिका**ति तत्थ मज्झे छिद्दं कत्वा पवेसिता । **घटिका**ति उपरि योजिता । **मण्डलिकं** कातुन्ति नीचवत्थुकं चिन्तुं । **धूमनेत्तन्ति** धूमनिक्खमनछिद्दं । **वासेतुन्ति** गन्धेन वासेतुं । **उदकट्टानन्ति** उदकत्थपनट्टानं । तत्थ घटेन उदकं ठपेत्वा सरावकेन वळज्जेतब्बं । **कोट्टुको**ति द्वारकोट्टुको ।

२६१. तिस्सो पटिच्छादियोति एत्थ जन्ताघरपटिच्छादि च उदकपटिच्छादि च परिकम्मं करोन्तस्सेव वट्टति, सेसेसु अभिवादानादीसु न वट्टति । वत्थपटिच्छादि सब्बकम्मेसु वट्टति । **उदकं न होतीति** न्हानोदकं न होति ।

२६२. तुलन्ति पण्णिकानं विय उदकउब्बाहनकतुलं । **करकटको** वुच्चति गोणे वा योजेत्वा हत्थेहि वा गहेत्वा दीघवरत्तादीहि आकट्टनयन्तं । **चक्कवट्टुकन्ति** अरहटघटियन्तं । **चम्मखण्डं** नाम तुलाय वा करकटके वा योजेतब्बकं चम्मभाजनं । **पाकटा होतीति** अपरिक्खित्ता होति । **उदकपुञ्छनीति** दण्डमयापि विसाणमयापि दारुमयापि वट्टति, तस्सा असति चोळकेनापि उदकं पच्चुद्धरितुं वट्टति ।

२६३. उदकमातिकन्ति उदकस्स आगमनमातिकं । **निल्लेखजन्ताघरं** नाम आविद्धपक्खपासकं वुच्चति, गोपानसीनं उपरि मण्डले पक्खपासके ठपेत्वा कतकूटच्छदनस्सेतं नामं । **चातुमासं निसीदनेनाति** निसीदनेन चत्तारो मासे न विप्पवसितब्बन्ति अत्थो ।

२६४. पुष्फाभिकिण्णोसूति पुष्फेहि सन्थतेसु । **नमतकं** नाम एळकलोमेहि कतं अवायिमं चम्मखण्डपरिहारेन परिभुज्जितब्बं । **आसित्तकूपधानं** नाम तम्बलोहेन वा रजतेन वा कताय पेळाय एतं अधिवचनं, पटिक्खित्तत्ता पन दारुमयापि न वट्टति । **मळोरिका**ति दण्डधारको वुच्चति । यट्ठिआधारकपण्णाधारकपच्छिकपिट्ठानिपि एत्थेव पविट्ठानि । आधारकसङ्केपगमनतो हि पट्टाय छिद्दं विद्धम्पि अविद्धम्पि वट्टतियेव । **एकभाजनेति** एत्थ सचे एको भिक्खु भाजनतो फलं वा पूर्वं वा गहेत्वा गच्छति, तस्मिं अपगते इतरस्स सेसकं भुज्जितुं वट्टति । इतरस्सापि तस्मिं खीणे पुन गहेतुं वट्टति ।

२६५. अट्टहट्ठेहीति एत्थ एकेकेनपि अट्टेन समन्नागतस्स अन्तोसीमाय वा निस्सीमं गन्त्वा नदीआदीसु वा निक्कुज्जितुं वट्टतियेव । एवं निक्कुज्जिते पन पत्ते तस्स गेहे कोचि देय्यधम्मो न गहेतब्बो — “असुकस्स गेहे भिक्खं मा

गण्हित्वा”ति अज्जेसु विहारेसुपि पेसेतब्बं । उक्कुज्जनकाले पन यावततियं याचापेत्वा हत्थपासं विजहापेत्वा जत्तिदुतियकम्मेन उक्कुज्जितब्बो ।

२६८. पुरक्खत्वाति अगगतो कत्वा । **संहरन्तूति** संहरियन्तु । **चेलपटिकन्ति** चेलसन्थरं । सो किर “सचे अहं पुत्तं लच्छामि, अक्कमिस्सति मे भगवा चेलपटिक”न्ति इमिना अज्झासयेन सन्थरि, अभब्बो चेस पुत्तलाभाय; तस्मा भगवा न अक्कमि । यदि अक्कमेय्य, पच्छा पुत्तं अलभन्तो “नायं सब्बज्जू”ति दिट्ठिं गण्हेय्य । इदं ताव भगवतो अनक्कमने कारणं । यस्मा पन भिक्खूपि ये अजानन्ता अक्कमेय्युं, ते गिहीनं परिभूता भवेय्युं; तस्मा भिक्खू परिभवतो मोचेतुं सिक्खापदं पज्जपेसि । इदं सिक्खापदपज्जापने कारणं ।

मङ्गलत्थाय याचियमानेनाति अपगतगब्भा वा होतु गरुगब्भा वा, एवरूपेसु ठानेसु मङ्गलत्थाय याचियमानेन अक्कमितुं वट्ठति । **धोतपादकं** नाम पादधोवनट्टाने धोतेहि पादेहि अक्कमनत्थाय पच्चत्थरणं अत्थतं होति, तं अक्कमितुं वट्ठति ।

२६९. कतकं नाम पदुमकणिकाकारं पादघंसनत्थं कण्टके उट्ठापेत्वा कतं । तं वट्ठं वा होतु चतुरस्सादिभेदं वा, बाहुलिकानुयोगत्ता पटिक्खित्तमेव, नेव पटिग्गहेतुं न परिभुज्जितुं वट्ठति । **सक्खराति** पासाणो वुच्चति; पासाणफेणकोपि वट्ठति । **विधूपनन्ति** वीजनी वुच्चति । तालवण्टं पन तालपण्णेहि वा कतं होतु वेळुदन्तविलीवेहि वा मोरपिञ्छेहि वा चम्मविकतीहि वा सब्बं वट्ठति । **मकसबीजनी** दन्तमयविसाणमयदण्डकापि वट्ठति, वाकमयबीजनिया केतकपारोहकुन्तालपण्णादिमयापि सङ्गहिता ।

२७०. गिलानस्स छत्तन्ति एत्थ यस्स कायडाहो वा पित्तकोपो वा होति, चक्खु वा दुब्बलं, अज्जो वा कोचि आबाधो विना छत्तेन उप्पज्जति, तस्स गामे वा अरज्जे वा छत्तं वट्ठति । वस्से पन चीवरगुत्तत्थं वाळमिगचोरभयेसु च अत्तगुत्तत्थम्पि वट्ठति । एकपण्णच्छत्तं पन सब्बत्थेव वट्ठति ।

असिस्साति असि अस्स । **विज्जोतलतीति** विज्जोतति । **दण्डसम्मुतिन्ति** एत्थ पमाणयुत्तो चतुहत्थोयेव दण्डो सम्मन्नित्वा दातब्बो । ततो ऊनातिरित्तो विनापि सम्मुतिया सब्बेसं वट्ठति । **सिक्का** पन अगिलानस्स न वट्ठति, गिलानस्सापि सम्मन्नित्वाव दातब्बा ।

२७३. रोमन्थकस्साति एत्थ ठपेत्वा रोमन्थकं सेसानं आगतं उगारं मुखे सन्धारेत्वा गिलन्तानं आपत्ति । सचे पन असन्धारितमेव परगलं गच्छति, वट्ठति ।

यं दिव्यमानन्ति यं दायकेहि दिव्यमानं पटिग्गहितभाजनतो बहि पतितं, तं भिक्खुना सामं गहेत्वा परिभुज्जितुं अनुजानामीति अत्थो । इदं भोजनवग्गे वणिगतमेव ।

२७४. कुप्यं करिस्सामीति सद्दं करिस्सामि । नखादीहि नखच्छेदने आपत्ति नत्थि, अनुरक्खणत्थं पन नखच्छेदनं अनुज्जातं । **वीसतिमट्ठन्ति** वीसतिपि नखे लिखितमट्ठे कारापेन्ति । **मलमत्तन्ति** नखतो मलमत्तं अपकट्ठितुं अनुजानामीति अत्थो ।

२७५. खुरसिपाटिकन्ति खुरकोसकं । **मस्सुं कप्पापेन्तीति** कत्तरिया मस्सुं छेदापेन्ति । **मस्सुं वट्ठापेन्तीति** मस्सुं दीधं

कारेन्ति । गोलोमिकन्ति हनुकम्हि दीधं कत्वा ठपितं एळकमस्सु वुच्चति । **चतुरस्सकन्ति** चतुकोणं । **परिमुखन्ति** उरे लोमसंहरणं । **अड्डुकन्ति** उदरे लोमराजिड्डपनं । **आपत्ति** दुक्कटस्साति मस्सुकप्पापनादीसु सब्बत्थ आपत्ति दुक्कटस्स । **आबाधप्पच्चया सम्बाधे लोमन्ति** गण्डवणरुधिआदिआबाधप्पच्चया । **कत्तरिकायाति** गण्डवणरुधिसीसरोगाबाधप्पच्चया । सक्खरादीहि नासिकालोमग्गाहापने आपत्ति नत्थि । अनुरक्खणत्थं पन सण्डासो अनुज्जातो । **न भिक्खवे पलितं गाहापेतब्बन्ति** एत्थ यं भमुकाय वा नलाटे वा दाठिकाय वा उग्गन्त्वा बीभच्छं ठितं, तादिसं लोमं पलितं वा अपलितं वा गाहापेतुं वट्ठति ।

२७७. कंसपत्थरिकाति कंसभण्डवाणिजा । **बन्धनमत्तन्ति** वासिकत्तरयट्ठिआदीनं बन्धनमत्तं ।

२७८. न भिक्खवे अकायबन्धनेनाति एत्थ अबन्धित्वा निक्खमन्तेन यत्थ सरति, तत्थ बन्धितब्बं । आसनसालाय बन्धित्थामीति गन्तुं वट्ठति । सरित्वा याव न बन्धति, न ताव पिण्डाय चरितब्बं । **कलाबुकं** नाम बहुरज्जुकं । **देडुभकं** नाम उदकसप्पसीसदिसं । **मुरजं** नाम मुरजवट्ठिसण्ठानं वेठेत्वा कतं । **महवीणं** नाम पामङ्गसण्ठानं । ईदिसिहि एकम्पि न वट्ठति, पगेव बहूनि । **पट्टिकं सूकरन्तकन्ति** एत्थ पकतिवीता वा मच्छकण्टकवायिमा वा पट्टिका वट्ठति, सेसा कुञ्जरच्छिकादिभेदा न वट्ठन्ति । **सूकरन्तकं** नाम कुञ्जिकाकोसकसण्ठानं होति । एकरज्जुकं पन मुद्दिकायबन्धनञ्च सूकरन्तकं अनुलोमेति । **अनुजानामि भिक्खवे मुरजं महवीणन्ति** इदं दसासुयेव अनुज्जातं । पामङ्गदसा चेत्थ चतुन्नं उपरि न वट्ठति । **सोभणं** नाम वेठेत्वा मुखवट्ठिसिब्बनं । **गुणकं** नाम मुदिङ्गसण्ठानेन सिब्बनं; एवं सिब्बिता हि अन्ता थिरा होन्ति । **पवनन्तोति** पासन्तो वुच्चति ।

२८०. हत्थिसोण्डकं नाम नाभिमूलतो हत्थिसोण्डसण्ठानं ओलम्बकं कत्वा निवत्थं चोळिकइत्थीनं निवासनं विय । **मच्छवाळकं** नाम एकतो दसन्तं एकतो पासन्तं ओलम्बेत्वा निवत्थं । **चतुकण्णकं** नाम उपरि द्वे, हेडुतो द्वेति एवं चत्तारो कण्णे दस्सेत्वा निवत्थं । **तालवण्टकं** नाम तालवण्टाकारेन साटकं ओलम्बेत्वा निवासनं । **सतवलिकं** नाम दीघसाटकं अनेकक्खत्तुं ओभज्जित्वा ओवट्टिकं करोन्तेन निवत्थं, वामदक्खिणपस्सेसु वा निरन्तरं वलियो दस्सेत्वा निवत्थं । सचे पन जाणुतो पट्टाय एका वा द्वे वा वलियो पज्जायन्ति, वट्ठति ।

संवेल्लियं निवासेन्तीति मल्लकम्मकारादयो विय कच्छं बन्धित्वा निवासेन्ति; एवं निवासेतुं गिलानस्सपि मग्गप्पटिपन्नस्सपि न वट्ठति । यम्पि मग्गं गच्छन्ता एकं वा द्वे वा कोणे उक्खिपित्वा अन्तरवासकस्स उपरि लागेन्ति, अन्तो वा एकं कासावं तथा निवासेत्वा बहि अपरं निवासेन्ति, सब्बं न वट्ठति । गिलानो पन अन्तो कासावस्स ओवट्टिकं दस्सेत्वा अपरं उपरि निवासेतुं लभति । अगिलानेन द्वे निवासेन्तेन सगुणं कत्वा निवासेतब्बानि । इति यञ्च इध पटिक्खित्तं, यञ्च सेखियवण्णनायं; तं सब्बं वज्जेत्वा निब्बिकारं तिमण्डलं पटिच्छादेन्तेन परिमण्डलं निवासेतब्बं । यंकिञ्च विकारं करोन्तो दुक्कटा न मुच्चति । न भिक्खवे गिहिपारुतं पारुपितब्बन्ति एवं पटिक्खित्तं गिहिपारुतं अपारुपित्वा, उभो कण्णे समं कत्वा पारुपनं परिमण्डलपारुपनं नाम, तं पारुपितब्बं ।

तत्थ यंकिञ्च सेतपटपारुतं परिब्बाजकपारुतं एकसाटकपारुतं सोण्डपारुतं अन्तेपुरिकपारुतं महाजेडुकपारुतं कुटिपवेसकपारुतं ब्राह्मणपारुतं पाळिकारकपारुतन्ति एवमादि परिमण्डललक्खणतो अज्जथा पारुतं, सब्बमेतं गिहिपारुतं नाम । तस्मा यथा सेतपटा अड्डुपालकनिगण्ठा पारुपन्ति, यथा च एकच्चे परिब्बाजका उरं विवरित्वा द्वीसु अंसकूटेसु पावुरणं ठपेन्ति, यथा च एकसाटका मनुस्सा निवत्थसाटकस्स एकेनन्तेन पिड्ढिं पारुपित्वा उभो कण्णे उभोसु अंसकूटेसु ठपेन्ति, यथा च सुरासोण्डादयो साटकेन गीवं परिक्खिपन्ता उभो अन्ते उदरे वा ओलम्बेन्ति; पिड्ढियं वा खिपन्ति, यथा च

अन्तेपुरिकायो अक्खितारकमत्तं दस्सेत्वा ओगुण्ठिकं पारुपन्ति, यथा च महाजेट्टा दीघसाटकं निवासेत्वा तस्सेव एकेनन्तेन सकलसरीरं पारुपन्ति, यथा च कस्सका खेतकुटिं पविसन्ता साटकं पलिवेठेत्वा उपकच्छके पक्खिपित्वा तस्सेव एकेनन्तेन सरीरं पारुपन्ति, यथा च ब्राह्मणा उभिन्नं उपकच्छकानं अन्तरेण साटकं पवेसेत्वा अंसकूटेसु पक्खिपन्ति, यथा च पाळिकारको भिक्खु एकं सपारुपनेन पारुतं वामबाहुं विवरित्वा चीवरं अंसकूटं आरोपेति; एवं अपारुपित्वा सब्बेपि एते अज्जे च एवरूपे पारुपनदोसे वज्जेत्वा निब्बिकारं परिमण्डलं पारुपितब्बं । तथा अपारुपित्वा आरामे वा अन्तरघरे वा अनादरेण यंकिज्जि विकारं करोन्तस्स दुक्कटं ।

२८१. मुण्डवट्ठीति यथा रज्जो कुहिज्जि गच्छतो परिक्रारभण्डवहनमनुस्साति अधिप्पायो । **अन्तराकाजन्ति** मज्झे लग्गेत्वा द्वीहि वहितब्बभारं ।

२८२. अचक्खुस्सन्ति चक्खूनं हितं न होति; परिहानिं जनेति । **नच्छादेतीति** न रुच्चति । **अट्ठङ्गुलपरमन्ति** मनुस्सानं पमाणङ्गुलेन अट्ठङ्गुलपरमं । **अतिमटाहकन्ति** अतिखुद्दकं ।

२८३. दायं आलिम्पेन्तीति तिणवनादीसु अग्निं देन्ति । **पटगिन्ति** पटिअग्निं । **परित्तन्ति** अप्पहरितकरणेन वा परिखाखणनेन वा परित्ताणं । एत्थ पन अनुपसम्पन्ने सति सयं अग्निं दातुं न लभति, असति अग्निमि दातुं लभति, भूमिं तच्छेत्वा तिणानिपि हरितुं, परिखम्पि खणितुं, अल्लसाखं भज्जित्वापि अग्निं निब्बापेतुं लभति, सेनासनं पत्तं वा अप्पत्तं वा तथा निब्बापेतुं लभतियेव । उदकेन पन कप्पियेनेव लभति, न इतरेण ।

२८४. सति करणीयेति सुक्खकट्टादिग्गहणकिच्चे सति । **पोरिसियन्ति** पुरिसप्पमाणं । **आपदासूति** वाळमिगादयो वा दिस्वा मग्गमूळ्हो वा दिसा ओलोकेतुकामो हुत्वा दवडाहं वा उदकोघं वा आगच्छन्तं दिस्वा एवरूपासु आपदासु अतिउच्चमि रुक्खं आरोहितुं वट्ठति ।

२८५. कल्याणवाक्करणाति मधुरसद्दा । **छन्दसो आरोपेमाति** वेदं विय सक्कतभासाय वाचनामग्गं आरोपेम । **सकाय निरुत्तियाति** एत्थ सका निरुत्ति नाम सम्मासम्बुद्धेन वुत्तप्पकारो मागधिको वोहारो ।

२८६. लोकायतं नाम सब्बं उच्छिट्ठं, सब्बं अनुच्छिट्ठं, सेतो काको, काळो बको; इमिना च इमिना च कारणेनाति एवमादिनिरत्थककारणपटिसंयुत्तं तित्थियसत्थं ।

२८८. अन्तरा अहोसीति अन्तरिता अहोसि पटिच्छन्ना ।

२८९. आबाधप्पच्चयाति यस्स आबाधस्स लसुणं भेसज्जं; तप्पच्चयाति अत्थो ।

२९०. पस्सावपादुकन्ति एत्थ पादुका इट्ठकाहिपि सिलाहिपि दारूहिपि कातुं वट्ठति । **वच्चपादुकायपि** एसेव नयो । **परिवेणन्ति** वच्चकुटिपरिक्खेपब्भन्तरं ।

२९३. यथाधम्मो कारेतब्बोति दुक्कटवत्थुम्हि दुक्कटेन पाचित्तियवत्थुम्हि पाचित्तियेन कारेतब्बो । **पहरणत्थं कतं पहरणीति** वुच्चति, यस्स कस्सचि आवुधसङ्घातस्सेतं अधिवचनं, तं ठपेत्वा अज्जं सब्बं लोहभण्डं अनुजानामीति अत्थो । **कतकज्ज कुम्भकारिकज्जाति** एत्थ कतकं वुत्तमेव । **कुम्भकारिकज्जाति** धनियस्सेव सब्बमत्तिकामयकुटि वुच्चति । सेसं

सब्बत्थ उत्तानमेवाति ।

खुदकवत्थुकथा निट्ठिता ।

खुदकवत्थुक्खन्धकवण्णना निट्ठिता ।

६. सेनासनक्खन्धकं

विहारानुजाननकथा

२९४. सेनासनक्खन्धके — अपञ्जत्तं होतीति अननुज्जातं होति । विहारो नाम अट्टयोगादिमुत्तको अवसेसावासो । अट्टयोगोति सुपण्णवङ्कगेहं । पासादोति दीघपासादो । हम्मियन्ति उपरिआकासतले पतिट्ठितकूटागारो पासादोयेव । गुहाति इट्ठकागुहा सिलागुहा दारुगुहा पंसुगुहा । आगतानागतस्स चातुदिसस्स सङ्गस्साति आगतस्स च अनागतस्स च चतूसु दिसासु अप्पटिहतचारस्स चातुदिसस्स सङ्गस्स ।

२९५. अनुमोदनगाथासु — सीतं उण्हन्ति उत्तुविसभागवसेन वुत्तं । सिसिरे चापि वुट्ठियोति एत्थ सिसिरोति सम्फुसितकवातो वुच्चति । वुट्ठियोति उजुकमेघवुट्ठियो एव । एतानि सब्बानि पटिहन्तीति इमिनाव पदेन योजेतब्बानि ।

पटिहञ्जतीति विहारेण पटिहञ्जति । लेणत्थन्ति निलीयन्तं । सुखत्थन्ति सीतादिपरिस्सयाभावेन सुखविहारत्थं । झायितुञ्च विपस्सितुन्ति इदम्पि पदद्वयं “सुखत्थञ्चा”ति इमिनाव पदेन योजेतब्बं । इदञ्चि वुत्तं होति — सुखत्थञ्च विहारदानं, कतमं सुखत्थं? झायितुं विपस्सितुञ्च यं सुखं, तदत्थं । अथ वा परपदेनपि योजेतब्बं — झायितुञ्च विपस्सितुञ्च विहारदानं; इध झायिस्सन्ति विपस्सिस्सन्तीति ददतो विहारदानं सङ्गस्स अगं बुद्धेन वण्णितं । वुत्तहेतं — “सो च सब्बददो होति, यो ददाति उपस्सय”न्ति (सं० नि० १.४२) ।

यस्मा च अगं वण्णितं, “तस्मा हि पण्डितो पोसो”ति गाथा । वासयेत्थ बहुस्सुतेति एत्थ विहारे परियत्तिबहुस्सुते च पटिवेधबहुस्सुते च वासेय्य । तेसं अन्नञ्चाति यं तेसं अनुच्छविकं अन्नञ्च पानञ्च वत्थानि च मञ्चपीठादिसेनासनानि च, तं सब्बं तेसु उजुभूतेसु अकुटिलचित्तेसु । ददेय्याति निदहेय्य । तञ्च खो विप्पसन्नेन चेतसा न चित्तप्पसादं विराधेत्वा, एवं विप्पसन्नचित्तस्स हि ते तस्स धम्मं देसेन्ति...पे०... परिनिब्बाति अनासवोति ।

२९६. आविञ्छनच्छिदं आविञ्छनरज्जुन्ति एत्थ रज्जु नाम सचेपि दीपिनङ्गुठेन कता होति, वट्ठितियेव; न काचि न वट्ठति । तीणि ताळानीति तिस्सो कुञ्चिकायो । यन्तकं सूचिकन्ति एत्थ यं यं जानाति तं तं यन्तकं, तस्स विवरणसूचिकञ्च कातुं वट्ठति । वेदिकावातपानं नाम चेतिये वेदिकासदिसं । जालवातपानं नाम जालकबद्धं । सलाकवातपानं नाम थम्भकवातपानं । चक्कलिकन्ति एत्थ चोळकपादपुञ्चनं बन्धितुं अनुजानामीति अत्थो । वातपानभिसीति वातपानप्पमाणेन भिसिं कत्वा बन्धितुं अनुजानामीति अत्थो । मिट्ठिन्ति मिट्ठकं । बिदलमञ्चकन्ति वेत्तमञ्चं; वेळुविलीवेहि वा वीतं ।

२९७. आसन्दिकोति चतुरस्सपीठं वुच्चति । उच्चकम्पि आसन्दिकन्ति वचनतो एकतोभागेन दीघपीठमेव हि अट्ठङ्गुलपादकं वट्ठति, चतुरस्सआसन्दिको पन पमाणातिक्कन्तोपि वट्ठतीति वेदितब्बो । सत्तङ्गो नाम तीसु दिसासु

अपस्सयं कत्वा कतमञ्चो, अयम्पि पमाणातिक्कन्तो वट्ठति । **भट्ठपीठ**न्ति वेत्तमयं पीठं वुच्चति । **पीठिका**ति पिलोतिकाबद्धपीठमेव । **एळकपादपीठं** नाम दारुपट्टिकाय उपरि पादे ठपेत्वा भोजनफलकं विय कतपीठं वुच्चति । **आमलकवट्टिकपीठं** नाम आमलकाकारेण योजितं बहुपादकपीठं । इमानि ताव पाळियं आगतपीठानि । दारुमयं पन सब्बं पीठं वट्ठतीति अयमेत्थ विनिच्छयो । **कोच्छ**न्ति उसिरमयं वा मुञ्जपब्बजमयं वा ।

अट्टङ्गुलपरमं मञ्चपटिपादकन्ति एत्थ मनुस्सानं पमाणङ्गुलमेव अट्टङ्गुलं । **चिमिलिका** नाम परिकम्मकताय भूमिया छविसंरक्खणत्थाय अत्थरणं वुच्चति । **रुक्खतूल**न्ति सिम्बलिरुक्खादीनं येसं केसञ्चि रुक्खानं तूलं । **लतातूल**न्ति खीरवल्लिआदीनं यासं कासञ्चि वल्लीनं तूलं । **पोटकितूल**न्ति पोटकितिणादीनं येसं केसञ्चि तिणजातिकानं अन्तमसो उच्छुनळादीनम्पि तूलं । एतेहि तीहि सब्बभूतगामा सङ्गहिता होन्ति । रुक्खवल्लितिणजातियो हि मुञ्चित्वा अञ्जो भूतगामो नाम नत्थि, तस्मा यस्स कस्सचि भूतगामस्स तूलं बिम्बोहने वट्ठति, भिसिं पन पापुणित्वा सब्बम्पेतं अकप्पियतूलन्ति वुच्चति । न केवलञ्च बिम्बोहने एतं तूलमेव, हंसमोरादीनं सब्बसकुणानं सीहादीनं सब्बचतुप्पदानञ्च लोमम्पि वट्ठति । पियङ्गुपुप्फबकुळपुप्फादि पन यंकिञ्चि पुप्फं न वट्ठति । तमालपत्तं सुद्धमेव न वट्ठति, मिस्सकं पन वट्ठति । भिसीनं अनुञ्जातं पञ्चविधं उण्णादितूलम्पि वट्ठति ।

अद्धकायिकानीति उपट्ठकायप्पमाणानि, येसु कटितो पट्टाय याव सीसं उपदहन्ति । **सीसप्पमाणं** नाम यस्स वित्थारतो तीसु कण्णेषु द्विन्नं कण्णानं अन्तरं मिनीयमानं विदत्थि चेव चतुरङ्गुलञ्च होति, मञ्जुट्टानं मुट्ठिरतनं होति । दीघतो पन दियट्ठरतनं वा द्विरतनं वाति कुरुन्दियं वुत्तं । अयं सीसप्पमाणस्स उक्कट्टपरिच्छेदो । इतो उद्धं न वट्ठति, हेट्ठा पन वट्ठति । अगिलानस्स सीसुपधानञ्च पादुपधानञ्चाति द्वयमेव वट्ठति । गिलानस्स बिम्बोहनानि सन्थरित्वा उपरि पच्चत्थरणं कत्वा निपज्जितुम्पि वट्ठति । “यानि पन भिसीनं अनुञ्जातानि पञ्च कप्पियतूलानि, तेहि बिम्बोहनं महन्तम्पि वट्ठती”ति फुस्सदेवत्थेरो आह । विनयधरउपतिस्सत्थेरो पन “बिम्बोहनं करिस्सामी”ति कप्पियतूलं वा अकप्पियतूलं वा पक्खिपित्वा करोन्तस्स पमाणमेव वट्ठती”ति आह ।

पञ्च भिसियोति पञ्चहि उण्णादीहि पूरितभिसियो । तूलगणनाय हि एतासं गणना वुत्ता । तत्थ उण्णागहणेन न केवलं एळकलोममेव गहितं, ठपेत्वा मनुस्सलोमं यंकिञ्चि कप्पियाकप्पियमंसजातीनं पक्खिचतुप्पदानं लोमं, सब्बं इध उण्णागहणेनेव गहितं । तस्मा छन्नं चीवरानं छन्नं अनुलोमचीवरानञ्च अञ्जतरेण भिसिच्छविं कत्वा तं सब्बं पक्खिपित्वा भिसिं कातुं वट्ठति । एळकलोमानि पन अपक्खिपित्वा कम्बलमेव चतुग्गुणं वा पञ्चगुणं वा पक्खिपित्वा कतापि उण्णाभिसिसङ्ख्यमेव गच्छति ।

चोळभिसिआदीसु यंकिञ्चि नवचोळं वा पुराणचोळं वा संहरित्वा वा अन्तो पक्खिपित्वा वा कता **चोळभिसि**, यंकिञ्चि वाकं पक्खिपित्वा कता **वाकभिसि**, यंकिञ्चि तिणं पक्खिपित्वा कता **तिणभिसि**, अञ्जत्र सुद्धतमालपत्तं यंकिञ्चि पण्णं पक्खिपित्वा कता **पण्णभिसी**ति वेदितब्बा । तमालपत्तं पन अञ्जेन मिस्समेव वट्ठति, सुद्धं न वट्ठति । भिसिया पमाणनियमो नत्थि, मञ्चभिसि पीठभिसि भूमत्थरणभिसि चङ्कमनभिसि पादपुञ्छनभिसीति एतासं अनुरूपतो सल्लक्खेत्वा अत्तनो रुचिवसेन पमाणं कातब्बं । यं पनेतं उण्णादिपञ्चविधतूलम्पि भिसियं वट्ठति, तं “मसूरकेपि वट्ठती”ति कुरुन्दियं वुत्तं । एतेन मसूरकं परिभुज्जितुं वट्ठतीति सिद्धं होति ।

मञ्चभिसिं पीठे सन्थरन्तीति मञ्चभिसिं पीठे अत्थरन्ति; अत्थरणत्थाय हरन्तीति युज्जति । **उल्लोकं अकरित्वा**ति हेट्ठा चिमिलिकं अदत्त्वा । **फोसितु**न्ति रजनेन वा हलिद्विया वा उपरि फुसितानि दातुं । **भत्तिकम्म**न्ति भिसिच्छविया उपरि

भक्तिकम्मं । हत्थभत्तिन्ति पञ्चङ्गुलिभत्तिं ।

२९८. इक्कासन्ति रुक्खनिव्यासं वा सिलेसं वा । पिट्टमद्वन्ति पिट्टखलिं । कुण्डकमत्तिकन्ति कुण्डकमिस्सकमत्तिकं । सासपकुट्टन्ति सासपपिट्ठं । सिथ्थतेलकन्ति विलीनमधुसिथ्थकं । अच्युस्सन्नं होतीति बिन्दु बिन्दु हुत्वा तिट्ठति । पच्चुद्धरितुन्ति पुञ्छितुं । गण्डुमत्तिकन्ति गण्डुप्पादगूथमत्तिकं । कसावन्ति आमलकहरीतकानं कसावं ।

२९९. न भिक्खवे पटिभानचित्तन्ति एत्थ न केवलं इत्थिपुरिसरूपमेव, तिरच्छानरूपमपि अन्तमसो गण्डुप्पादरूपमपि भिक्खुनो सयं कातुं वा “करोही”ति वत्तुं वा न वट्ठति, “उपासक द्वारपालं करोही”ति वत्तुमपि न लब्धति । जातकपकरणअसदिसदानादीनि पन पसादनीयानि निब्बिदापटिसंयुत्तानि वा वत्थूनि परेहि कारापेतुं लब्धति । मालाकम्मादीनि सयमपि कातुं लब्धति ।

३००. अळकमन्दाति एकङ्गणा मनुस्साभिकिण्णा । तयो गब्भेति एत्थ सिविकागब्भोति चतुरस्सगब्भो । नाळिकागब्भोति वित्थारतो दिगुणतिगुणायामो दीघगब्भो । हम्मियगब्भोति आकासतले कूटागारगब्भो वा मुण्डच्छदनगब्भो वा ।

कलङ्कपादकन्ति रुक्खं विज्झित्वा तत्थ खाणुके आकोटेत्वा कतं, तं आहरिमं भित्तिपादं जिण्णकुट्टपादस्स उपत्थम्भनत्थं भूमियं पतिट्ठापेतुं अनुजानामीति अत्थो । परित्ताणकिटिकन्ति वस्सपरित्ताणत्थं किटिकं । उद्दसुधन्ति वच्छकगोमयेन चैव छारिकाय च सद्धिं मदितमत्तिकं ।

आळिन्दो नाम पमुखं वुच्चति । पघनं नाम यं निक्खमन्ता च पविसन्ता च पादेहि हनन्ति, तस्स विहारद्वारे उभतो कुट्टं नीहरित्वा कतपदेसस्सेतं अधिवचनं, “पघान”न्तिपि वुच्चति । पकुट्टन्ति मज्झे गब्भस्स समन्ता परियागारो वुच्चति । “पकुट”न्तिपि पाठो । ओसारकन्ति अनाळिन्दके विहारे वंसं दत्त्वा ततो दण्डके ओसारेत्वा कतच्छदनपमुखं । संसारणकिटिको नाम चक्कलयुत्तो किटिको ।

३०१. पानीयभाजनन्ति पिवन्तानं पानीयदानभाजनं । उळुङ्को च थालकञ्च पानीयसङ्घस्स अनुलोमानि ।

३०३. अपेसीति दीघदारुम्हि खाणुके पवेसेत्वा कण्टकसाखाहि विनन्धित्वा कतं द्वारथकनकं । पलिघोति गामद्वारेसु विय चक्कयुत्तं द्वारथकनकं ।

३०५. अस्सतरीहि युत्ता रथा अस्सतरीरथा । आमुत्तमणिकुण्डलाति आमुत्तमणिकुण्डलानि ।

परिनिब्बुतोति किलेसपरिनिब्बानेन परिनिब्बुतो । सीतिभूतोति किलेसातपाभावेन सीतिभूतो । निरूपधीति किलेसुपधिअभावेन निरूपधीति वुच्चति ।

सब्बा आसत्तियो छेत्वाति रूपादीसु वा विसयेसु सब्बभवेसु वा पत्थनायो छिन्दित्वा । हदये दरन्ति चित्ते किलेसदरथं विनेत्वा । वेय्यायिकन्ति वयकरणं वुच्चति ।

३०७. आदेय्यवाचोति तस्स वचनं बहू जना आदियितब्बं सोतब्बं मज्जन्तीति अत्थो । आरामे अकंसूति ये सधना,

ते अत्तनो धनेन अकंसु। ये मन्दधना चेव अधना च, तेसं धनं अदासि। इति सो सतसहस्सकहापणे सतसहस्सगघनकच्च भण्डं दत्वा पञ्चचत्तालीसयोजनिके अब्धाने योजने योजने विहारपतिट्ठानं कत्वा सावत्थिं अगमासि।

कोटिसन्थरं सन्थरापेसीति कहापणकोटिया कहापणकोटिं पटिपादेत्वा सन्थरि। ये तत्थ रुक्खा वा पोक्खरणियो वा तेसं परिकखेप्पमाणं गहेत्वा अज्जस्मिं ठाने सन्थरित्वा अदासि। एवमस्स अट्टारसकोटिकं निधानं परिकखयं अगमासि।

कुमारस्स एतदहोसीति गहपतिनो एवं बहुधनं चजन्तस्सापि मुखस्स विप्पसन्नाकारं दिस्वा एतं अहोसि। **कोट्टकं मापेसीति** सत्तभूमिकं द्वारकोट्टकपासादं मापेसि।

अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति जेतवने विहारे कारापेसि...पे०... मण्डपे कारापेसीति अपराहिपि अट्टारसहि कोटीहि एते विहारादयो कारापेसि अट्टकरीसप्पमाणाय भूमिया। विपस्सिस्स हि भगवतो पुनब्बसुमित्तो गहपति योजनप्पमाणं भूमिं सुवण्णिट्टकासन्थरेन किणित्वा विहारं कारापेसि। सिखिस्स पन सिरिवट्ठो गहपति तिगावुत्तप्पमाणं सुवण्णयट्ठिसन्थरेन, वेस्सभुस्स सोत्थिजो गहपति अट्टयोजनप्पमाणं सुवण्णफालसन्थरेन, ककुसन्धस्स पन अच्युतो गहपति गावुत्तप्पमाणं सुवण्णहत्थिपदसन्थरेन, कोणागमनस्स उगो गहपति अट्टगावुत्तप्पमाणं सुवण्णिट्टकासन्थरेन, कस्सपस्स सुमङ्गलो गहपति वीसतिउसभप्पमाणं सुवण्णकच्छपसन्थरेन, अम्हाकं भगवतो सुदत्तो गहपति अट्टकरीसप्पमाणं भूमिं कहापणसन्थरेन किणित्वा विहारं कारापेसीति; एवं अनुपुब्बेन परिहायन्ति सम्पत्तियोति अलमेव सब्बसम्पत्तीसु विरज्जितुं अलं विमुच्चितुन्ति।

३०८. खण्डन्ति भिन्नोकासो। फुल्लन्ति फलितोकासो। पटिसङ्घरिस्सतीति पाकतिकं करिस्सति। लद्धनवक्कम्मेन पन भिक्खुना वासिफरसुनिखादनादीनि गहेत्वा सयं न कातब्बं, कताकतं जानितब्बं।

३१०. पिट्ठितो पिट्ठितो गन्त्वाति थेरो किर गिलाने पटिजग्गन्तो जिण्णे वुट्ठे सङ्गहन्तो सब्बपच्छतो आगच्छति। इदमस्स चारित्तं। तेन वुत्तं — “पिट्ठितो पिट्ठितो गन्त्वा”ति। **अग्गासनन्ति** थेरासनं। **अग्गोदकन्ति** दक्खिणोदकं। **अग्गपिण्डन्ति** सङ्घत्थेरपिण्डं। **अन्तरा सत्थीनं करित्वाति** चतुन्नं पादानं अन्तरे करित्वा।

३१५. पतिट्ठापेसीति अट्टारसकोटिपरिच्चागं कत्वा पतिट्ठापेसि। एवं सब्बापि चतुपण्णासकोटियो परिच्चजि।

विहारानुजाननकथा निट्ठिता।

आसनप्पटिबाहनादिकथा

३१६. विप्पकतभोजनोति अन्तरघरे वा विहारे वा अरज्जे वा यत्थ कत्थचि भुज्जमानो भिक्खु अनिट्ठिते भोजने न वुट्ठापेतब्बो। अन्तरघरे पच्छा आगतेन भिक्खुं गहेत्वा गन्तब्बं। सचे मनुस्सा वा भिक्खू वा “पविसथा”ति वदन्ति, “मयि पविसन्ते भिक्खू उट्ठहिस्सन्ती”ति वत्तब्बं। “एथ, भन्ते, आसनं अत्थी”ति वुत्तेन पन पविसितब्बं। सचे कोचि किञ्चि न वदति, आसनसालं गन्त्वा अतिसमीपं अगन्त्वा सभागट्ठाने ठातब्बं। ओकासे कते “पविसथा”ति वुत्तेन पन पविसितब्बं। सचे पन यं आसनं तस्स पापुणाति, तत्थ अभुज्जन्तो भिक्खु निसिन्नो होति, तं उट्ठापेतुं वट्ठति। यागुखज्जकादीसु पन यंकिञ्चि पिवित्वा वा खादित्वा वा याव अज्जो आगच्छति, ताव निसिन्नं रिक्तहत्थम्पि वुट्ठापेतुं न वट्ठति। विप्पकतभोजनोयेव हि सो होति।

सचे वुट्टापेतीति सचे आपत्तिं अतिक्कमित्वापि वुट्टापेतियेव । पवारितो च होतीति यं सो वुट्टापेति, अयञ्च भिक्खु पवारितो च होति, तेन वत्तब्बो — “गच्छ उदकं आहराही”ति । वुट्टतरज्झि भिक्खुं आणापेतुं इदमेव एकं ठानन्ति । सचे सो उदकम्पि न आहरति, ततो यञ्च नवकतरेन कत्तब्बं, तं दस्सेन्तो “साधुकं सित्थानी”ति आदिमाह ।

गिलानस्स पतिरूपं सेय्यन्ति एत्थ यो कासभगन्दरातिसारादीहि गिलानो होति, खेळमल्लकवच्चकपालादीनि ठपेतब्बानि होन्ति । कुट्टि वा होति, सेनासनं दूसेति; एवरूपस्स हेट्ठापासादपण्णसालादीसु अञ्जतरं एकमन्तं सेनासनं दातब्बं । यस्मिं वसन्ते सेनासनं न दुस्सति, तस्स वरसेय्यापि दातब्बाव । योपि सिनेहपानविरेचननत्थुकम्मादीसु यंकिञ्चि भेसज्जं करोति, सब्बो सो गिलानोयेव, तस्सापि सल्लक्खेत्वा पतिरूपं सेनासनं दातब्बं । लेसकप्पेनाति अप्पकेन सीसाबाधादिमत्तेन । भिक्खू गणेत्याति “एत्तका नाम भिक्खू”ति विहारे भिक्खूनं परिच्छेदं अत्वा ।

आसनपटिबाहनादिकथा निट्ठिता ।

सेनासनग्गाहकथा

३१८. सेय्याति मञ्चट्टानानि वुच्चन्ति । सेय्यगेनाति सेय्यापरिच्छेदेन, वस्सूपनायिकदिवसे कालं घोसेत्वा एकमञ्चट्टानं एकस्स भिक्खुनो गाहेतुं अनुजानामीति अत्थो । सेय्यगेन गाहेन्ताति सेय्यापरिच्छेदेन गाहियमाना । सेय्या उस्सारयिंसूति मञ्चट्टानानि अतिरेकानि अहेसुं । विहारग्गादीसुपि एसेव नयो । अनुभागन्ति पुन अपरम्पि भागं दातुं । अतिमन्देसु हि भिक्खूसु एकेकस्स भिक्खुनो द्वे तीणि परिवेणानि दातब्बानि । न अकामा दातब्बोति अनिच्छाय न दातब्बो । तत्थ वस्सूपनायिकदिवसे गहिते अनुभागे पच्छा आगतानं न अत्तनो अरुचिया सो अनुभागो दातब्बो । सचे पन येन गहितो, सो च अत्तनो रुचिया तं अनुभागं वा पठमभागं वा देति, वट्ठति ।

निस्सीमे ठितस्साति उपचारसीमतो बहि ठितस्स । अन्तो उपचारसीमाय पन दूरे ठितस्सापि लब्धतियेव । सेनासनं गहेत्वाति वस्सूपनायिकदिवसे गहेत्वा । सब्बकालं पटिबाहन्तीति चतुमासच्चयेन उतुकालेपि पटिबाहन्ति । तीसु सेनासनग्गाहेसु पुरिमको च पच्छिमको चाति इमे द्वे गाहा थावरा ।

अन्तरामुत्तके अयं विनिच्छयो — एकस्मिं विहारे महालाभसेनासनं होति । सेनासनसामिका वस्सूपगतं भिक्खुं सब्बपच्चयेहि सक्कच्चं उपट्ठित्वा पवारेत्वा गमनकाले बहुं समणपरिक्खारं देन्ति । महाथेरा दूरतोपि आगन्त्वा वस्सूपनायिकदिवसे तं गहेत्वा फासुं वसित्वा वुत्थवस्सा लाभं गणित्वा पक्कमन्ति । आवासिका “मयं एत्थुप्पन्नं लाभं न लभाम, निच्चं आगन्तुकमहाथेराव लभन्ति, तेयेव नं आगन्त्वा पटिजगिस्सन्ती”ति पलुज्जन्तम्पि न ओलोकेन्ति । भगवा तस्स पटिजगनत्थं “अपरज्जुगताय पवारणाय आर्यातिं वस्सावासत्थाय अन्तरामुत्तको गाहेतब्बो”ति आह ।

तं गाहेन्तेन सङ्गत्थेरो वत्तब्बो — “भन्ते अन्तरामुत्तकसेनासनं गणहथा”ति । सचे गणहाति, दातब्बं; नो चे एतेनेव उपायेन अनुथेरं आदिं कत्वा यो गणहाति, तस्स अन्तमसो सामणेरस्सापि दातब्बं । तेन तं सेनासनं अट्टमासे पटिजगितब्बं । छदनभित्तिभूमीसु यं किञ्चि खण्डं वा फुल्लं वा होति, तं सब्बं पटिसङ्घरितब्बं । उद्देसपरिपुच्छादीहि दिवसं खेपेत्वा रत्तिं तत्थ वसितुम्पि वट्ठति । रत्तिं परिवेणे वसित्वा तत्थ दिवसं खेपेत्तुम्पि वट्ठति । रत्तिन्दिवं तत्थेव वसितुम्पि वट्ठति । उतुकाले आगतानं वुट्टानं न पटिबाहितब्बं । वस्सूपनायिकदिवसे पन सम्पत्ते सचे सङ्गत्थेरो “मय्हं इदं सेनासनं देथा”ति वदति, न लभति । “भन्ते, इदं अन्तरामुत्तकं गहेत्वा अट्टमासे एकेन भिक्खुना पटिजगित”न्ति वत्वा न दातब्बं । अट्टमासे

पटिजगकभिक्षुस्सेव गहितं होति ।

यस्मिं पन सेनासने एकसंवच्छरे द्विखत्तुं पच्चये देन्ति छमासच्चयेन छमासच्चयेन, तं अन्तरामुत्तकं न गाहेतब्बं । यस्मिं वा तिखत्तुं देन्ति चतुमासच्चयेन चतुमासच्चयेन, यस्मिं वा चतुखत्तुं देन्ति तेमासच्चयेन तेमासच्चयेन, तं अन्तरामुत्तकं न गाहेतब्बं । पच्चयेनेव हि तं पटिजगनं लभिस्सति । यस्मिं पन एकसंवच्छरे सकिदेव बहुपच्चये देन्ति, एतं अन्तरामुत्तकं गाहेतब्बन्ति । अयं ताव अन्तोवस्से वस्सूपनायिकदिवसेन पाळियं आगतसेनासनग्गाहकथा ।

अयं पन सेनासनग्गाहो नाम दुविधो होति — उतुकाले च वस्सावासे च । तत्थ उतुकाले ताव केचि आगन्तुका भिक्षू पुरेभत्तं आगच्छन्ति, केचि पच्छाभत्तं पठमयामं वा मज्झिमयामं वा पच्छिमयामं वा ये यदा आगच्छन्ति, तेसं तदाव भिक्षू उट्ठापेत्वा सेनासनं दातब्बं । अकालो नाम नत्थि । सेनासनपज्जापकेन पन पण्डितेन भवितब्बं, एकं वा द्वे वा मज्जद्वानानि ठपेतब्बानि । सचे विकाले एको वा द्वे वा थेरा आगच्छन्ति, ते वत्तब्बा — “भन्ते, आदितो पट्ठापियमाने सब्बेपि भिक्षू उब्भण्डिका भविस्सन्ति, तुम्हे अम्हाकं वसनद्वानेयेव वसथा”ति ।

बहूसु पन आगतेसु वुट्ठापेत्वा पटिपाटिया दातब्बं । सचे एकेकं परिवेणं प्होति, एकेकं परिवेणं दातब्बं । तत्थ अगिसालदीघसालमण्डलमालादयो सब्बेपि तस्सेव पापुणन्ति । एवं अप्पहोन्ते पासादग्गेन दातब्बं । पासादेसु अप्पहोन्तेसु ओवरकग्गेन दातब्बं । ओवरकेसु अप्पहोन्तेसु सेय्यग्गेन दातब्बं । सेय्यग्गेसु अप्पहोन्तेसु मज्जद्वानेन दातब्बं । मज्जद्वाने अप्पहोन्ते एकपीठकद्वानवसेन दातब्बं । भिक्षुनो पन ठितोकासमत्तं न गाहेतब्बं । एतज्झि सेनासनं नाम न होति । पीठकद्वाने पन अप्पहोन्ते एकं मज्जद्वानं वा पीठकद्वानं वा वारेन वारेन गहेत्वा “भन्ते, विस्समथा”ति तिण्णं जनानं दातब्बं, न हि सक्का सीतसमये सब्बरत्तिं अज्झोकासे वसितुं । महाथेरेन पठमयामं विस्समित्वा निक्खमित्वा दुतियत्थेरस्स वत्तब्बं — “आवुसो, इध पविसाही”ति । सचे महाथेरो निद्दागरुको होति, कालं न जानाति, उक्कासित्वा द्वारं आकोटेत्वा “भन्ते, कालो जातो, सीतं अनुदहती”ति वत्तब्बं । तेन निक्खमित्वा ओकासो दातब्बो, अदातुं न लभति । दुतियत्थेरेनपि मज्झिमयामं विस्समित्वा पुरिमनयेनेव इतरस्स दातब्बं । निद्दागरुको वुत्तनयेनेव वुट्ठापेतब्बो । एवं एकरत्तिं एकमज्जद्वानं तिण्णं दातब्बं । जम्बुदीपे पन एकच्चे भिक्षू “सेनासनं नाम मज्जद्वानं वा पीठद्वानं वा किञ्चिदेव कस्सचि सप्पायं होति, कस्सचि असप्पाय”न्ति आगन्तुका होन्तु वा मा वा, देवसिकं सेनासनं गाहेन्ति । अयं उतुकाले सेनासनग्गाहो नाम ।

वस्सावासे पन अत्थि आगन्तुकवत्तं, अत्थि आवासिकवत्तं, आगन्तुकेन ताव सकद्वानं मुज्जित्वा अज्जत्थ गन्त्वा वसितुकामेन वस्सूपनायिकदिवसमेव तत्थ न गन्तब्बं । वसनद्वानं वा हि तत्र सम्बाधं भवेय्य, भिक्षाचारो वा न सम्पज्जेय्य, तेन न फासुं विहरेय्य । तस्मा “इदानि मासमत्तेन वस्सूपनायिका भविस्सती”ति तं विहारं पविसितब्बं । तत्थ मासमत्तं वसन्तो सचे उद्देसत्थिको उद्देससम्पत्तिं सल्लक्खेत्वा, सचे कम्मद्वानिको कम्मद्वानसप्पायतं सल्लक्खेत्वा, सचे पच्चयत्थिको पच्चयलाभं सल्लक्खेत्वा अन्तोवस्से सुखं वसिस्सति ।

सकद्वानतो च तत्थ गच्छन्तेन न गोचरगामो घट्टेतब्बो, न तत्थ मनुस्सा वत्तब्बा — “तुम्हे निस्साय सलाकभत्तादीनि वा यागुखज्जकादीनि वा वस्सावासिकं वा नत्थि, अयं चेतियस्स परिकखारो, अयं उपोसथागारस्स, इदं ताळज्चेव सूचि च सम्पटिच्छथ तुम्हाकं विहार”न्ति । सेनासनं पन जगित्वा दारुभण्डमत्तिकाभण्डानि पटिसामेत्वा गमियवत्तं पूरेत्वा गन्तब्बं । एवं गच्छन्तेनापि दहरेहि पत्तचीवरभण्डिकायो उक्खिपापेत्वा तेलनाळिकत्तरदण्डादीनि गाहापेत्वा छत्तं पग्गय्हा अत्तानं दस्सेन्तेन गामद्वारेनेव न गन्तब्बं, पटिच्छन्तेन अटविमग्गेन गन्तब्बं । अटविमग्गे असति गुम्बादीनि मद्दन्तेन न गन्तब्बं, गमियवत्तं पन पूरेत्वा वितक्कं छिन्दित्वा सुद्धचित्तेन गमनवत्तेनेव गन्तब्बं । सचे पन गामद्वारेन मग्गो होति, गच्छन्तज्ज नं

सपरिवारं दिस्वा मनुस्सा “अम्हाकं थेरो विया”ति उपधावित्वा “कुहिं, भन्ते, सब्बपरिक्खारे गहेत्वा गच्छथा”ति वदन्ति, तेसु चे एको एवं वदति — “वस्सूपनायिककालो नामायं, यत्थ अन्तोवस्से निबद्धभिक्षाचारो भण्डपटिच्छादनञ्च लब्धति, तत्थ भिक्षू गच्छन्ती”ति । तस्स चे सुत्वा ते मनुस्सा “भन्ते, इमस्मिम्पि गामे जनो भुज्जति चेव निवासेति च, मा अज्जत्थ गच्छथा”ति वत्वा मित्तामच्चे पक्कोसापेत्वा सब्बे सम्मन्तयित्वा विहारे निबद्धवत्तञ्च सलाकभत्तादीनि च वस्सावासिकञ्च पट्टपेत्वा “इधेव भन्ते वसथा”ति याचन्ति, सब्बं सादितुं वट्टति । सब्बज्हेतं कप्पियञ्चेव अनवज्जञ्च । कुरुन्दियं पन “कुहिं गच्छथा”ति वुत्ते ‘असुकट्टान’न्ति वत्वा, ‘कस्मा तत्थ गच्छथा’ति वुत्ते ‘कारणं आचिक्खितब्ब’”न्ति वुत्तं । उभयम्पि पनेत्थ सुद्धचित्तताव अनवज्जं । इदं आगन्तुकवत्तं नाम ।

इदं पन आवासिकवत्तं — पटिकच्चेव हि आवासिकेहि विहारो जग्गितब्बो । खण्डफुल्लपटिसङ्करणपरिभण्डानि कातब्बानि । रत्तिट्टानदिवाट्टानवच्चकुटिपस्सावट्टानानि पधानघरविहारमग्गोति इमानि सब्बानि पटिजग्गितब्बानि, चेतिये सुधाकम्मं मुद्दवेदिक्काय तेलमक्खनं मज्जपीठपटिजग्गनन्ति इदम्पि सब्बं कातब्बं — “वस्सं वसितुकामा आगन्त्वा उद्देसपरिपुच्छाकम्मट्टानानुयोगादीनि करोन्ता सुखं वसिस्सन्ती”ति । कतपरिकम्मेहि आसाळहीजुणहपज्जमितो पट्टाय वस्सावासिकं पुच्छितब्बं । कत्थ पुच्छितब्बं? यतो पकतिया लब्धति । येहि पन न दिन्नपुब्बं, ते पुच्छितुं न वट्टति । कस्मा पुच्छितब्बं? कदाचि हि मनुस्सा देन्ति, कदाचि दुब्भिक्षादीहि उपहुता न देन्ति । तत्थ ये न दस्सन्ति, ते अपुच्छित्वा वस्सावासिके गाहिते गाहितभिक्षूनं लाभन्तरायो होति, तस्मा पुच्छित्वाव गाहेतब्बं, पुच्छन्तेन “तुम्हाकं वस्सावासिकग्गाहककालो उपकट्टो”ति वत्तब्बं । सचे वदन्ति “भन्ते, इमं संवच्छरं छातकादीहि उपहुतम्ह, न सक्कोम दातुं”न्ति वा “यं मयं पुब्बे देम, ततो ऊनतरं दस्सामा”ति वा “इदानि कप्पासो सुलभो, यं पुब्बे देम, ततो बहुतरं दस्सामा”ति वा वदन्ति, तं सल्लक्खेत्वा तदनुरूपेन नयेन तेसं तेसं सेनासने भिक्षूनं वस्सावासिकं गाहेतब्बं ।

सचे मनुस्सा वदन्ति — “यस्स अम्हाकं वस्सावासिकं पापुणाति, सो तेमासं पानीयं उपट्टापेतु, विहारमग्गं जग्गतु, चेतियङ्गणबोधियङ्गणानि जग्गतु, बोधिरुक्खे उदकं आसिञ्चतु”ति, यस्स तं पापुणाति, तस्स आचिक्खितब्बं । यो पन गामो पटिक्कम्म योजनद्वियोजनन्तरे होति, तत्र चे कुलानि उपनिक्खेपं ठपेत्वा विहारे वस्सावासिकं देन्तियेव, तानि कुलानि अपुच्छित्वापि तेसं सेनासने वत्तं कत्वा वसन्तस्स वस्सावासिकं गाहेतब्बं । सचे पन तेसं सेनासने पंसुकूलिको वसति, आगतञ्च तं दिस्वा “तुम्हाकं वस्सावासिकं देमा”ति वदन्ति, तेन सङ्गस्स आचिक्खितब्बं । सचे तानि कुलानि सङ्गस्स दातुं न इच्छन्ति, “तुम्हाकंयेव देमा”ति वदन्ति, सभागो भिक्षु “वत्तं कत्वा गण्हाही”ति वत्तब्बो । पंसुकूलिकस्स पनेतं न वट्टति, इति सद्भादेय्ये दायकमनुस्सा पुच्छितब्बा ।

ततुप्पादे पन कप्पियकारका पुच्छितब्बा । कथं पुच्छितब्बा? “किं, आवुसो, सङ्गस्स भण्डपटिच्छादनं भविस्सती”ति । सचे वदन्ति — “भविस्सति, भन्ते, एकेकस्स नवहत्थं साटकं दस्साम, वस्सावासिकं गाहेथा”ति, गाहेतब्बं । सचेपि वदन्ति — “साटकं नत्थि; वत्थु पन अत्थि, गाहेथ, भन्ते”ति, वत्थुम्हि सन्तोपि गाहेतुं वट्टतियेव । कप्पियकारकानज्झि हत्थे “कप्पियभण्डं परिभुज्जथा”ति दिन्नवत्थुतो यं यं कप्पं, तं तं सब्बं परिभुज्जितुं अनुज्जातं ।

यं पनेत्थ पिण्डपातत्थाय गिलानपच्चयत्थाय वा उद्दिस्स दिन्नं, तं चीवरे उपनामेन्तेहि सङ्गसुट्टुताय अपलोकेत्वा उपनामेतब्बं । सेनासनत्थाय उद्दिस्स दिन्नं गरुभण्डं होति, चीवरवसेनेव चतुपच्चयवसेन वा दिन्नं चीवरे उपनामेन्तानं अपलोकनकम्मकिच्चं नत्थि, अपलोकनकम्मं करोन्तेहि च पुग्गलवसेनेव कातब्बं, सङ्गवसेन न कातब्बं । जातरूपरजतवसेनापि आमकधज्जवसेन वा अपलोकनकम्मं न वट्टति । कप्पियभण्डवसेन चीवरतण्डुलादिवसेनेव च

वट्टति । तं पन एवं कत्तब्बं — “इदानीं सुभिक्षं सुलभपिण्डं, भिक्षू चीवरेन किलमन्ति, एत्तकं नाम तण्डुलभागं भिक्षूनं चीवरं कातुं रुच्चती”ति । “गिलानपच्चयो सुलभो गिलानो वा नत्थि, एत्तकं नाम तण्डुलभागं भिक्षूनं चीवरं कातुं रुच्चती”ति ।

एवं चीवरपच्चयं सल्लकखेत्वा सेनासनस्स काले घोसिते सन्निपतिते सङ्घे सेनासनग्गाहको सम्मन्नितब्बो । सम्मन्नन्तेन च द्वे सम्मन्नितब्बाति वुत्तं । एवञ्चि नवको वुड्डतरस्स, वुड्डो च नवकस्स गाहेस्सति । महन्ते पन महाविहारसदिसे विहारे तयो चत्तारो जना सम्मन्नितब्बा । कुरुन्दियं पन “अट्टपि सोळसपि जने सम्मन्नितुं वट्टती”ति वुत्तं । तेसं सम्मुति कम्मवाचायपि अपलोकनेनपि वट्टतियेव ।

तेहि सम्मतेहि भिक्षूहि सेनासनं सल्लकखेतब्बं, चेतियघरं बोधिघरं आसनघरं सम्मुज्जनिअट्टो दारुअट्टो वच्चकुटि इट्टकसाला वट्टकिसाला द्वारकोट्टको पानीयमाळो मग्गो पोक्खरणीति एतानि हि असेनासनानि, विहारो अट्टयोगो पासादो हम्मियं गुहा मण्डपो रुक्खमूलं वेळुगुम्बोति इमानि सेनासनानि, तानि गाहेतब्बानि । गाहेन्तेन च “पठमं भिक्षू गणेतुं, भिक्षू गणेत्वा सेय्या गणेतु”न्ति एत्थ वुत्तनयेन गाहेतब्बानि । सचे सङ्घिको च सद्भादेय्यो चाति द्वे चीवरपच्चया होन्ति, तेसु यं भिक्षू पठमं गणितुं इच्छन्ति, तं गाहेत्वा तस्स ठितिकतो पट्टाय इतरो गाहेतब्बो ।

सचे पन भिक्षूनं अप्पताय परिवेणग्गेन सेनासने गाहियमाने एकं परिवेणं महालाभं होति, दस वा द्वादस वा चीवरानि लभन्ति, तं विजटेत्वा अज्जेसु अलाभकेसु आवासेसु पक्खिपित्वा अज्जेसम्पि भिक्षूनं गाहेतब्बन्ति महासुमत्थेरो आह । महापदुमत्थेरो पनाह — “न एवं कातब्बं, मनुस्सा हि अत्तनो आवासजग्गनत्थाय पच्चयं देन्ति, तस्मा अज्जेहि भिक्षूहि तत्थ पविसितब्ब”न्ति । सचे पनेत्थ महाथेरो पटिक्कोसति — “मावुसो, एवं गाहेथ, भगवतो अनुसिट्ठिं करोथ, वुत्तज्जेतं भगवता — ‘अनुजानामि, भिक्षवे, परिवेणग्गेन गाहेतु’”न्ति तस्स पटिक्कोसनाय अट्टत्वा “भन्ते भिक्षू बहू, पच्चयो मन्दो, सङ्गहं कातुं वट्टती”ति तं सज्जापेत्वा गाहेतब्बमेव ।

गाहेन्तेन च सम्मतेन भिक्षुना महाथेरस्स सन्निकं गन्त्वा एवं वत्तब्बं — “भन्ते, तुम्हाकं सेनासनं पापुणाति, गणहथ पच्चयं धारेथा”ति । “असुककुलस्स पच्चयो असुकसेनासनज्ज मय्हं पापुणाति, आवुसो”ति, “पापुणाति, भन्ते, गणहथ न”न्ति, “गणहामि, आवुसो”ति, गहितं होति । सचे पन “गहितं वो, भन्ते”ति वुत्ते “गहितं मे”ति वा “गण्हस्सथ, भन्ते”ति वुत्ते “गण्हस्सामी”ति वा वदति, “अगहितं होती”ति महासुमत्थेरो आह । महापदुमत्थेरो पनाह — “अतीतानागतवचनं वा होतु, वत्तमानवचनं वा, सतुप्पादमत्तआलयकरणमत्तमेव चेत्य पमाणं, तस्मा गहितमेव होती”ति ।

योपि पंसुकूलिको भिक्षु सेनासनं गहेत्वा पच्चयं विस्सज्जेति, अयम्पि न अज्जस्मिं आवासे पक्खिपितब्बो । तस्मियेव परिवेणे अगिसालाय वा दीघसालाय वा रुक्खमूले वा अज्जस्स गाहेतुं वट्टति । पंसुकूलिको “वसामी”ति सेनासनं जग्गिस्सति, इतरो “पच्चयं गणहामी”ति, एवं द्वीहि कारणेहि सेनासनं सुजग्गिततरं भविस्सति । महापच्चरियं पन वुत्तं — “पंसुकूलिके वासत्थाय सेनासनं गणहन्ते सेनासनग्गाहापकेन वत्तब्बं — ‘भन्ते, इध पच्चयो अत्थि, सो किं कातब्बो’ति । तेन ‘हेट्ठा अज्जं गाहापेही’ति वत्तब्बो । सचे पन किञ्चि अवत्ताव वसति, वुत्थवस्सस्स च पादमूले ठपेत्वा साटकं देन्ति, वट्टति । अथ वस्सावासिकं देमाति वदन्ति, तस्मिं सेनासने वस्संवुत्थभिक्षूनं पापुणाती”ति । येसं पन सेनासनं नत्थि; केवलं पच्चयमेव देन्ति, तेसं पच्चयं अवस्सावासिके सेनासने गाहेतुं वट्टति ।

मनुस्सा थूपं कत्वा वस्सावासिकं गाहापेन्ति, थूपो नाम असेनासनं, तस्स समीपे रुक्खे वा मण्डपे वा उपनिबन्धित्वा

गाहापेतब्बं । तेन भिक्खुना चेतियं पटिजगितब्बं ।

बोधिरुक्खबोधिघरआसनघरसम्मज्जनिअट्टदारुअट्टवच्चकुटिद्वारकोट्टुकपानीयमाळकदन्तकट्टुमाळकेसुपि एसेव नयो । भोजनसाला पन सेनासनमेव, तस्मा तं एकस्स वा बहूनं वा परिच्छिन्दित्वा गाहेतुं वट्ठीतीति सब्बमिदं वित्तारेन महापच्चरियं वुत्तं ।

सेनासनगाहापकेन पन पाटिपदअरुणतो पट्टाय याव पुन अरुणं न भिज्जति ताव गाहेतब्बं, इदञ्चि सेनासनगाहस्स खेत्तं । सचे पातोव गाहिते सेनासने अज्जो वितक्कचारिको भिक्खु आगन्त्वा सेनासनं याचति, “गहितं, भन्ते, सेनासनं, वस्सूपगतो सङ्घो, रमणीयो विहारो, रुक्खमूलादीसु यत्थ इच्छथ तत्थ वसथा”ति वत्तब्बो । वस्सूपगतेहि अन्तोवस्से निबद्धवत्तं ठपेत्वा वस्सूपगता भिक्खू “सम्मज्जनियो बन्धथा”ति वत्तब्बा । सुलभा चे दण्डका चेव सलाकायो च होन्ति, एकेकेन छ पच्च मुट्ठिसम्मज्जनियो, द्वे तिस्सो यट्ठिसम्मज्जनियो वा बन्धितब्बा । दुल्लभा चे होन्ति, द्वे तिस्सो मुट्ठिसम्मज्जनियो एका यट्ठिसम्मज्जनी बन्धितब्बा । सामणोरेहि पच्च पच्च उक्का कोट्टेतब्बा । वसनट्टाने कसावपरिभण्डं कातब्बं ।

वत्तं करोन्तेहि पन “न उट्ठिसितब्बं, न उट्ठिसापेतब्बं, न सज्झायो कातब्बो, न पब्बाजेतब्बं, न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न धम्मसवनं कातब्बं, सब्बेव हि एते पपज्जा । निप्पपज्जा हुत्वा समणधम्ममेव करिस्सामा”ति वा “सब्बे तेरस धुतङ्गानि समादियन्तु, सेय्यं अकप्पेत्वा ठानचङ्कमेहि वीतिनामेन्तु, मूगब्बतं गणहन्तु, सत्ताहकरणीयेन गतापि भाजनीयभण्डं लभन्तू”ति वा एवरूपं अधम्मिकवत्तं न कातब्बं । एवं पन कातब्बं — परियत्तिधम्मो नाम तिविधम्मि सद्धम्मं पतिट्ठापेति; तस्मा सक्कच्चं उट्ठिसथ, उट्ठिसापेथ, सज्झायं करोथ, पधानघरे वसन्तानं सङ्घट्टनं अकत्वा अन्तोविहारे निसीदित्वा उट्ठिसथ, उट्ठिसापेथ, सज्झायं करोथ, धम्मसवनं समिद्धं करोथ, पब्बाजेन्ता सोधेत्वा पब्बाजेथ, सोधेत्वा उपसम्पादेथ, सोधेत्वा निस्सयं देथ, एकोपि हि कुलपुत्तो पब्बज्जं उपसम्पदच्च लभित्वा सकलसासनं पतिट्ठापेति, अत्तनो थामेन यत्तकानि सक्कोथ तत्तकानि धुतङ्गानि समादियथ । अन्तोवस्सं नामेतं सकलदिवसं रत्तिया च पठमपच्छिमयामेसु अप्पमत्तेहि भवितब्बं, वीरियं आरभितब्बं । पोरानकमहाथेरापि सब्बपलिबोधे छिन्दित्वा अन्तोवस्से एकचारिकवत्तं पूरयिंसु, भस्से मत्तं जानित्वा दसवत्थुककथं दसअसुभदसानुस्सतिअट्ठितिसारम्मणकथञ्च कातुं वट्ठीति, आगन्तुकानं वत्तं कातुं सत्ताहकरणीयेन गतानं अपलोकेत्वा दातुं वट्ठीतीति एवरूपं वत्तं कातब्बं ।

अपिच भिक्खू ओवदितब्बा — “विग्गाहिकपिसुणफरुसवचनानि मा वदथ, दिवसे दिवसे सीलानि आवज्जेन्ता चतुरारक्खं अहापेन्ता मनसिकारबहुला विहरथा”ति । दन्तकट्टुखादनवत्तं आचिक्खितब्बं, चेतियं वा बोधिं वा वन्दन्तेन गन्धमालं वा पूजेन्तेन पत्तं वा थविकाय पक्खिपन्तेन न कथेतब्बं, भिक्खाचारवत्तं आचिक्खितब्बं — “अन्तोगामे मनुस्सेहि सद्धिं पच्चयसज्जुत्तकथा वा विसभागकथा वा न कथेतब्बा, रक्खितिन्द्रियेहि भवितब्बं, खन्धकवत्तञ्च सेखियवत्तञ्च पूरेतब्ब”न्ति एवरूपा बहुकापि निरयानिककथा आचिक्खितब्बाति ।

पच्छिमवस्सूपनायिकदिवसे पन सचे कालं घोसेत्वा सन्निपतिते सङ्घे कोचि दसहत्थं वत्थं आहरित्वा वस्सावासिकं देति, आगन्तुको सचे भिक्खु सङ्घत्थेरो होति, तस्स दातब्बं । नवको चे होति, सम्मतेन भिक्खुना सङ्घत्थेरो वत्तब्बो — “सचे भन्ते इच्छथ, पठमभागं मुञ्चित्वा इदं वत्थं गणहथा”ति, अमुच्चन्तस्स न दातब्बं । सचे पन पुब्बे गाहितं मुञ्चित्वा गणहाति, दातब्बं । एतेनेवुपायेन दुतियत्थेरो पट्टाय परिवत्तेत्वा पत्तट्टाने आगन्तुकस्स दातब्बं । सचे पठमवस्सूपगता द्वे तीणि चत्तारि पच्च वा वत्थानि अलत्थुं, लद्धं लद्धं एतेनेवुपायेन विस्सज्जापेत्वा याव आगन्तुकस्स समकं होति, ताव दातब्बं । तेन पन

समके लब्धे अवसिद्धो अनुभागो थेरासने दातब्बो । पच्चुप्पन्ने लाभे सति ठितिकाय गाहेतुं कतिकं कातुं वट्ठति ।

सचे दुब्भिकखं होति, द्वीसुपि वस्सूपनायिकासु वस्सूपगता भिक्खू भिक्खाय किलमन्ता “आवुसो, इध वसन्ता सब्बेव किलमाम, साधु वत द्वेभागा होम, येसं जातिपवारितट्ठानानि अत्थि, ते तत्थ वसित्वा पवारणाय आगन्त्वा अत्तनो पत्तं वस्सावासिकं गणहन्तु”ति वदन्ति, तेसु ये तत्थ वसित्वा पवारणाय आगच्छन्ति, तेसं अपलोकेत्वा वस्सावासिकं दातब्बं । सादियन्तापि हि ते नेव वस्सावासिकस्स सामिनो, खीयन्तापि च आवासिका नेव अदातुं लभन्ति । कुरुन्दियं पन वुत्तं — “कतिकवत्तं कातब्बं — ‘सब्बेसं नो इध यागुभत्तं नप्पहोति, सभागट्ठाने वसित्वा आगच्छथ, तुम्हाकं पत्तं वस्सावासिकं लभिस्सथा’ति । तज्जे एको पटिबाहति, सुपटिबाहितं; नो चे पटिबाहति, कतिका सुकता । पच्छा तेसं तत्थ वसित्वा आगतानं अपलोकेत्वा दातब्बं, अपलोकनकाले पटिबाहितुं न लब्भती”ति । पुनपि वुत्तं — “सचे वस्सूपगतेसु एकच्चानं वस्सावासिके अपापुणन्ते भिक्खू कतिकं करोन्ति — ‘छिन्नवस्सानं वस्सावासिकञ्च इदानि उप्पज्जनकवस्सावासिकञ्च इमेसं दातुं रुच्चती’ति एवं कतिकाय कताय गाहितसदिसमेव होति, उप्पन्नुप्पन्नं तेसमेव दातब्ब”न्ति ।

तेमासं पानीयं उपट्ठापेत्वा विहारमग्गचेतियङ्गणबोधियङ्गणानि जग्गित्वा बोधिरुक्खे उदकं सिञ्चित्वा पक्कन्तोपि विब्भन्तोपि वस्सावासिकं लभतियेव । भतिनिविट्ठज्झि तेन कतं । सङ्घिकं पन अपलोकनकम्मं कत्वा गाहितं अन्तोवस्से विब्भन्तोपि लभतेव । पच्चयवसेन गाहितं पन न लभतीति वदन्ति ।

सचे वुत्थवस्सो दिसंगमिको भिक्खु आवासिकस्स हत्थतो किञ्चिदेव कप्पियभण्डं गहेत्वा “असुककुले मय्हं वस्सावासिकं पत्तं, तं गणहथा”ति वत्वा गतट्ठाने विब्भमति, वस्सावासिकं सङ्घिकं होति । सचे पन मनुस्से सम्मुखा सम्पटिच्छापेत्वा गच्छति, लभति । “इदं वस्सावासिकं अम्हाकं सेनासने वुत्थभिक्खुनो देमा”ति वुत्ते, यस्स गाहितं तस्सेव होति । सचे पन सेनासनसामिकस्स पियकम्यताय पुत्तधीतादयो बहूनि वत्थानि आहरित्वा “अम्हाकं सेनासने देमा”ति देन्ति, तत्थ वस्सूपगतस्स एकमेव वत्थं दातब्बं, सेसानि सङ्घिकानि होन्ति, वस्सावासिकट्ठितिकाय गाहेतब्बानि । ठितिकाय असति थेरासनतो पट्ठाया गाहेतब्बानि । सेनासने वस्सूपगतं भिक्खुं निस्साय उप्पन्नेन चित्तप्पसादेन बहूनि वत्थानि आहरित्वा “सेनासनस्स देमा”ति दिन्नेसुपि एसेव नयो । सचे पन पादमूले ठपेत्वा “एतस्स भिक्खुनो देमा”ति वदन्ति, तस्सेव होन्ति ।

एकस्स गेहे द्वे वस्सावासिकानि — पठमभागो सामणेरस्स गाहितो होति, दुतियो थेरासने । सो एकं दसहत्थं, एकं अट्ठहत्थं साटकं पेसेति “वस्सावासिकं पत्तं भिक्खूनां देथा”ति विचिनित्वा वरभागं सामणेरस्स दत्वा अनुभागो थेरासने दातब्बो । सचे पन उभोपि घरं नेत्वा भोजेत्वा सयमेव पादमूले ठपेति, यं यस्स दिन्नं, तदेव तस्स होति ।

इतो परं महापच्चरियं आगतनयो होति — “एकस्स घरे दहरसामणेरस्स वस्सावासिकं पापुणाति, सो चे पुच्छति — ‘अम्हाकं वस्सावासिकं कस्स पत्तं’न्ति, ‘सामणेरस्सा’ति अवत्वा ‘दानकाले जानिस्ससी’ति वत्वा दानदिवसे एकं महाथेरं पेसेत्वा नीहरापेतब्बं । सचे यस्स वस्सावासिकं पत्तं, सो विब्भमति वा कालं वा करोति, मनुस्सा चे पुच्छन्ति — ‘कस्स अम्हाकं वस्सावासिकं पत्तं’न्ति, तेसं यथाभूतं आचिक्खितब्बं । सचे ते वदन्ति — ‘तुम्हाकं देमा’ति, तस्स भिक्खुनो पापुणाति । अथ सङ्घस्स वा गणस्स वा देन्ति, सङ्घस्स वा गणस्स वा पापुणाति । सचे वस्सूपगता सुद्धपंसुकूलिकायेव होन्ति, आनेत्वा दिन्नं वस्सावासिकं सेनासनपरिक्खारं वा कत्वा ठपेतब्बं, बिम्बोहनादीनि वा कातब्बानी”ति । इदं नेवासिकवत्तं ।

सेनासनग्गाहकथा निद्धिता ।

उपनन्दवत्थुकथा

३१९. उपनन्दवत्थुस्मिं — तत्थ तया मोघपुरिस गहितं इध मुत्तं, इध तया गहितं तत्र मुत्तन्ति एत्थ अयमत्थो — यं तया तत्थ सेनासनं गहितं, तं ते गणहन्तेनेव इध मुत्तं होति । “इध दानाहं, आवुसो, मुञ्चामी”ति वदन्तेन पन तं तत्रापि मुत्तं । एवं त्वं उभयत्थ परिबाहिरोति ।

अयं पनेत्थ विनिच्छयो — गहणेन गहणं पटिप्पस्सम्भति, गहणेन आलयो पटिप्पस्सम्भति, आलयेन गहणं पटिप्पस्सम्भति, आलयेन आलयो पटिप्पस्सम्भति । कथं? इधेकच्चो वस्सूपनायिकदिवसे एकस्मिं विहारे सेनासनं गहेत्वा सामन्तविहारं गन्त्वा तत्रापि गणहाति, तस्स इमिना गहणेन पुरिमं गहणं पटिप्पस्सम्भति । अपरो “इध वसिस्सामी”ति आलयमत्तं कत्वा सामन्तविहारं गन्त्वा तत्थ सेनासनं गणहाति, तस्स इमिना गहणेन पुरिमो आलयो पटिप्पस्सम्भति । एको “इध वसिस्सामी”ति सेनासनं वा गहेत्वा आलयं वा कत्वा सामन्तविहारं गन्त्वा “इधेव दानि वसिस्सामी”ति आलयं करोति, इच्चस्स आलयेन वा गहणं आलयेन वा आलयो पटिप्पस्सम्भति, सब्बत्थ पच्छिमे गहणे वा आलये वा तिद्धति । यो पन “एकस्मिं विहारे सेनासनं गहेत्वा अञ्जस्मिं विहारे वसिस्सामी”ति गच्छति, तस्स उपचारसीमातिक्कमे सेनासनग्गाहो पटिप्पस्सम्भति । यदि पन “तत्थ फासु भविस्सति, वसिस्सामि; नो चे, आगमिस्सामी”ति गन्त्वा अफासुभावं जत्वा पच्चागच्छति, वट्ठति ।

३२०. तिवस्सन्तरेनाति एत्थ तिवस्सन्तरो नाम यो द्वीहि वस्सेहि महन्ततरो वा दहरतरो वा होति । यो पन एकेन वस्सेन महन्ततरो वा दहरतरो वा होति, यो वा समानवस्सो, तत्थ वत्तब्बमेव नत्थि । इमे सब्बे एकस्मिं मज्जे वा पीठे वा द्वे द्वे हुत्वा निसीदितुं लभन्ति । यं तिण्णं प्होति, तं संहारिमं वा होतु असंहारिमं वा, तथारूपे अपि फलकखण्डे अनुपसम्पन्नेनापि सद्धिं निसीदितुं वट्ठति ।

हत्थिनखकन्ति हत्थिकुम्भे पतिट्ठितं; एवं कतस्स किरेतं नामं । सब्बं पासादपरिभोगन्ति सुवण्णरजतादिविचित्रानि कवाटानि मज्जपीठानि तालवण्टानि सुवण्णरजतमयपानीयघटपानीयसरावानि यंकिज्जि चित्तकम्मकतं, सब्बं वट्ठति । “पासादस्स दासिदासं खेत्तवत्थुं गोमहिंसं देमा”ति वदन्ति, पाटेक्कं गहणकिच्चं नत्थि, पासादे पटिग्गहिते पटिग्गहितमेव होति । गोनकादीनि सङ्घिकविहारे वा पुगलिकविहारे वा मज्जपीठकेसु अत्थरित्वा परिभुज्जितुं न वट्ठन्ति । धम्मासने पन गिहिविकटनिहारेन लब्धन्ति, तत्रापि निपज्जितुं न वट्ठति ।

उपनन्दवत्थुकथा निद्धिता ।

अविस्सज्जियवत्थुकथा

३२१. पज्जिमानीति रासिवसेन पज्ज, सरूपवसेन पनेतानि बहूनि होन्ति । तत्थ आरामो नाम पुष्फारामो वा फलारामो वा । आरामवत्थु नाम तेसंयेव आरामानं अत्थाय परिच्छिन्दित्वा ठपितोकासो; तेसु वा आरामेसु विनट्ठेसु तेसं पोरणकभूमिभागो । विहारो नाम यंकिज्जि पासादादिसेनासनं । विहारवत्थु नाम तस्स पतिट्ठानोकासो । मज्जो नाम — मसारको, बुन्दिकाबद्धो, कुळीरपादको आहच्चपादकोति इमेसं पुब्बे वुत्तानं चतुन्नं मज्जानं अज्जतरो । पीठं नाम मसारकादीनंयेव चतुन्नं पीठानं अज्जतरं । भिसि नाम उण्णाभिसिआदीनं पज्जन्नं अज्जतरा । बिम्बोहनं नाम वुत्तप्पकारानं

बिम्बोहनानं अज्जतरं । लोहकुम्भी नाम काळलोहेन वा तम्बलोहेन वा येन केनचि लोहेन कता कुम्भी ।
लोहभाणकादीसुपि एसेव नयो । एत्थ पन भाणकन्ति अरज्जरो वुच्चति । वारकोति घटो । कटाहं कटाहमेव ।
वासिआदीसु वल्लिआदीसु च दुविज्जेय्यं नाम नत्थि । एवं —

द्विसङ्गहानि द्वे होन्ति, ततियं चतुसङ्गहं ।
चतुत्थं नवकोट्टासं, पञ्चमं अट्ठभेदनं ॥

इति पञ्चहि रासीहि, पञ्चनिम्मललोचनो ।
पञ्चवीसविधं नाथो, गरुभण्डं पकासयि ॥

तत्रायं विनिच्छयकथा — इदञ्चि सब्बम्पि गरुभण्डं इध अविस्सज्जियं, कीटागिरिवत्थुस्मिं “अवेभङ्गिय”न्ति वुत्तं ।
परिवारे पन —

“अविस्सज्जियं अवेभङ्गियं, पञ्च वुत्ता महेसिना ।
विस्सज्जेन्तस्स परिभुज्जन्तस्स अनापत्ति,
पञ्हा मेसा कुसलेहि चिन्तिता”ति ॥ (परि० ४७९) —

आगतं । तस्मा मूलच्छेज्जवसेन अविस्सज्जियं अवेभङ्गियञ्च परिवत्तनवसेन पन विस्सज्जेन्तस्स परिभुज्जन्तस्स च
अनापत्तीति एवमेत्थ अधिप्पायो वेदितब्बो ।

तत्रायं अनुपुब्बिकथा — इदं ताव पञ्चविधम्पि चीवरपिण्डपातभेसज्जत्थाय उपनेतुं न वट्ठति । थावरेन च थावरं
गरुभण्डेन च गरुभण्डं परिवत्तेतुं वट्ठति । थावरे पन खेत्तं वत्थु तळाकं मातिकाति एवरूपं भिक्खुसङ्घस्स विचारेतुं वा
सम्पटिच्छित्तुं वा अधिवासेतुं वा न वट्ठति, कप्पियकारकेहेव विचारिततो कप्पियभण्डं वट्ठति । आरामेन पन आरामं
आरामवत्थुं विहारं विहारवत्थुन्ति इमानि चत्तारि परिवत्तेतुं वट्ठति ।

तत्रायं परिवत्तननयो — सङ्घस्स नाळिकेरारामो दूरे होति, कप्पियकारका वा बहुतरं खादन्ति । यम्पि न खादन्ति, ततो
सकटवेतनं दत्त्वा अप्पमेव हरन्ति । अज्जेसं पन तस्स आरामस्स अविदूरगामवासीनं मनुस्सानं विहारस्स समीपे आरामो
होति, ते सङ्घं उपसङ्कमित्त्वा सकेन आरामेन तं आरामं याचन्ति, सङ्घेन “रुच्चति सङ्घस्सा”ति अपलोकेत्त्वा
सम्पटिच्छित्तब्बो । सचेपि भिक्खूनं रुक्खसहस्सं होति, मनुस्सानं पञ्च सतानि, “तुम्हाकं आरामो खुदुको”ति न वत्तब्बं ।
किञ्चापि हि अयं खुदुको, अथ खो इतरतो बहुतरं आयं देति । सचेपि समकमेव देति; एवम्पि इच्छितिच्छित्तक्खणे
परिभुज्जितुं सक्काति गहेतब्बमेव । सचे पन मनुस्सानं बहुतरा रुक्खा होन्ति, “ननु तुम्हाकं बहुतरा रुक्खा”ति वत्तब्बं ।
सचे “अतिरेकं अम्हाकं पुज्जं होतु, सङ्घस्स देमा”ति वदन्ति, जानापेत्त्वा सम्पटिच्छित्तुं वट्ठति । भिक्खूनं रुक्खा
फलधारिनो, मनुस्सानं रुक्खा न ताव फलं गणहन्ति, किञ्चापि न गणहन्ति, न चिरेन गण्हिस्सन्तीति सम्पटिच्छित्तब्बमेव ।
मनुस्सानं रुक्खा फलधारिनो, भिक्खूनं न ताव फलं गणहन्ति, “ननु तुम्हाकं रुक्खा फलधारिनो”ति वत्तब्बं । सचे “गण्हथ,
भन्ते, अम्हाकं पुज्जं भविस्सती”ति देन्ति, जानापेत्त्वा सम्पटिच्छित्तुं वट्ठति; एवं आरामेन आरामो परिवत्तेतब्बो । एतेनेव
नयेन आरामवत्थुपि विहारोपि विहारवत्थुपि आरामेन परिवत्तेतब्बं । आरामवत्थुना च महन्तेन वा खुदुकेन वा
आरामआरामवत्थु विहारविहारवत्थूनि ।

कथं विहारेण विहारो परिवर्तते? सङ्घस्स अन्तोगामे गेहं होति, मनुस्सानं विहारमज्झे पासादो, उभोपि अग्घेन समका, सचे मनुस्सा तेन पासादेन तं गेहं याचन्ति, सम्पटिच्छित्तुं वट्टति । भिक्खून् च महग्घतरं गेहं होति, “महग्घतरं अम्हाकं गेह”न्ति वुत्ते “किञ्चापि महग्घतरं, पब्बजितानं असारुप्पं, न सक्का तत्थ पब्बजितेहि वसितुं, इदं पन सारुप्पं गणहथा”ति वदन्ति; एवम्पि सम्पटिच्छित्तुं वट्टति । सचे पन मनुस्सानं महग्घं होति, “ननु तुम्हाकं गेहं महग्घ”न्ति वत्तब्बं । “होतु, भन्ते, अम्हाकं पुज्जं भविस्सति, गणहथा”ति वुत्ते पन सम्पटिच्छित्तुं वट्टति । एवं विहारेण विहारो परिवर्तते? एतेनेव नयेन विहारवत्थुपि आरामोपि आरामवत्थुपि विहारेण परिवर्तते? विहारवत्थुना च महग्घेन वा अप्पग्घेन वा विहारविहारवत्थुआरामआरामवत्थूनि । एवं ताव थावरेण थावरपरिवर्तनं वेदितब्बं ।

गरुभण्डेण गरुभण्डपरिवर्तने पन मज्जपीठं महन्तं वा होतु खुद्दकं वा, अन्तमसो चतुरङ्गुलपादकं वा गामदारकेहि पंस्वागारकेसु कीळन्तेहि कतम्पि सङ्घस्स दिन्नकालतो पट्टाय गरुभण्डं होति । सचेपि राजराजमहामत्तादयो एकप्पहारेनेव मज्जसतं वा मज्जसहस्सं वा देन्ति, सब्बे कप्पियमज्जा सम्पटिच्छित्तब्बा, सम्पटिच्छित्त्वा वुट्ठपटिपाटिया “सङ्घिकपरिभोगेन परिभुज्जथा”ति दातब्बा, पुग्गलिकवसेन न दातब्बा । अतिरेकमज्जे भण्डागारादीसु पज्जपेत्वा पत्तचीवरं निक्खिपितुम्पि वट्टति । बहिसीमाय “सङ्घस्स देमा”ति दिन्नमज्जो सङ्घत्थेरस्स वसनट्टाने दातब्बो । तत्थ चे बहू मज्जा होन्ति, मज्जेन कम्मं नत्थि; यस्स वसनट्टाने कम्मं अत्थि, तत्थ “सङ्घिकपरिभोगेन परिभुज्जथा”ति दातब्बो । महग्घेन सतग्घनकेन वा सहस्सग्घनकेन वा सतसहस्सग्घनकेन वा मज्जेन अज्जं मज्जसतं लभति, परिवर्तत्वा गहेतब्बं । न केवलं मज्जेन मज्जोयेव, आरामआरामवत्थुविहारविहारवत्थुपीठभिसिबिम्बोहनानिपि परिवर्तत्तुं वट्टन्ति । एस नयो पीठभिसिबिम्बोहनेसुपि । एतेसु हि कप्पियाकप्पियं वुत्तनयमेव । तत्थ अकप्पियं न परिभुज्जितब्बं, कप्पियं सङ्घिकपरिभोगेन परिभुज्जितब्बं । अकप्पियं वा महग्घं कप्पियं वा परिवर्तत्वा वुत्तवत्थूनि गहेतब्बानि । अगरुभण्डुपगं पन भिसिबिम्बोहनं नाम नत्थि ।

लोहकुम्भी लोहभाणकं लोहकटाहन्ति इमानि तीणि महन्तानि वा होन्तु खुद्दकानि वा अन्तमसो पसतमत्तउदकगणहनकानिपि गरुभण्डानियेव । लोहवारको पन काळलोहतम्बलोहवट्टलोहकंसलोहानं येन केनचि कतो सीहळदीपे पादगणहनको भाजेतब्बो । पादो च नाम मग्घनाळिया पज्जनाळिमत्तं गणहाति, ततो अधिकगणहनको गरुभण्डं । इमानि ताव पाळियं आगतानि लोहभाजनानि ।

पाळियं पन अनागतानिपि भिङ्गारपटिग्गहउळुङ्कदब्बिकटच्छुपातितट्टकसरकसमुग्गअङ्गारकपल्लधूमकटच्छुआदीनि खुद्दकानि वा महन्तानि वा सब्बानि गरुभण्डानि । पत्तो, अयथालकं, तम्बलोहथालकन्ति इमानि पन भाजनीयानि । कंसलोहवट्टलोहभाजनविकति सङ्घिकपरिभोगेन वा गिहिविकटा वा वट्टति, पुग्गलिकपरिभोगेन न वट्टति । कंसलोहादिभाजनं सङ्घस्स दिन्नम्पि हि पारिहारियं न वट्टति । “गिहिविकटनिहारेनेव परिभुज्जितब्ब”न्ति महापच्चरियं वुत्तं ।

उपेत्वा पन भाजनविकतिं अज्जस्मिम्पि कप्पियलोहभण्डे — अज्जनी, अज्जनिस्सलाका, कण्णमलहरणी, सूचि, पण्णसूचि, खुद्दको, पिप्फलको, खुद्दकं, आरकण्टकं, कुञ्जिका, ताळं, कत्तरयट्ठि वेधको, नत्थुदानं, भिन्दिवालो, लोहकूटो, लोहकुट्टि, लोहगुळो, लोहपिण्डि, लोहचक्कलिकं, अज्जम्पि विप्पकतलोहभण्डं भाजनीयं । धूमनेत्तफालदीपरुक्खदीपकपल्लकओलम्बकदीपइत्थिपुरिसतिरच्छानगतरूपकानि पन अज्जानि वा भित्तिच्छदनकवाटादीसु उपनेतब्बानि, अन्तमसो लोहखिलकं उपादाय सब्बानि लोहभण्डानि गरुभण्डानियेव होन्ति,

अत्तना लद्धानिपि परिहरित्वा पुग्गलिकपरिभोगेन न परिभुज्जितब्बानि, सङ्घिकपरिभोगेन वा गिहिविकटानि वा वट्टन्ति । तिपुभण्डेपि एसेव नयो । खीरपासाणमयानि तट्टकसरकादीनि गरुभण्डानियेव ।

घटको पन तेलभाजनं वा पादगणहनकतो अतिरेकमेव गरुभण्डं । सुवण्णरजतहारकूटजातिफलिकभाजनानि गिहिविकटानिपि न वट्टन्ति, पगेव सङ्घिकपरिभोगेन वा पुग्गलिकपरिभोगेन वा । सेनासनपरिभोगे पन आमासम्पि अनामासम्पि सब्बं वट्टति ।

वासिआदीसु याय वासिया ठपेत्वा दण्डकट्टच्छेदनं वा उच्छृतच्छनं वा अज्जं महाकम्मं कातुं न सक्का, अयं भाजनीया । ततो महत्तरी येन केनचि आकारेन कता वासि गरुभण्डमेव । फरसु पन अन्तमसो वेज्जानं सिरावेधनफरसुपि गरुभण्डमेव । कुठारियं फरसुसदिसो एव विनिच्छयो । या पन आवुधसङ्घेपेन कता, अयं अनामासा । कुदालो अन्तमसो चतुरङ्गुलमतोपि गरुभण्डमेव । निखादनं चतुरस्समुखं वा होतु दोणिमुखं वा वड्ढं वा उजुकं वा, अन्तमसो सम्मुज्जनिदण्डकवेधनम्पि दण्डबद्धं चे, गरुभण्डमेव । सम्मुज्जनिदण्डखणनकं पन अदण्डकं फलमतमेव, यं सक्का सिपाटिकाय पक्खिपित्वा परिहरितुं, तं भाजनीयं । सिखरम्पि निखादनेनेव सङ्गहितं । येहि मनुस्सेहि विहारे वासिआदीनि दिन्नानि होन्ति, ते च घरे दट्टे वा चोरेहि वा विलुत्ते “देथ नो, भन्ते, उपकरणे, पुन पाकतिके करिस्सामा”ति वदन्ति, दातब्बा । सचे आहरन्ति, न वारेतब्बा; अनाहरन्तापि न चोदेतब्बा ।

कम्मरतट्टकारचुन्दकारनळकारमणिकारपत्तबन्धकानं अधिकरणिमुट्टिकसण्डासतुलादीनि सब्बानि लोहमयउपकरणानि सङ्घे दिन्नकालतो पट्टाय गरुभण्डानि । तिपुकोट्टकसुवण्णकारचम्मकारउपकरणेसुपि एसेव नयो । अयं पन विसेसो — तिपुकोट्टकउपकरणेसुपि तिपुच्छेदनसत्थकं, सुवण्णकारउपकरणेसु सुवण्णच्छेदनसत्थकं, चम्मकारउपकरणेसु कतपरिकम्मचम्मछिद्दनकं खुद्दकसत्थकन्ति इमानि भाजनीयभण्डानि । नहापिततुन्नकारउपकरणेसुपि ठपेत्वा महाकत्तरिं महासण्डासं महापिप्पलकज्ज सब्बं भाजनीयं । महाकत्तरिआदीनि गरुभण्डानि ।

वल्लिआदीसु वेत्तवल्लिआदिका या काचि अट्टबाहुप्पमाणा वल्लि सङ्घस्स दिन्ना वा तत्थजातका वा रक्खितगोपिता गरुभण्डं होति, सा सङ्घकम्मे च चेतियकम्मे च कते सचे अतिरेका होति, पुग्गलिककम्मेपि उपनेतुं वट्टति; अरक्खिता पन गरुभण्डमेव न होति । सुत्तमकचिवाकनाळिकेरहीरचम्ममया रज्जुका वा योत्तानि वा वाके च नाळिकेरहीरे च वट्टेत्वा कता एकवट्टा वा द्विवट्टा वा सङ्घस्स दिन्नकालतो पट्टाय गरुभण्डं । सुत्तं पन अवट्टेत्वा दिन्नं मकचिवाकनाळिकेरहीरा च भाजनीया । येहि पनेतानि रज्जुकयोत्तादीनि दिन्नानि होन्ति, ते अत्तनो करणीयेन हरन्ता न वारेतब्बा ।

यो कोचि अन्तमसो अट्टङ्गुलसूचिदण्डमतोपि वेळु सङ्घस्स दिन्नो वा तत्थजातको वा रक्खितगोपितो गरुभण्डं, सोपि सङ्घकम्मे च चेतियकम्मे च कते अतिरेको पुग्गलिककम्मे दातुं वट्टति । पादगणहनकतेलनाळि पन कत्तरयट्टि, उपाहनदण्डको, छत्तदण्डो, छत्तसलाकाति इदमेत्थ भाजनीयभण्डं । दट्टगेहमनुस्सा गण्हित्वा गच्छन्ता न वारेतब्बा । रक्खितगोपितं वेळुं गण्हन्तेन समकं वा अतिरेकं वा थावरं अन्तमसो तं अगघनकम्पि फातिकम्मं कत्वा गहेतब्बो । फातिकम्मं अकत्वा गण्हन्तेन तत्थेव वळज्जेतब्बो, गमनकाले सङ्घिकावासे ठपेत्वा गन्तब्बं । असतिया गहेत्वा गतेन पहिणित्वा दातब्बो । देसन्तरं गतेन सम्पत्तविहारे सङ्घिकावासे ठपेतब्बो ।

तिणन्ति मुज्जं पब्बजज्ज ठपेत्वा अवसेसं यंकिज्जि तिणं । यत्थ पन तिणं नत्थि, तत्थ पण्णेहि छादेन्ति; तस्मा पण्णम्पि तिणेनेव सङ्गहितं । इति मुज्जादीसु यंकिज्जि मुट्टिप्पमाणम्पि तिणं तालपण्णादीसु च एकं पण्णम्पि सङ्घस्स दिन्नं

वा तत्थजातकं वा बहारामे सङ्खस्स तिणवत्थुतो जाततिणं वा रक्खितगोपितं गरुभण्डं होति, तम्पि सङ्खकम्मे च चेतियकम्मे च कते अतिरेकं पुग्गलिककम्मे दातुं वट्टति । दट्ठगेहमनुस्सा गहेत्वा गच्छन्ता न वारेतब्बा । अट्ठङ्गुलप्पमाणोपि रिक्खितपोत्थको गरुभण्डमेव ।

मत्तिका पकतिमत्तिका वा होतु पञ्चवण्णा वा सुधा वा सज्जुरसकङ्कुट्टिसिलेसादीसु वा यंकिज्जि, दुल्लभट्टाने आनेत्वा वा दिन्नं तत्थजातकं वा रक्खितगोपितं तालफलपक्कमत्तं गरुभण्डं होति । तम्पि सङ्खकम्मे च चेतियकम्मे च निट्ठिते अतिरेकं पुग्गलिककम्मे दातुं वट्टति । हिङ्गुहिङ्गुलकहरितालमनोसिलज्जनानि पन भाजनीयभण्डानि ।

दारुभण्डे यो कोचि अट्ठङ्गुलसूचिदण्डमत्तोपि दारुभण्डको दारुदुल्लभट्टाने सङ्खस्स दिन्नो वा तत्थजातको वा रक्खितगोपितो, अयं गरुभण्डं होतीति कुरुन्दियं वुत्तं । महाअट्ठकथायं पन सब्बम्पि दारुवेळुचम्मपासाणादिविकत्तिं दारुभण्डेन सङ्गहिहत्वा “तेन खो पन समयेन सङ्खस्स आसन्दिको उप्पन्नो होती”ति इतो पट्ठाय दारुभण्डविनिच्छयो वुत्तो ।

तत्रायं अत्थुद्धारो, आसन्दिको, सत्तङ्गो, भट्ठपीठं, पीठिका, एळकपादकपीठं, आमलकवट्टकपीठं, फलकं, कोच्छं, पलालपीठकन्ति इमेसु ताव यंकिज्जि खुद्दकं वा होतु महन्तं वा, सङ्खस्स दिन्नं गरुभण्डं होति । पलालपीठेन चेत्य कदलिपत्तादिपीठानिपि सङ्गहितानि । ब्यग्घचम्मओनद्धम्पि वाळरूपपरिक्खितं, रतनपरिसिब्बितं, कोच्छकं गरुभण्डमेव ।

वङ्कफलकं, दीघफलकं, चीवरधोवनफलकं, घट्टनफलकं, घट्टनमुगगरो, दन्तकट्टच्छेदनगण्ठिका, दण्डमुगगरो, अम्बणं, रजनदोणि, उदकपटिच्छको, दारुमयो वा दन्तमयो वा वेळुमयो वा सपादकोपि अपादकोपि समुग्गो, मज्जूसा, पादगणहनकतो अतिरेकप्पमाणो करण्डो, उदकदोणि, उदककटाहं, उळुङ्को, कटच्छु, पानीयसरावं, पानीयसङ्घोति एतेसुपि यंकिज्जि सङ्गे दिन्नं गरुभण्डं । सङ्खथालकं पन भाजनीयं, तथा दारुमयो उदकतुम्बो ।

पादकथलिकमण्डलं दारुमयं वा होतु चोळपण्णादिमयं वा सब्बं गरुभण्डं । आधारको पत्तपिधानं, तालवण्टं, बीजनी, चङ्कोटकं, पच्छि, यट्ठिसम्मज्जनी मुट्ठिसम्मज्जनीति एतेसुपि यंकिज्जि खुद्दकं वा महन्तं वा दारुवेळुपण्णचम्मादीसु येन केनचि कतं गरुभण्डमेव ।

थम्भतुलासोपानफलकादीसु दारुमयं वा पासाणमयं वा यंकिज्जि गेहसम्भाररूपं, यो कोचि कटसारको, यंकिज्जि भूमत्थरणं, यंकिज्जि अकप्पियचम्मं, सब्बं सङ्गे दिन्नं गरुभण्डं, भूमत्थरणं कातुं वट्टति । एळकचम्मं पन पच्चत्थरणगतिकं होति, तम्पि गरुभण्डमेव । कप्पियचम्मनि भाजनीयानि । कुरुन्दियं पन “सब्बं मज्जप्पमाणं चम्मं गरुभण्डं”न्ति वुत्तं ।

उदुक्खलं, मुसलं, सुप्पं, निसदं, निसदपोतो, पासाणदोणि, पासाणकटाहं, तुरिवेमभस्तादि सब्बं पेसकारादिभण्डं, सब्बं कसिभण्डं, सब्बं चक्कयुत्तकयानं गरुभण्डमेव । मज्जपादो, मज्जअटनी, पीठपादो, पीठअटनी, वासिफरसुआदीनं दण्डाति एतेसु यंकिज्जि विप्पकततच्छनकम्मं अनिट्ठितमेव भाजनीयं, तच्छित्तमट्ठं पन गरुभण्डं होति । अनुज्जातवासिया पन दण्डो छत्तमुट्ठिपण्णं कत्तरयट्ठि उपाहना अरणिसहितं धम्मकरणो पादगणहनकतो अनतिरिक्खं आमलकतुम्बं आमलकघटो लाबुकतुम्बं लाबुघटो विसाणकतुम्बन्ति सब्बमेतं भाजनीयं, ततो महन्ततरं गरुभण्डं ।

हत्थिदन्तो वा यंकिज्जि विसाणं वा अतच्छित्तं यथाजातमेव भाजनीयं, तेहि कतमज्जपादादीसु पुरिमसदिसोयेव विनिच्छयो । तच्छित्तनिट्ठितोपि हिङ्गुकरण्डको अज्जनकरण्डको गण्ठिका विधो अज्जनी अज्जिनिसलाका उदकपुञ्छनीति

इदं सब्बं भाजनीयमेव ।

मत्तिकाभण्डे सब्बं मनुस्सानं उपभोगपरिभोगं घटपिठरादिकुलालभाजनं पत्तकटाहं अङ्गारकटाहं धूमदानकं दीपकखको दीपकपल्लिका चयनिट्टका छदनिट्टका थूपिकाति सङ्घस्स दिन्नकालतो पट्टाय गरुभण्डं, पादगणहनकतो अनतिरित्तप्पमाणो पन घटको पत्तं थालकं कञ्चनको कुण्डिकाति इदमेत्थ भाजनीयभण्डं । यथा च मत्तिकाभण्डे; एवं लोहभण्डेपि कुण्डिका भाजनीयकोट्टासमेव भजतीति अयमेत्थ अनुपुब्बिकथा ।

अविस्सज्जियवत्थुकथा निट्ठिता ।

नवकम्मदानकथा

३२३. भण्डिकाट्टपनमत्तेनाति द्वारबाहानं उपरि कपोतभण्डिकयोजनमत्तेन । **परिभण्डकरणमत्तेनाति** गोमयपरिभण्डकसावपरिभण्डकरणमत्तेन । **धूमकालिकन्ति** इदं यावस्स चितकधूमो न पञ्चायति, ताव अयं विहारो एतस्सेवाति एवं धूमकाले अपलोकेत्वा कतपरियोसितं विहारं देन्ति । **विप्पकतन्ति** एत्थ विप्पकतो नाम याव गोपानसियो न आरोहन्ति । गोपानसीसु पन आरुळ्हासु बहुकतो नाम होति, तस्मा ततो पट्टाय न दातब्बो, किञ्चिदेव समादपेत्वा कारेस्सति । **खुदके विहारे कम्मं ओलोकेत्वा छप्पञ्चवस्सिकन्ति** कम्मं ओलोकेत्वा चतुहत्थविहारे चतुवस्सिकं, पञ्चहत्थे पञ्चवस्सिकं, छहत्थे छवस्सिकं दातब्बं । अट्टयोगो पन यस्मा सत्तट्ठहत्थो होति, तस्मा एत्थ “सत्तट्ठवस्सिक”न्ति वुत्तं । सचे पन सो नवहत्थो होति नववस्सिकम्पि दातब्बं । महल्लके पन दसहत्थे एकादसहत्थे विहारे वा पासादे वा दसवस्सिकं वा एकादसवस्सिकं वा दातब्बं । द्वादसहत्थे पन ततो अधिके वा लोहपासादसदिसेपि द्वादसवस्सिकमेव दातब्बं, न ततो उत्तरि ।

नवकम्मिको भिक्खु अन्तोवस्से तं आवासं लभति, उतुकाले पटिबाहितुं न लभति । सचे सो आवासो जीरति, आवाससामिकस्स वा तस्स वंसे उप्पन्नस्स वा कस्सचि कथेतब्बं — “आवासो ते नस्सति, जग्गथ एतं आवास”न्ति । सचे सो न सक्कोति, भिक्खूहि जाती वा उपट्टाके वा समादपेत्वा जग्गितब्बो । सचे तेपि न सक्कोन्ति, सङ्घिकेन पच्चयेन जग्गितब्बो । तस्मिम्पि असति एकं आवासं विस्सज्जेत्वा अवसेसा जग्गितब्बा । बहू विस्सज्जेत्वा एकं सण्ठापेतुम्पि वट्ठितियेव ।

दुब्भिकखे भिक्खूसु पक्कन्तेसु सब्बे आवासा नस्सन्ति, तस्मा एकं वा द्वे वा तयो वा आवासे विस्सज्जेत्वा ततो यागुभत्तचीवरादीनि परिभुज्जन्तेहि सेसावासा जग्गितब्बायेव । कुरुन्दियं पन वुत्तं “सङ्घिके पच्चये असति एको भिक्खु ‘तुय्हं एकं मज्जट्टानं गहेत्वा जग्गाही’ति वत्तब्बो । सचे बहुतरं इच्छति, तिभागं वा उपट्टभागं वा दत्वापि जग्गापेतब्बं । अथ ‘थम्भमत्तमेवेत्थ अवसिट्ठं, बहुकम्मं कातब्ब’न्ति न इच्छति, ‘तुय्हं पुगगलिकमेव कत्वा जग्ग; एवम्पि हि सङ्घस्स भण्डकट्टपनट्टानं नवकानञ्च वसनट्टानं लभिस्सती’ति जग्गापेतब्बो । एवं जग्गितो पन तस्मिं जीवन्ते पुगगलिको होति, मते सङ्घिकोयेव । सचे सङ्घिविहारिकानं दातुकामो होति, कम्मं ओलोकेत्वा तिभागं वा उपट्टं वा पुगगलिकं कत्वा जग्गापेतब्बो । एवञ्चि सङ्घिविहारिकानं दातुं लभति । एवं जग्गनके पन असति ‘एकं आवासं विस्सज्जेत्वा’ति आदिना नयेन जग्गापेतब्बो’ति ।

इदम्पि च अज्जं तत्थेव वुत्तं — द्वे भिक्खू सङ्घिकं भूमिं गहेत्वा सोधेत्वा सङ्घिकं सेनासनं करोन्ति । येन सा भूमि पठमं

गहिता, सो सामी । उभोपि पुग्गलिकं करोन्ति, सोयेव सामी । सो सङ्घिकं करोति, इतरो पुग्गलिकं करोति, अज्जं चे बहुं सेनासनद्वानं अत्थि, पुग्गलिकं करोन्तोपि न वारेतब्बो । अज्जस्मिं पन तादिसे पटिरूपे ठाने असति तं पटिबाहित्वा सङ्घिकं करोन्तेनेव कातब्बं । यं पन तस्स तत्थ वयकम्मं कतं, तं दातब्बं । सचे पन कतावासे वा आवासकरणद्वाने वा छायूपगफलूपगरुक्खा होन्ति, अपलोकेत्वा हारेतब्बा । पुग्गलिका चे होन्ति, सामिका आपुच्छितब्बा; नो चे देन्ति, यावततियं आपुच्छित्वा “रुक्खअग्घनकमूलं दस्सामा”ति हारेतब्बा ।

यो पन सङ्घिकवल्लिमत्तम्पि अग्गहेत्वा आहरिमेन उपकरणेन सङ्घिकाय भूमिया पुग्गलिकविहारं कारेति, उपडुं सङ्घिकं होति; उपडुं पुग्गलिकं । पासादो चे होति, हेट्टापासादो सङ्घिको; उपरि पुग्गलिको । सचे सो हेट्टापासादं इच्छति, तस्स होति । अथ हेट्टा च उपरि च इच्छति, उभयत्थ उपडुं लभति । द्वे सेनासनानि कारेति — एकं सङ्घिकं, एकं पुग्गलिकं । सचे विहारे उट्ठितेन दब्बसम्भारेण कारेति, ततियभागं लभति । सचे अकतद्वाने चयं वा पमुखं वा करोति, बहिकुट्टे उपडुं सङ्घस्स, उपडुं तस्स । अथ महन्तं विसमं पूरेत्वा अपदे पदं दस्सेत्वा कतं होति, अनिस्सरो तत्थ सङ्घो ।

एकं वरसेय्यन्ति एत्थ नवकम्मदानद्वाने वा वस्सग्गेन पत्तद्वाने वा यं इच्छति, तं एकं वरसेय्यं अनुजानामीति अत्थो ।

परियोसिते पक्कमति तस्सेवेतन्ति पुन आगन्त्वा वसन्तस्स अन्तोवस्सं तस्सेव तं; अनागच्छन्तस्स पन सद्धिविहारिकादयो गहेतुं न लभन्ति ।

नवकम्मदानकथा निट्ठिता ।

अज्जत्रपटिभोगपटिक्खेपादिकथा

३२४. नातिहरन्तीति अज्जत्र हरित्वा न परिभुज्जन्ति । **गुत्तत्थायाति** यं तत्थ मज्जपीठादि, तस्स गुत्तत्थाय, तं अज्जत्र हरितुं अनुजानामीति अत्थो । तस्मा तं अज्जत्र हरित्वा सङ्घिकपरिभोगेन परिभुज्जन्तस्स नटुं सुनटुं, जिण्णं सुजिण्णं । सचे अरोगं तस्मिं विहारे पटिसङ्घत्ते पुन पाकतिकं कातब्बं । पुग्गलिकपरिभोगेन परिभुज्जतो नटुं वा जिण्णं वा गीवा होति, तस्मिं पटिसङ्घत्ते दातब्बमेव । सचे ततो गोपानसिआदीनि गहेत्वा अज्जस्मिं सङ्घिकावासे योजेन्ति, सुयोजितानि । पुग्गलिकावासे योजेन्तेहि पन मूलं वा दातब्बं, पटिपाकतिकं वा कातब्बं छड्डितविहारतो मज्जपीठादीनि थ्येय्यचित्तेन गणहन्तो उद्धारेयेव भण्डग्घेन कारेतब्बो । पुन आवासिककाले दस्सामीति गहेत्वा सङ्घिकपरिभोगेन परिभुज्जन्तस्स नटुं सुनटुं, जिण्णं सुजिण्णं । अरोगज्जे पाकतिकं कातब्बं । पुग्गलिकपरिभोगेन परिभुज्जन्तस्स नटुं गीवा होति । ततो द्वारवातपानादीनि सङ्घिकावासे वा पुग्गलिकावासे वा योजितानि पटिदातब्बानियेव ।

फातिकम्मत्थायाति वड्ढिकम्मत्थाय । फातिकम्मज्जेत्थ समकं वा अतिरेकं वा अग्घनकं मज्जपीठादिसेनासनमेव वट्टति ।

चक्कलिकन्ति कम्बलादीहि वेठेत्वा कतचक्कलिकं । **अल्लेहि पादेहीति** येहि अक्कन्तद्वाने उदकं पज्जायति, एवरूपेहि पादेहि परिभण्डकतभूमि वा सेनासनं वा न अक्कमितब्बं । सचे पन उदकसिनेहमत्तमेव पज्जायति, न उदकं, वट्टति । पादपुज्जनिं पन अल्लपादेहिपि अक्कमितुं वट्टतियेव । सउपाहनेन धोतपादेहि अक्कमितब्बद्वानेयेव न वट्टति ।

चोळकेन पलिवेठेतुन्ति सुधाभूमियं वा परिभण्डभूमियं वा सचे तट्टिका वा कटसारको वा नत्थि, चोळकेन पादा

वेठेतब्बा, तस्मिं असति पण्णम्पि अत्थरितुं वट्टति । किञ्चि अनत्थरित्वा ठपेन्तस्स पन दुक्कटं । यदि पन तत्थ नेवासिका अनत्थतायपि भूमिया ठपेन्ति, अधोतपादेहिपि वळज्जेन्ति, तथेव वळज्जेतुं वट्टति ।

न भिक्खवे परिकम्मकता भिन्तीति सेतभित्ति वा चित्तकम्मकता वा । न केवलञ्च भित्तिमेव, द्वारम्पि वातपानम्पि अपस्सेनफलकम्पि पासाणत्थम्भम्पि रुक्खत्थम्भम्पि चीवरेन वा केनचि वा अप्पटिच्छादेत्वा अपस्सयितुं न लब्भतियेव ।

धोतपादकाति धोतपादका हुत्वा धोतेहि पादेहि अक्कमितब्बट्टाने निपज्जितुं कुक्कुच्चायन्ति । “धोतपादके”तिपि पाठो । धोतेहि पादेहि अक्कमितब्बट्टानस्सेतं अधिवचनं । **पच्चत्थरित्वा**ति परिभण्डकतं भूमिं वा भूमत्थरणसेनासनं वा सङ्घिकमञ्चपीठं वा अत्तनो सन्तकेन पच्चत्थरणेन पच्चत्थरित्वाव निपज्जितब्बं । सचे निदायतोपि पच्चत्थरणे सङ्कुटिते कोचि सरीरावयवो मञ्चं वा पीठं वा फुसति, आपत्तियेव । लोमेसु पन लोमगणनाय आपत्तियेव । परिभोगसीसेन अपस्सयन्तस्सापि एसेव नयो । हत्थतलपादतलेहि पन फुसितुं वा अक्कमितुं वा वट्टति । मञ्चपीठं नीहरन्तस्स काये पटिहज्जति, अनापत्ति ।

अज्जत्रपरिभोगपटिक्खेपादिकथा निद्धिता ।

सङ्गभत्तादिअनुजाननकथा

३२५. न सक्कोन्ति सङ्गभत्तं कातुन्ति सकलस्स सङ्गस्स भत्तं कातुं न सक्कोन्ति । **उद्देसभत्तन्ति** आदीसु “एकं वा द्वे वा...पे०... दस वा भिक्खू सङ्गतो उद्दिसित्वा देथा”ति एवं उद्देसेन लद्धभिक्खूनं भत्तं कातुं इच्छन्ति । अपरे तथेव भिक्खू परिच्छिन्दित्वा निमन्तेत्वा तेसं भत्तं कातुं इच्छन्ति । अपरे सलाकायो छिन्दित्वा, अपरे पक्खिकं उपोसथिकं पाटिपदिकन्ति एवं नियामेत्वा, एकस्स वा द्विन्नं वा...पे०... दसन्नं वा भिक्खूनं भत्तं कातुं इच्छन्ति । इति एतानि भत्तानि उद्देसभत्तं निमन्तन्ति इमं वोहारं पत्तानि । यस्मा पन ते सचेपि दुब्भिक्खे न सक्कोन्ति, सुभिक्खे जाते पन पुन सङ्गभत्तं कातुं सक्खिस्सन्ति, तस्मा भगवा तम्पि अन्तो कत्वा “अनुजानामि, भिक्खवे, सङ्गभत्तं उद्देसभत्तं”न्ति आदिमाह ।

तत्थ **सङ्गभत्ते** ठितिका नाम नत्थि, तस्मा “अम्हाकं अज्ज दस द्वादस दिवसा भुज्जन्तानं इदानि अज्जतो भिक्खू आनेथा”ति न एवं तत्थ वत्तब्बं । “पुरिमदिवसेसु अम्हेहि न लद्धं, इदानि तं अम्हाकं गाहेथा”ति एवम्पि वत्तुं न लब्भति । तज्हि आगतागतानं पापुणातियेव ।

सङ्गभत्तादिअनुजाननकथा निद्धिता ।

उद्देसभत्तकथा

उद्देसभत्तादीसु पन अयं नयो — रज्जा वा राजमहामत्तेन वा सङ्गतो उद्दिसित्वा “एत्तके भिक्खू आनेथा”ति पहिते कालं घोसेत्वा ठितिका पुच्छितब्बा । सचे अत्थि, ततो पट्टाय गाहेतब्बं; नो चे, थेरासनतो पट्टाय गाहेतब्बं । उद्देसकेन पिण्डपातिकानम्पि न अतिक्कामेतब्बं । ते पन धुतङ्गं रक्खन्ता सयमेव अतिक्कमिस्सन्ति; एवं गाहियमाने अलसजातिका महाथेरा पच्छा आगच्छन्ति, “भन्ते, वीसतिवस्सानं गाहियति, तुम्हाकं ठितिका अतिक्कन्ता”ति न वत्तब्बा, ठितिकं ठपेत्वा तेसं गाहेत्वा पच्छा ठितिकाय गाहेतब्बं । “असुकविहारे बहं उद्देसभत्तं उप्पन्न”न्ति सुत्वा योजनन्तरिकविहारतोपि भिक्खू आगच्छन्ति, सम्पत्तसम्पत्तानं ठितट्टानतो पट्टाय गाहेतब्बं । असम्पत्तानम्पि उपचारसीमं पविट्टानं अन्तेवासिकादीसु

गणहन्तेसु गाहेतब्बमेव । बहिउपचारसीमाय ठितानं गाहेथाति वदन्ति, न गाहेतब्बं । सचे पन उपचारसीमं ओक्कन्तेहि एकाबद्धा हुत्वा अत्तनो विहारद्वारे वा अन्तोविहारेयेव वा होन्ति, परिसावसेन वड्ढिता नाम सीमा होति, तस्मा गाहेतब्बं । सङ्घनवकस्स दिन्नेपि पच्छा आगतानं गाहेतब्बमेव । दुतियभागे पन थेरासनं आरुळ्हे पुन आगतानं पठमभागो न पापुणाति, दुतियभागतो वस्सग्गेन गाहेतब्बं ।

एकस्मिं विहारे एकं भत्तुद्देसट्ठानं परिच्छिन्दित्वा गावुतप्पमाणायापि उपचारसीमाय यत्थ कत्थचि आरोचितं उद्देसभत्तं, तस्मिंयेव भत्तुद्देसट्ठाने गाहेतब्बं । एको एकस्स भिक्खुनो पहिणाति “स्वेपि सङ्घतो उद्दिसित्वा दस भिक्खू पहिणथा”ति, तेन सो अत्थो भत्तुद्देसकस्स आरोचेतब्बो । सचे तं दिवसं पमुस्सति, दुतियदिवसे पातोव आरोचेतब्बो । अथ पमुस्सित्वाव पिण्डाय पविसन्तो सरति, याव उपचारसीमं नातिक्कमति, ताव या भोजनसालाय पकतिट्टितिका, तस्सायेव वसेन गाहेतब्बं । सचेपि उपचारसीमं अतिक्कन्ता भिक्खू च उपचारसीमट्ठकेहि एकाबद्धा होन्ति, अज्जमज्जं द्वादसहत्थन्तरं अविजहित्वा गच्छन्ति, पकतिट्टितिकाय वसेन गाहेतब्बं । भिक्खूनं पन तादिसे एकाबद्धे असति बहिउपचारसीमाय यस्मिं ठाने सरति, तत्थ नवं ठितिकं कत्वा गाहेतब्बं । अन्तोगामे आसनसालाय सरन्तेन आसनसालाय ठितिकाय गाहेतब्बं । यत्थ कत्थचि सरित्वा गाहेतब्बमेव, अगाहेतुं न वट्ठति । न हि एतं दुतियदिवसे लब्भतीति ।

सचे सकविहारतो अज्जं विहारं गच्छन्ते भिक्खू दिस्वा कोचि उद्देसभत्तं उद्दिसापेति, याव अन्तोउपचारे वा उपचारसीमट्ठकेहि सङ्घिं वुत्तनयेन एकाबद्धा वा होन्ति, ताव सकविहारे ठितिकावसेनेव गाहेतब्बं । बहिउपचारे ठितानं दिन्ति पन “सङ्घतो भन्ते एत्तके नाम भिक्खू उद्दिसथा”ति वुत्ते सम्पत्तानं गाहेतब्बं । तत्थ द्वादसहत्थन्तरं अविजहित्वा एकाबद्धनयेन दूरे ठितापि सम्पत्तायेवाति वेदितब्बं । सचे यं विहारं गच्छन्ति, तत्थ पविट्ठानं आरोचेन्ति, तस्स विहारस्स ठितिकावसेन गाहेतब्बं । सचेपि गामद्वारे वा वीथियं वा चतुक्के वा अन्तरघरे वा भिक्खू दिस्वा कोचि सङ्घुद्देसं आरोचेति, तस्मिं तस्मिं ठाने अन्तोउपचारगतानं गाहेतब्बं ।

घरूपचारो चेत्थ “एकं घरं एकूपचारं, एकं घरं नानूपचारं, नानाघरं एकूपचारं, नानाघरं नानूपचार”न्ति इमेसं वसेन वेदितब्बो । तत्थ यं एककुलस्स घरं एकवळज्जं होति, तं सुप्पपातपरिच्छेदस्स अन्तो एकूपचारं नाम । तत्थुप्पन्नो उद्देसलाभो तस्मिं उपचारे भिक्खाचारवत्तेनपि ठितानं सब्बेसं पापुणाति, एतं “एकं घरं एकूपचारं” नाम ।

यं पन एकं घरं द्विन्नं भरियानं सुखविहारत्थाय मज्झे भित्तिं उट्ठापेत्वा नानाद्वारवळज्जं कतं, तत्थुप्पन्नो उद्देसलाभो भित्तिअन्तरिकस्स न पापुणाति, तस्मिं तस्मिं ठाने निसिन्नस्सेव पापुणाति, एतं “एकं घरं नानूपचारं” नाम ।

यस्मिं पन घरे बहू भिक्खू निमन्तेत्वा अन्तोगेहतो पट्टाय एकाबद्धे कत्वा पटिविस्सकघरानिपि पूरेत्वा निसीदापेन्ति, तत्थुप्पन्नो उद्देसलाभो सब्बेसं पापुणाति । यम्पि नानाकुलस्स निवेसनं मज्झे भित्तिं अकत्वा एकद्वारेनेव वळज्जन्ति, तत्रापि एसेव नयो । एतं “नानाघरं एकूपचारं” नाम ।

यो पन नानानिवेसनेसु निसिन्नानं भिक्खूनं उद्देसलाभो उप्पज्जति, किञ्चापि भित्तिच्छिद्देन भिक्खू दिस्सन्ति, तस्मिं तस्मिं निवेसने निसिन्नानंयेव पापुणाति, एतं “नानाघरं नानूपचारं” नाम ।

यो पन गामद्वारवीथिचतुक्केसु अज्जतरस्मिं ठाने उद्देसभत्तं लभित्वा अज्जस्मिं भिक्खुस्मिं असति अत्तनोव पापुणापेत्वा दुतियदिवसेपि तस्मिंयेव ठाने अज्जं लभति, तेन यं अज्जं नवकं वा वुट्ठं वा भिक्खुं पस्सति, तस्स गाहेतब्बं ।

सचे कोचि नत्थि, अत्तनोव पापेत्वा भुज्जितब्बं ।

सचे आसनसालाय निसीदित्वा कालं पटिमानेन्तेसु भिक्खूसु कोचि आगन्त्वा “सङ्गुद्देसपत्तं देथ, उद्देसपत्तं देथ, सङ्गतो उद्दिसित्वा पत्तं देथ, सङ्घिकं पत्तं देथा”ति वा वदति, उद्देसपत्तं ठितिकाय गाहेत्वा दातब्बं । “सङ्गुद्देसभिक्खुं देथ, सङ्गतो उद्दिसित्वा भिक्खुं देथ, सङ्घिकं भिक्खुं देथा”ति वुत्तेपि एसेव नयो ।

उद्देसको पनेत्थ पेसलो लज्जी मेधावी इच्छितब्बो, तेन तिक्खत्तुं ठितिकं पुच्छित्वा सचे कोचि ठितिकं जानन्तो नत्थि, थेरासनतो गाहेतब्बं । सचे पन “अहं जानामि, दसवस्सेन लद्धं”न्ति कोचि भणति, “अत्थावुसो, दसवस्सा भिक्खू”ति पुच्छितब्बं । सचे तस्स सुत्वा “दसवस्समह दसवस्समहा”ति बहू आगच्छन्ति, “तुहं पापुणाति, तुहं पापुणाती”ति अवत्वा “सब्बे अप्पसद्दा होथा”ति वत्वा पटिपाटिया ठपेतब्बा । ठपेत्वा “कति इच्छथा”ति उपासको पुच्छितब्बो । “एत्तके नाम, भन्ते, भिक्खू”ति वुत्ते “तुहं पापुणाति, तुहं पापुणाती”ति अवत्वा सब्बनवकस्स वस्सगगज्ज उतु च दिवसभागो च छाया च पुच्छितब्बा । सचे छायायपि पुच्छियमानाय अज्जो वुड्डतरो आगच्छति, तस्स दातब्बं । अथ छायां पुच्छित्वा “तुहं पापुणाती”ति वुत्ते वुड्डतरो आगच्छति, न लभति । कथापपज्जेन हि निसिन्नस्सापि निद्वायन्तस्सापि गाहितं सुग्गाहितं, अतिक्कन्तं सुअतिक्कन्तं, भाजनीयभण्डज्जि नामेतं सम्पत्तस्सेव पापुणाति, तत्थ सम्पत्तभावो उपचारेण परिच्छिन्दितब्बो । आसनसालाय च अन्तोपरिक्खेपो उपचारो, तस्मिं ठितस्स लाभो पापुणातीति ।

कोचि आसनसालतो अट्ट उद्देसपत्ते आहरापेत्वा सत्त पत्ते पणीतभोजनानं एकं उदकस्स पूरेत्वा आसनसालायं पहिणाति, गहेत्वा आगता किज्जि अवत्वा भिक्खून् हत्थेसु पतिट्ठापेत्वा पक्कमन्ति । येन यं लद्धं, तस्सेव तं होति । येन पन उदकं लद्धं, तस्स अतिक्कन्तम्पि ठितिकं ठपेत्वा अज्जं उद्देसभत्तं गाहेतब्बं । तज्ज लूखं वा लभतु पणीतं वा तिचीवरपरिवारं वा, तस्सेवेतं । ईदिसो हिस्स पुज्जविसेसो । उदकं पन यस्मा आमिसं न होति, तस्मा अज्जं उद्देसभत्तं लब्धति ।

सचे पन ते गहेत्वा आगता “इदं किर भन्ते सब्बं भाजेत्वा भुज्जथा”ति वत्वा गच्छन्ति, सब्बेहि भाजेत्वा भुज्जित्वा उदकं पातब्बं । सङ्गतो उद्दिसित्वा “अट्ट महाथेरे देथ, मज्झिमे देथ, नवके देथ, परिपुण्णवस्ससामणेरे देथ, मज्झिमभाणकादयो देथ, मय्हं जातिभिक्खू देथा”ति वदन्तस्स पन “उपासक, त्वं एवं वदसि, ठितिकाय पन तेसं न पापुणाती”ति वत्वा ठितिकावसेनेव दातब्बा । दहरसामणेरेहि पन उद्देसभत्तेसु लद्धेसु सचे दायकानं घरे मङ्गलं होति, “तुम्हाकं आचरियुपज्झाये पेसेथा”ति वत्तब्बं ।

यस्मिं पन उद्देसभत्ते पठमभागो सामणेराणं पापुणाति, अनुभागो महाथेरानं, न तत्थ सामणेरा “मयं पठमभागं लभिमहा”ति पुरतो गन्तुं लभन्ति, यथापटिपाटिया एव गन्तब्बं । “सङ्गतो उद्दिसित्वा ‘तुम्हे एथा’ति वुत्ते ‘मय्हं अज्जदापि जानिस्ससि, ठितिका पन एवं गच्छती’”ति ठितिकावसेनेव गाहेतब्बं । अथ “सङ्गुद्देसपत्तं देथा”ति वत्वा अगाहितेयेव पत्ते यस्स कस्सचि पत्तं गहेत्वा पूरेत्वा आहरति, आहटम्पि ठितिकाय एव गाहेतब्बं ।

एको “सङ्गुद्देसपत्तं आहरा”ति पेसितो “भन्ते, एकं पत्तं देथ, निमन्तनभत्तं आहरिस्सामी”ति वदति, सो चे उद्देसभत्तघरतो अयं आगतोति जत्वा भिक्खूहि “ननु त्वं असुकघरतो आगतो”ति वुत्तो “आम, भन्ते, न निमन्तनभत्तं, उद्देसभत्तं”न्ति भणति, ठितिकाय गहेतब्बं । यो पन “एकं पत्तं आहरा”ति वुत्तो “‘कि’न्ति वत्वा आहरामी”ति वत्वा “यथा ते रुच्चती”ति वुत्तो आगच्छति, अयं विस्सट्ठदूतो नाम । उद्देसपत्तं वा पटिपाटिपत्तं वा पुग्गलिकपत्तं वा यं इच्छति, तं तस्स

दातब्बं। एको बालो अब्बत्तो “उद्देसपत्तं आहरा”ति पेसितो वत्तुं न जानाति, तुण्हीभूतो तिड्ढति, सो “कस्स सन्तिकं आगतोसी”ति वा “कस्स पत्तं हरिस्ससी”ति वा न वत्तब्बो। एवज्झि वुत्तो पुच्छासभागेन “तुम्हाकं सन्तिकं आगतोम्ही”ति “तुम्हाकं पत्तं हरिस्सामी”ति वा वदेय्य, ततो तं भिक्खुं अज्जे भिक्खू जिगुच्छन्ता न ओलोकेय्युं। “कुहिं गच्छसि, किं करोन्तो आहिण्डसी”ति पन वत्तब्बो। तस्स “उद्देसपत्तत्थाय आगतोम्ही”ति वदन्तस्स गाहेत्वा पत्तो दातब्बो।

एका कूटट्टितिका नाम होति। रज्जो वा हि राजमहामत्तस्स वा गेहे अतिपणीतानि अट्ट उद्देसभत्तानि निच्चं दिव्यन्ति, तानि एकचारिकभत्तानि कत्वा भिक्खू विसुं ठितिकाय परिभुज्जन्ति। एकच्चे भिक्खू “स्वे दानि अम्हाकं पापुणिस्सन्ती”ति अत्तनो ठितिकं सल्लक्खेत्वा गता, तेसु अनागतेसुयेव अज्जे आगन्तुका भिक्खू आगन्त्वा आसनसालाय निसीदन्ति; तङ्खणज्जेव राजपुरिसा आगन्त्वा “पणीतभत्तपत्ते देथा”ति वदन्ति। आगन्तुका ठितिकं अजानन्ता गाहेन्ति। तङ्खणज्जेव च ठितिकं जाननकभिक्खू आगन्त्वा “किं गाहेथा”ति वदन्ति। “राजगेहे पणीतभत्त”न्ति। “कतिवस्सतो पट्टाया”ति? “एत्तकवस्सतो नामा”ति। “मा गाहेथा”ति निवारेत्वा ठितिकाय गाहेतब्बं। गाहिते आगतेहिपि पत्तदानकाले आगतेहिपि दिन्नकाले आगतेहिपि राजगेहतो पत्ते पूरेत्वा आहटकाले आगतेहिपि राजा “अज्ज भिक्खूयेव आगच्छन्तू”ति पेसेत्वा भिक्खूनंयेव हत्थे पिण्डपातं देति; एवं दिन्नपिण्डपातं गहेत्वा आगतकाले आगतेहिपि ठितिकं जाननकभिक्खूहि “मा भुज्जित्था”ति वारेत्वा ठितिकायमेव गाहेतब्बं।

अथ ने राजा भोजेत्वा पत्तेपि नेसं पूरेत्वा देति, यं आहटं तं ठितिकाय गाहेतब्बं। सचे पन “मा तुच्छहत्था गच्छन्तू”ति थोकमेव पत्तेसु पक्खित्तं होति, तं न गाहेतब्बं। अथ भुज्जित्वा तुच्छपत्ताव आगच्छन्ति, यं तेहि भुत्तं, तं नेसं गीवा होतीति महासुमत्थेरो आह। महापदुमत्थेरो पनाह — “गीवाकिच्चं एत्थ नत्थि, ठितिकं पन अजानन्तेहि याव जाननका आगच्छन्ति, ताव निसीदितब्बं सिया; एवं सन्तेपि भुत्तं सुभुत्तं, इदानि पत्तट्टानेन गाहेतब्ब”न्ति।

एको तिचीवरपरिवारो सतग्घनको पिण्डपातो अवस्सिकस्स भिक्खुनो पत्तो, विहारे च “एवरूपो पिण्डपातो अवस्सिकस्स पत्तो”ति लिखित्वा ठपेसुं। अथ सट्ठिवस्सच्चयेन अज्जो तथारूपो पिण्डपातो उप्पन्नो, अयं किं अवस्सिकट्टितिकाय गाहेतब्बो, उदाहु सट्ठिवस्सिकट्टितिकायाति। सट्ठिवस्सिकट्टितिकायाति वुत्तं, अयज्झि भिक्खू ठितिकं गहेत्वायेव वट्ठितोति।

एको उद्देसभत्तं भुज्जित्वा सामणेरो जातो, पुन तं भत्तं सामणेरट्टितिकाय पत्तं गण्हितुं लभति। अयं किर **अन्तराभट्टको** नाम। यो पन परिपुण्णवस्सो सामणेरो “स्वे उद्देसभत्तं लभिस्सती”ति अज्जेव उपसम्पज्जति, अतिक्कन्ता तस्स ठितिका। एकस्स भिक्खुनो उद्देसभत्तं पत्तं, पत्तो चस्स न तुच्छो होति, सो अज्जस्स समीपे निसिन्नस्स पत्तं दापेति, तज्जे थेय्याय हरन्ति, गीवा होति। सचे पन सो भिक्खु “मय्हं पत्तं दम्मी”ति सयमेव देति, अस्स गीवा न होति। अथापि तेन भत्तेन अनत्थिको हुत्वा “अलं मय्हं, तवेतं भत्तं दम्मि, पत्तं पेसेत्वा आहरापेही”ति अज्जं वदति, यं ततो आहरीयति सब्बं पत्तसामिकस्स होति। पत्तज्जे थेय्याय हरन्ति, सुहटो; भत्तस्स दिन्नत्ता गीवा न होति।

विहारे दस भिक्खू होन्ति, तेसु नव पिण्डपातिका, एको सादियनको। “दस उद्देसपत्ते देथा”ति वुत्ते पिण्डपातिका गहेतुं न इच्छन्ति। इतरो भिक्खु “सब्बानि मय्हं पापुणन्ती”ति गण्हाति, ठितिका न होति। एकेकं चे पापेत्वा गण्हाति, ठितिका तिड्ढति। एवं गाहेत्वा दसहिपि पत्तेहि आहरापेत्वा “भन्ते, मय्हं सङ्गहं करोथा”ति नव पत्ते पिण्डपातिकानं देति, भिक्खुदत्तियं नामेतं, गण्हितुं वट्ठति।

सचे सो उपासको “भन्ते, घरं आगन्तव्वं”न्ति वदति, सो च भिक्खु ते भिक्खू “एथ, भन्ते, मय्हं सहाया होथा”ति तस्स घरं गच्छति । यं तत्थ लभति, सब्बं तस्सेव होति । इतरे तेन दिन्नं लभन्ति । अथ नेसं घरेयेव निसीदापेत्वा दक्खिणोदकं दत्वा यागुखज्जकादीनि देन्ति, “भन्ते, यं मनुस्सा देन्ति, तं गणहथा”ति तस्स भिक्खुनो वचनेनेव इतरेसं वट्ठति । भुत्तावीनं पत्ते पूरेत्वा गणित्वा गमनत्थाय देन्ति, सब्बं तस्सेव भिक्खुनो होति, तेन दिन्नं इतरेसं वट्ठति ।

यदि पन ते विहारेयेव तेन भिक्खुना “भन्ते, मय्हं भिक्खं गणहथ, मनुस्सानज्च वचनं कातुं वट्ठती”ति वुत्ता गच्छन्ति, यं तत्थ भुज्जन्ति चेव नीहरन्ति च, सब्बं तं तस्सेव सन्तकं । अथापि “मय्हं भिक्खं गणहथा”ति अवुत्ता “मनुस्सानं वचनं कातुं वट्ठती”ति गच्छन्ति, तत्र चे एकस्स मधुरेन सरेन अनुमोदनं करोन्तस्स सुत्वा थेरानज्च उपसमे पसीदित्वा बहुं समणपरिक्खारं देन्ति, अयं थेरेसु पसादेन उप्पन्नो “अकतभागो” नाम, तस्मा सब्बेसं पापुणाति ।

एको सङ्घतो उद्दिसापेत्वा ठितिकाय गाहितं पत्तं हरित्वा पणीतस्स खादनीयभोजनीयस्स पूरेत्वा आहरित्वा “इमं, भन्ते, सब्बो सङ्घो परिभुज्जतू”ति देति, सब्बेहि भाजेत्वा परिभुज्जितव्वं । पत्तसामिकस्स पन अतिक्कन्तम्पि ठितिकं ठपेत्वा अज्जं उद्देसभत्तं दातव्वं । अथ “पठमंयेव सब्बं सङ्घिकं पत्तं देथा”ति वदति, एकस्स लज्जिभिक्खुनो सन्तको पत्तो दातव्वो । आहरित्वा च “सब्बो सङ्घो परिभुज्जतू”ति वुत्ते भाजेत्वा परिभुज्जितव्वं ।

एको पातिया भत्तं आहरित्वा “सङ्घुद्देसं दम्मी”ति वदति, एकेकं आलोपं अदत्वा ठितिकाय एकस्स यापनमत्तं कत्वा दातव्वं । अथ सो भत्तं आहरित्वा किञ्चि वत्तुं अजानन्तो तुण्हीभूतो अच्छति, “कस्स ते आनीतं, कस्स दातुकामोसी”ति न वत्तव्वं । पुच्छासभागेन हि “तुम्हाकं आनीतं, तुम्हाकं दातुकामोम्ही”ति वदेय्य, ततो तं भिक्खुं अज्जे भिक्खू जिगुच्छन्ता गीवं परिवत्तेत्वा ओलोकेतव्वम्पि न मज्जेय्युं । सचे पन “कुहिं यासि, किं करोन्तो आहिण्डसी”ति वुत्ते “उद्देसभत्तं गहेत्वा आगतोम्ही”ति वदति, एकेन लज्जिभिक्खुना ठितिकाय गाहेतव्वं । सचे आभत्तं बहु होति, सब्बेसं पहोति, ठितिकाकिच्चं नत्थि, थेरासनतो पट्टाय पत्तं पूरेत्वा दातव्वं ।

“सङ्घुद्देसपत्तं देथा”ति वुत्ते “किं आहरिस्ससी”ति अवत्वा पकतिट्ठितिकाय एव गाहेतव्वं । यो पन पायासो वा रसपिण्डपातो वा निच्चं लब्धति; एवरूपानं पणीतभोजनानं आवेणिका ठितिका कातव्वा, तथा सपरिवाराय यागुया महग्धानं फलानं पणीतानज्च खज्जकानं । पकतिभत्तयागुफलखज्जकानं पन एकाव ठितिका कातव्वा । “सप्पिं आहरिस्सामी”ति वुत्ते सब्बसप्पीनं एकाव ठितिका वट्ठति, तथा सब्बतेलानं । “मधुं आहरिस्सामी”ति वुत्ते पन मधुनो एकाव ठितिका वट्ठति, तथा फाणितस्स लट्ठिमधुकादीनज्च भेसज्जानं । सचे पन गन्धमालं सङ्घुद्देसं देन्ति, पिण्डपातिकस्स वट्ठति, न वट्ठतीति । आमिसस्सेव पटिक्खित्ता वट्ठति, सङ्घं उद्दिस्स दिन्नत्ता पन न गहेतव्वन्ति वदन्ति ।

उद्देसभत्तकथा निट्ठिता ।

निमन्तनभत्तकथा

निमन्तनं पुग्गलिकज्चे, सयमेव इस्सरो । सङ्घिकं पन उद्देसभत्ते वुत्तनयेनेव गाहेतव्वं । सचे पनेत्थ दूतो ब्यत्तो होति, “भन्ते, राजगेहे भिक्खुसङ्घस्स भत्तं गणहथा”ति अवत्वा “भिक्खं गणहथा”ति वदति, पिण्डपातिकानम्पि वट्ठति । अथ दूतो अब्यत्तो “भत्तं गणहथा”ति वदति, भत्तुद्देसको ब्यत्तो “भत्त”न्ति अवत्वा “भन्ते, तुम्हे याथा”ति वदति; एवम्पि पिण्डपातिकानम्पि वट्ठति । तुम्हाकं पटिपाटिया “भत्तं पापुणाती”ति वुत्ते पन न वट्ठति । सचे निमन्तेतुं आगतमनुस्सो

आसनसालं पविसित्वा “अट्ट भिक्खू देथा”ति वा “अट्ट पत्ते देथा”ति वा वदति; एवम्पि पिण्डपातिकानं वट्टति, “तुम्हे च तुम्हे च गच्छथा”ति वत्तब्बं। सचे पन “अट्ट भिक्खू देथ; भत्तं गण्हथ, अट्ट पत्ते देथ; भत्तं गण्हथा”ति वदति, पटिपाटिया गाहेतब्बं। गाहेन्तेन पन विच्छिन्दित्वा “भत्त”न्ति अवदन्तेन “तुम्हे च तुम्हे च गच्छथा”ति वुत्ते पिण्डपातिकानं वट्टति। “भन्ते, तुम्हाकं पत्तं देथ, तुम्हे एथा”ति वुत्ते पन “साधु, उपासका”ति गन्तब्बं। सङ्गतो उद्दिसित्वा “तुम्हे एथा”ति वुत्तेपि यथाठितिकाय गाहेतब्बं।

निमन्तनभत्तघरतो पन पत्तत्थाय आगतस्स उद्देसभत्ते वुत्तनयेनेव ठितिकाय पत्तो दातब्बो। एको “सङ्गतो पटिपाटिया पत्त”न्ति अवत्वा केवलं “एकं पत्तं देथा”ति वत्वा अगाहितेयेव पत्ते यस्स कस्सचि पत्तं गहेत्वा पूरेत्वा आहरति, तं पत्तसामिकस्सेव होति, उद्देसभत्ते विय ठितिकाय न गाहेतब्बं। इधापि यो आगन्त्वा तुण्हीभूतो तिड्ढति, सो “कस्स सन्तिकं आगतोसी”ति वा “कस्स पत्तं हरिस्ससी”ति वा न वत्तब्बो।

पुच्छासभागेन हि “तुम्हाकं सन्तिकं आगतो, तुम्हाकं पत्तं हरिस्सामी”ति वदेय्य, ततो सो भिक्खु भिक्खूहि जिगुच्छनीयो अस्स। “कुहिं गच्छसि, किं करोन्तो आहिण्डसी”ति पन वुत्ते “तस्स पत्तत्थाय आगतोम्ही”ति वदन्तस्स पटिपाटिया भत्तट्टितिकाय गाहेत्वा पत्तो दातब्बो। “भत्ताहरणकपत्तं देथा”ति वुत्तेपि पटिपाटिया भत्तट्टितिकाय एव दातब्बो। सचे आहरित्वा “सब्बो सङ्गो भुज्जतू”ति वदति, भाजेत्वा भुज्जितब्बं। पत्तसामिकस्स अतिक्कन्तम्पि ठितिकं ठपेत्वा अज्जं पटिपाटिभत्तं गाहेतब्बं।

एको पातिया भत्तं आहरित्वा “सङ्गस्स दम्मी”ति वदति, आलोपभत्तट्टितिकतो पट्टाय आलोपसङ्केपेन भाजेतब्बं। सचे पन तुण्हीभूतो अच्छति, “कस्स ते आभत्तं, कस्स दातुकामोसी”ति न वत्तब्बो। सचे पन “कुहिं गच्छसि, किं करोन्तो आहिण्डसी”ति वुत्ते “सङ्गस्स मे भत्तं आभत्तं, थेरानं मे भत्तं आभत्त”न्ति वदति, गहेत्वा आलोपभत्तट्टितिकाय भाजेतब्बं। सचे पन एवं आभत्तं बहुं होति, सकलस्स सङ्गस्स बहु होति, अभिहट्ठभिक्खा नाम पिण्डपातिकानम्पि वट्टति, ठितिकापुच्छनकिच्चं नत्थि, थेरासनतो पट्टाय पत्तं पूरेत्वा दातब्बं।

उपासको सङ्गत्थेरस्स वा गन्थधुतङ्गवसेन अभिज्जातस्स वा भत्तुद्देसकस्स वा पहिणाति “अम्हाकं भत्तगहणत्थाय अट्ट भिक्खू गहेत्वा आगच्छथा”ति, सचेपि जातिउपट्टाकेहि पेसितं होति, इमे तयो जना पुच्छितुं न लभन्ति, आरुळ्हायेव मातिकं, सङ्गतो अट्ट भिक्खू उद्दिसापेत्वा अत्तनवमेहि गन्तब्बं। कस्मा? भिक्खुसङ्गस्स हि एते भिक्खू निस्साय लाभो उप्पज्जतीति। गन्थधुतङ्गादीहि पन अनभिज्जातो आवासिकभिक्खु पुच्छितुं लभति, तस्मा तेन “किं सङ्गतो गण्हामि, उदाहु ये जानामि, तेहि सद्धिं आगच्छामी”ति मातिकं आरोपेत्वा यथा दायका वदन्ति, तथा पटिपज्जितब्बं। “तुम्हाकं निस्सितके वा ये वा जानाथ, ते गहेत्वा एथा”ति वुत्ते पन ये इच्छन्ति, तेहि सद्धिं गन्तुं लभति। सचे “अट्ट भिक्खू पहिणथा”ति पेसेन्ति, सङ्गतोव पेसेतब्बा। अत्तना सचे अज्जस्मिं गामे सक्का होति भिक्खा लभितुं, अज्जो गामो गन्तब्बो। न सक्का चे होति लभितुं, सोयेव गामो पिण्डाय पविसितब्बो।

निमन्तितभिक्खू आसनसालाय निसिन्ना होन्ति, तत्र चे मनुस्सा “पत्ते देथा”ति आगच्छन्ति, अनिमन्तितेहि न दातब्बा। “एते निमन्तितभिक्खू”ति वत्तब्बं। “तुम्हेपि देथा”ति वुत्ते पन दातुं वट्टति। उस्सवादीसु मनुस्सा सयमेव परिवेणानि च पधानघरानि च गन्त्वा तिपिटके च धम्मकथिके च भिक्खुसतेनपि सद्धिं निमन्तेन्ति। तदा येपि जानन्ति, ते गहेत्वा गन्तुं वट्टति। कस्मा? न हि महाभिक्खुसङ्गेन अत्थिका मनुस्सा परिवेणानि च पधानघरानि गच्छन्ति, सन्निपातट्टानतोव यथासत्ति यथाबलं भिक्खू गण्हित्वा गच्छन्तीति।

सचे पन सङ्गत्थेरो वा गन्थधुतङ्गवसेन अभिज्जातको वा भत्तुद्देसको वा अज्जत्र वा वस्सं वसित्वा कथंचि वा गन्त्वा पुन सकट्टानं आगच्छन्ति, मनुस्सा च आगन्तुकस्स सक्कारं करोन्ति, एकवारं ये जानन्ति, ते गहेत्वा गन्तब्बं । पटिबद्धकालतो पन पट्टाय दुतियवारे आरब्धे सङ्गतोयेव गहेत्वा गन्तब्बं । अभिनवआगन्तुकाव हुत्वा जाती वा उपट्टाके वा पस्सिस्सामाति गच्छन्ति, तत्र तेसं जाती च उपट्टाका च सक्कारं करोन्ति । एत्थ पन ये जानन्ति, ते गहेत्वा गन्तुं वट्ठति ।

यो पन अतिलाभी होति, सकट्टानञ्च आगन्तुकट्टानञ्च एकसदिसं, सब्बत्थ मनुस्सा सङ्गभत्तं सज्जेत्वाव निसीदन्ति, तेन सङ्गतोव गहेत्वा गन्तब्बन्ति अयं निमन्तने विसेसो । अवसेसो सब्बपज्जो उद्देसभत्ते वुत्तनयेनेव वेदितब्बो । कुरुन्दियं पन “अट्ठ महाथेरे देथा”ति वुत्ते “अट्ठ महाथेराव दातब्बा”ति वुत्तं । एस नयो मज्झिमादीसु । सचे पन अविसेसेत्वा “अट्ठ भिक्खू देथा”ति वदति, सङ्गतो दातब्बा ।

निमन्तनभत्तकथा निड्डिता ।

सलाकभत्तकथा

सलाकभत्ते पन “अनुजानामि, भिक्खवे, सलाकाय वा पट्टिकाय वा उपनिबन्धित्वा ओपुज्जित्वा उद्दिसितु”न्ति वचनतो रुक्खसारमयाय सलाकाय वा वेळुविलीवतालपण्णादिमयाय पट्टिकाय वा “असुकस्स नाम सलाकभत्त”न्ति एवं अक्खरानि उपनिबन्धित्वा पच्छियं वा चीवरभोगे वा कत्वा सब्बा सलाकायो ओपुज्जित्वा पुनप्पुनं हेट्ठपरिवसेनेव आलोळेत्वा पञ्चङ्गसमन्नागतेन भत्तुद्देसकेन सचे ठितिका अत्थि, ठितिकतो पट्टाय; नो चे अत्थि, थेरासनतो पट्टाय सलाका दातब्बा । पच्छा आगतानम्पि एकाबद्धवसेन दूरे ठितानम्पि उद्देसभत्ते वुत्तनयेनेव दातब्बा ।

सचे विहारस्स समन्ततो बहू गोचरगामा, भिक्खू पन न बहुका, गामवसेनपि सलाकायो पापुणन्ति, “तुम्हाकं असुकगामे सलाकभत्तं पापुणाती”ति गामवसेनेव गाहेतब्बा । एवं गाहेन्तेन सचेपि एकेकस्मिं गामे नानप्पकारानि सट्ठिसलाकभत्तानि, सब्बानि गाहितानेव होन्ति, तस्स पत्तगामसमीपे अज्जानिपि द्वे तीणि सलाकभत्तानि होन्ति, तानिपि तस्सेव दातब्बानि । न हि सक्का तेसं कारणा अज्जं भिक्खुं पहिणितुन्ति ।

सचे एकच्चेसु गामेसु बहूनि सलाकभत्तानि सल्लक्खेत्वा सत्तन्नम्पि अट्ठन्नम्पि भिक्खूनां दातब्बानि । ददन्तेन पन चतुन्नं पञ्चन्नं भत्तानं सलाकायो एकतो बन्धित्वा दातब्बा । सचे तं गामं अतिक्कमित्वा अज्जो गामो होति, तस्मिञ्च एकमेव सलाकभत्तं, तं पन पातोव देन्ति, तम्पि एतेसु भिक्खूसु एकस्स निग्गहेन दत्वा “पातोव तं गहेत्वा पच्छा ओरिमगामे इतरानि भत्तानि गण्हाही”ति वत्तब्बो । सचे ओरिमगामे सलाकभत्तेसु अगाहितेस्वेव गाहितसज्जाय गच्छति, परभागगामे सलाकभत्तं गाहेत्वा पुन विहारं आगन्त्वा इतरानि गाहेत्वा ओरिमगामो गन्तब्बो । “न हि बहिसीमाय सङ्गलाभो गाहेतुं लब्धती”ति अयं नयो कुरुन्दियं वुत्तो ।

सचे पन भिक्खू बहू होन्ति, गामवसेन सलाका न पापुणन्ति, वीथिवसेन वा वीथियं एकगेहवसेन वा कुलवसेन वा गाहेतब्बा । वीथिआदीसु च यत्थ बहूनि भत्तानि, तत्थ गामे वुत्तनयेनेव बहूनां भिक्खूनां गाहेतब्बानि । सलाकासु असति उद्दिसित्वापि गाहेतब्बानि ।

सलाकदायकेन पन वत्तं जानितब्बं । तेन हि कालस्सेव वुट्ठाय पत्तचीवरं गहेत्वा भोजनसालं गन्त्वा असम्मट्ठुट्ठानं सम्मज्जित्वा पानीयं परिभोजनीयं उपट्ठापेत्वा “इदानि भिक्खूहि वत्तं कतं भविस्सती”ति कालं सल्लक्खेत्वा घण्टिं

पहरित्वा भिक्खूसु सन्निपतितेसु पठममेव वारगामे सलाकभत्तं गाहेतब्बं । “तुहं असुकस्मिं नाम वारगामे सलाका पापुणाति तत्र गच्छा”ति वत्तब्बं ।

सचे अतिरेकगावुते गामो होति, तं दिवसं गच्छन्ता किलमन्ति, “स्वे तुहं वारगामे पापुणाती”ति अज्जेव गाहेतब्बं । यो वारगामं पेसियमानो न गच्छति, अज्जं सलाकं मग्गति, न दातब्बा । सद्धानज्झि मनुस्सानं पुज्जहानि सङ्घस्स च लाभच्छेदो होति, तस्मा तस्स दुतियेपि ततियेपि दिवसे अज्जा सलाका न दातब्बा, “अत्तनो पत्तद्वानं गन्त्वा भुज्जाही”ति वत्तब्बो, तीणि पन दिवसानि अगच्छन्तस्स वारगामतो ओरिमवारगामे सलाका गाहेतब्बा । तज्जे न गण्हाति, ततो पट्टाय तस्स अज्जं सलाकं दातुं न वट्टति, दण्डकम्मं पन गाळ्हं कातब्बं, सट्ठितो वा पण्णासतो वा न परिहापेतब्बं । वारगामे गाहेत्वा विहारवारो गाहेतब्बो, “तुहं विहारवारो पापुणाती”ति वत्तब्बं । विहारवारिकस्स द्वे तिस्सो यागुसलाकायो तिस्सो चतस्सो वा भत्तसलाकायो च दातब्बा, निबद्धं कत्वा पन न दातब्बा । यागुभत्तदायका हि “अम्हाकं यागुभत्तं विहारगोपकाव भुज्जन्ती”ति अज्जथत्तं आपज्जेय्युं, तस्मा अज्जेसु कुलेसु दातब्बा ।

सचे विहारवारिकानं सभागा आहरित्वा देन्ति, इच्चेतं कुसलं; नो चे, वारं गाहेत्वा तेसं यागुभत्तं आहरापेतब्बं । ताव नेसं सलाका फातिकम्ममेव भवन्ति, वस्सग्गेन पत्तद्वाने पन अज्जम्पि पणीतभत्तसलाकं गण्हितुं लभन्तियेव । अतिरेकउत्तरिभङ्गस्स एकचारिकभत्तस्स विसुं ठितिकं कत्वा सलाका दातब्बा ।

सचे येन सलाका लद्धा, सो तंदिवसं तं भत्तं न लभति, पुनदिवसे गाहेतब्बं । भत्तमेव लभति, न उत्तरिभङ्गं; एवम्पि पुन गाहेतब्बं । खीरभत्तस्स सलाकायपि एसेव नयो । सचे पन खीरमेव लभति, न भत्तं; खीरलाभतो पट्टाय पुन न गाहेतब्बं । द्वे तीणि एकचारिकभत्तानि एकस्सेव पापुणन्ति, दुब्भिकखसमये सङ्घनवकेन लद्धकाले विजटेत्वा विसुं गाहेतब्बानि, पाकतिकसलाकभत्तं अलद्धस्सापि पुनदिवसे गाहेतब्बं ।

सचे खुद्दको विहारो होति, सब्बे भिक्खू एकसम्भोगा, उच्छुसलाकं गाहेन्तेन यस्स कस्सचि सम्मुखीभूतस्स पापेत्वा महाथेरादीनं दिवा तच्छेत्वा दातुं वट्टति । रससलाकं पापेत्वा पच्छाभत्तं परिस्सावेत्वा वा फाणितं वा कारेत्वा पिण्डपातिकादीनम्पि दातब्बं । आगन्तुकानं आगतानागतभावं जत्वा गाहेतब्बा, महाआवासे ठितिकं कत्वा गाहेतब्बा ।

तक्कसलाकम्पि सभागद्वाने पापेत्वा वा पचापेत्वा वा धूमापेत्वा वा थेरानं दातुं वट्टति । महाआवासे वुत्तनयेनेव पटिपज्जितब्बं फलसलाकपूवसलाकभेसज्जगन्धमालसलाकायोपि विसुं ठितिकाय गाहेतब्बा । भेसज्जादिसलाकायो चेत्थ किञ्चापि पिण्डपातिकानम्पि वट्टन्ति, सलाकवसेन गाहितत्ता पन न सादितब्बा । अग्गभिक्खामत्तं सलाकभत्तं देन्ति, ठितिकं पुच्छित्वा गाहेतब्बं । असतिया ठितिकाय थेरासनतो पट्टाय गाहेतब्बं । सचे तादिसानि भत्तानि बहूनि होन्ति, एकेकस्स भिक्खुनो द्वे तीणि दातब्बानि; नो चे, एकेकमेव दत्त्वा पटिपाटिया गताय पुन थेरासनतो पट्टाय दातब्बं । सचे अन्तराव उपच्छिज्जति, ठितिका सल्लक्खेतब्बा । यदि पन तादिसं भत्तं निबद्धमेव होति, यस्स पापुणाति, सो वत्तब्बो “लद्धा वा अलद्धा वा स्वेपि गण्हेय्यासी”ति । एकं अनिबद्धं होति, लभनदिवसे पन यावदत्थं लभति, अलभनदिवसा बहुतरा होन्ति, तं यस्स पापुणाति, सो अलभित्वा “स्वे गण्हेय्यासी”ति वत्तब्बो ।

यो सलाकासु गाहितासु पच्छा आगच्छति, तस्स अतिक्कन्ताव सलाका न उपट्टापेत्वा दातब्बा । सलाकं नाम घण्टिप्पहरणतो पट्टाय आगन्त्वा हत्थं पसारन्तोव लभति । अज्जस्स आगन्त्वा समीपे ठितस्सापि अतिक्कन्ता अतिक्कन्ताव होति । सचे पनस्स अज्जो गण्हन्तो अत्थि, सयं अनागतोपि लभति । सभागद्वाने असुको अनागतोति जत्वा

“अयं तस्स सलाका”ति ठपेतुं वट्ठति । सचे “अनागतस्स न दातब्बा”ति कतिकं करोन्ति, अधम्मिका होति । अन्तोउपचारे ठितस्स हि भाजनीयभण्डं पापुणाति । सचे पन “अनागतस्स देथा”ति महासद्वं करोन्ति, दण्डकम्मं ठपेतब्बं, “आगन्त्वा गणहन्तू”ति वत्तब्बं ।

छप्पञ्चसलाका नट्टा होन्ति, भत्तुद्देसको दायकानं नामं नस्सरति, सो चे नट्टसलाका महाथेरस्स वा अत्तनो वा पापेत्वा भिक्खू वदेय्य, “मया असुकगामे सलाकभत्तं मय्हं पापितं, तुम्हे तत्थ लद्धं सलाकभत्तं भुज्जेय्याथा”ति, वट्ठति । विहारे अपापितं पन आसनसालाय तं भत्तं लभित्वा तत्थेव पापेत्वा भुज्जितुं न वट्ठति । “अज्ज पट्टाय मय्हं सलाकभत्तं गणहथा”ति वुत्ते तत्र आसनसालाय गाहेतुं न वट्ठति, विहारं आनेत्वा गाहेतब्बं । “स्वे पट्टाया”ति वुत्ते पन भत्तुद्देसकस्स आचिक्खितब्बं “स्वे पट्टाय असुककुलं नाम सलाकभत्तं देति, सलाकग्गाहणकाले सरेय्यासी”ति । दुब्भिकखे सलाकभत्तं पच्छिन्दित्वा सुभिकखे जाते किञ्चि दिस्वा “अज्ज पट्टाय अम्हाकं सलाकभत्तं गणहथा”ति पुन पट्टपेन्ति, अन्तोगामे अगाहेत्वा विहारं आनेत्वाव गाहेतब्बं । इदञ्चि “सलाकभत्तं” नाम । उद्देसभत्तसदिसं न होति, विहारमेव सन्धाय दिय्यति, तस्मा बहिउपचारे गाहेतुं न वट्ठति । “स्वे पट्टाया”ति वुत्ते पन विहारे गाहेतब्बमेव ।

गमिको भिक्खु यं दिसाभागं गन्तुकामो, तत्थ अज्जेन वारगामसलाका लद्धा होति, तं गहेत्वा इतरं भिक्खुं “मय्हं पत्तसलाकं त्वं गणहाही”ति वत्त्वा गन्तुं वट्ठति । तेन पन उपचारसीमं अनतिक्कन्तेयेव तस्मिं तस्स सलाका गाहेतब्बा ।

छट्ठितविहारे मनुस्सा बोधिचेतियादीनि जगित्वा भुज्जन्तूति सलाकभत्तं पट्टपेन्ति, भिक्खू सकट्टानेसु वसित्वा कालस्सेव गन्त्वा तत्थ वत्तं करित्वा तं भत्तं भुज्जन्ति, वट्ठति । सचे तेसु स्वातनाय अत्तनो पापेत्वा गतेसु आगन्तुको भिक्खु छट्ठितविहारे वसित्वा कालस्सेव वत्तं कत्वा घण्टिं पहरित्वा सलाकभत्तं अत्तनो पापेत्वा आसनसालं गच्छति, सोव तस्स भत्तस्स इस्सरो । यो पन भिक्खूसु वत्तं करोन्तेसुयेव भूमियं द्वे तयो सम्मुज्जनिप्पहारे दत्वा घण्टिं पहरित्वा “धुरगामे सलाकभत्तं मय्हं पापुणाती”ति गच्छति, तस्स तं चोरिकाय गहितत्ता न पापुणाति, वत्तं कत्वा पापेत्वा पच्छा गतभिक्खूनयेव होति ।

एको गामो अतिदूरे होति, भिक्खू निच्चं गन्तुं न इच्छन्ति, मनुस्सा “मयं पुज्जेन परिबाहिरा होमा”ति वदन्ति, ये तस्स गामस्स आसन्नविहारे सभागभिक्खू, ते वत्तब्बा “इमेसं भिक्खूनं अनागतदिवसे तुम्हे भुज्जथा”ति । सलाका पन देवसिकं पापेत्वा, ता च खो पन घण्टिप्पहरणमत्तेन वा पच्छिचालनमत्तेन वा पापिता न होन्ति, पच्छिं पन गहेत्वा सलाका पीठके आकिरितब्बा, पच्छिं पन मुखवट्टियं न गहेतब्बा । सचे हि तत्थ अहि वा विच्छिको वा भवेय्य, दुक्खं उप्पादेय्य; तस्मा हेट्ठा गहेत्वा पच्छिं परम्मुखं कत्वा सलाका आकिरितब्बा “सचेपि सप्पो भविस्सति, एत्तोव पलायिस्सती”ति । एवं सलाका आकिरित्वा गामादिवसेन पुब्बे वुत्तनयेनेव गाहेतब्बा । अपिच एकं महाथेरस्स पापेत्वा “अवसेसा मय्हं पापुणन्ती”ति अत्तनो पापेत्वा वत्तं कत्वा चेतियं वन्दित्वा वितक्कमाळके ठितेहि भिक्खूहि “पापिता, आवुसो, सलाका”ति वुत्ते “आम, भन्ते, तुम्हे गतगतगामे सलाकभत्तं गणहथा”ति वत्तब्बं; एवं पापितापि हि सुपापिताव होन्ति ।

भिक्खू सब्बरत्तिं धम्मसवनत्थं अज्जं विहारं गच्छन्ता “मयं तत्थ दानं अगगहेत्वाव अम्हाकं गोचरगामेव पिण्डाय चरित्वा आगमिस्सामा”ति सलाका अगगहेत्वाव गता, विहारे थेरस्स पत्तसलाकभत्तं भुज्जितुं आगच्छन्ति, वट्ठति । अथ महाथेरोपि “अहं इध किं करोमी”ति तेहियेव सद्धिं गच्छति, तेहि गतविहारे अभुज्जित्वाव गोचरगामं अनुप्पत्तेहि “देथ, भन्ते, पत्ते सलाकयागुआदीनि आहरिस्सामा”ति वुत्ते पत्ता न दातब्बा । “कस्मा, भन्ते, न देथा”ति “विहारडुकं भत्तं विहारे वुत्थानं पापुणाति, मयं अज्जस्मिं विहारे वुत्था”ति । “देथ, भन्ते, न मयं विहारे पालिकाय देम, तुम्हाकं देम, गणहथ

अम्हाकं भिक्खं”न्ति वृत्ते पन वट्टति ।

सलाकभत्तकथा निट्ठिता ।

पक्खिकभत्तादिकथा

पक्खिकादीसु पन यं अभिलक्खितेसु चातुदसी पञ्चदसी पञ्चमी अट्टमीति इमेसु पक्खेसु कम्मप्पसुतेहि उपोसथं कातुं सतिकरणत्थाय दिव्यति, तं **पक्खिकं** नाम । तं सलाकभत्तगतिकमेव होति, गाहेत्वा भुज्जितब्बं । सचे सलाकभत्तम्पि पक्खिकभत्तम्पि बहु सब्बेसं विनिविज्जित्वा गच्छति, द्वेपि भत्तानि विसुं विसुं गाहेतब्बानि । सचे भिक्खुसङ्घो महा, पक्खिकं गाहेत्वा तस्स ठितिकाय सलाकभत्तं गाहेतब्बं, सलाकभत्तं वा गाहापेत्वा तस्स ठितिकाय पक्खिकं गाहेतब्बं । येसं न पापुणाति, ते पिण्डाय चरिस्सन्ति । सचे द्वेपि भत्तानि बहूनि, भिक्खू मन्दा; सलाकभत्तं नाम देवसिकं लब्धति, तस्मा तं ठपेत्वा “पक्खिकं आवुसो भुज्जथा”ति पक्खिकमेव गाहेतब्बं । पक्खिकं पणीतं देन्ति, विसुं ठितिका कातब्बा । “स्वे पक्खो”ति अज्ज पक्खिकं न गाहेतब्बं । सचे पन दायका वदन्ति “स्वे अम्हाकं घरे लूखभत्तं भविस्सति, अज्जेव पक्खिकभत्तं उद्दिसथा”ति, एवं वट्टति ।

उपोसथिकं नाम अन्वड्डमासे उपोसथङ्गानि समादियित्वा यं अत्तना भुज्जति, तदेव दिव्यति । **पाटिपदिकं** नाम “उपोसथे बहू सद्धा पसन्ना भिक्खूनां सक्कारं करोन्ति, पाटिपदे पन भिक्खू किलमन्ति, पाटिपदे दिन्नं दुब्भिकखदानसदिसं महप्फलं होति, उपोसथकम्मेन वा परिसुद्धसीलानं दुतियदिवसे दिन्नं महप्फलं होती”ति सल्लक्खेत्वा पाटिपदे दिव्यनकदानं, तम्पि उभयं सलाकभत्तगतिकमेव । इति इमानि सत्तपि भत्तानि पिण्डपातिकानं न वट्टन्ति, धुतङ्गभेदं करोन्तियेव ।

अपरानिपि चीवरक्खन्धके विसाखाय वरं याचित्वा दिन्नानि आगन्तुकभत्तं गमियभत्तं गिलानभत्तं गिलानुपट्टाकभत्तन्ति चत्तारि भत्तानि पाळियं आगतानेव, तत्थ आगन्तुकानं दिन्नं भत्तं “**आगन्तुकभत्तं**” । एस नयो सेसेसु । सचे पनेत्थ आगन्तुकभत्तानिपि आगन्तुकापि बहू होन्ति, सब्बेसं एकेकं गाहेतब्बं, भत्तेसु अप्पहोन्तेसु ठितिकाय गाहेतब्बं । एको आगन्तुको पठममेव आगन्त्वा सब्बं आगन्तुकभत्तं अत्तनो गाहेत्वा निसीदति, सब्बं तस्सेव होति, पच्छा आगतेहि आगन्तुकेहि तेन दिन्नानि परिभुज्जितब्बानि । तेनपि एकं अत्तनो गहेत्वा सेसानि दातब्बानि । अयं उळारो ।

सचे पन यो पठमं आगन्त्वापि अत्तनो अग्गहेत्वा तुण्हीभूतो निसीदति, पच्छा आगतेहि सद्धिं पटिपाटिया गण्हितब्बं । सचे निच्चं आगन्तुका आगच्छन्ति, आगतदिवसेयेव भुज्जितब्बं, अन्तरन्तरा चे आगच्छन्ति, द्वे तीणि दिवसानि भुज्जितब्बं । महापच्चरियं पन “सत्त दिवसानि भुज्जितुं वट्टती”ति वृत्तं ।

आवासिको कत्थचि गन्त्वा आगतो, तेनापि आगन्तुकभत्तं परिभुज्जितब्बं । सचे पन तं विहारे निबन्धापितं होति, विहारे गाहेतब्बं । अथ विहारो दूरे होति, आसनसालाय निबन्धापितं आसनसालाय गाहेतब्बं । सचे पन दायका “आगन्तुकेसु असति आवासिकापि परिभुज्जन्तू”ति वदन्ति, वट्टति ।

गमियभत्तेपि अयमेव कथामग्गो । अयं पन विसेसो — आगन्तुको आगन्तुकभत्तमेव लभति, गमिको आगन्तुकभत्तम्पि गमियभत्तम्पि । आवासिकोपि पक्कमितुकामो गमिको होति; गमियभत्तं लभति । यथा पन आगन्तुकभत्तं; एवमिदं द्वे वा तीणि वा सत्त वा दिवसानि न लब्धति । “गमिस्सामी”ति भुत्तो तंदिवसं केनचिदेव कारणेन न

गतो, पुनर्दिवसेपि भुञ्जितुं वट्टति, सउस्साहत्ता । “गमिस्सामी”ति भुत्तस्स चोरा वा पन्थं रुन्धन्ति उदकं वा, देवो वा वस्सति, सत्थो वा न गच्छति, सउस्साहेन भुञ्जितब्बं । एते उपद्वे ओलोकेन्तेन “द्वे तयो दिवसे भुञ्जितुं वट्टती”ति महापच्चरियं वुत्तं । “गमिस्सामी”ति पन लेसं ओड्ढेत्वा भुञ्जितुं न लभति ।

गिलानभत्तम्पि सचे सब्बेसं गिलानानं प्होति, सब्बेसं दातब्बं; नो चे, ठितिकं कत्वा गाहेतब्बं । एको गिलानो अरोगरूपो सक्कोति अन्तोगामं गन्तुं, एको न सक्कोति, अयं “महागिलानो” नाम । एतस्स गिलानभत्तं दातब्बं । द्वे महागिलाना — एको लाभी अभिज्जातो बहुं खादनीयं भोजनीयं लभति, एको अनाथो अप्पलाभताय अन्तोगामं पविसति — एतस्स गिलानभत्तं दातब्बं । गिलानभत्ते पन दिवसपरिच्छेदो नत्थि । याव रोगो न वूपसम्मति, सप्पायभोजनं अभुञ्जन्तो न यापेति, ताव भुञ्जितब्बं । यदा पन मिस्सकयागुं वा मिस्सकभत्तं वा भुत्तस्सापि रोगो न कुप्पति, ततो पट्टाय न भुञ्जितब्बं ।

गिलानुपट्टाकभत्तम्पि यं सब्बेसं प्होति, तं सब्बेसं दातब्बं; नो चे प्होति, ठितिकं कत्वा गाहेतब्बं । इदम्पि द्वीसु गिलानेसु महागिलानुपट्टाकस्स गाहेतब्बं, द्वीसु महागिलानेसु अनाथगिलानुपट्टाकस्स । यं कुलं गिलानभत्तम्पि देति गिलानुपट्टाकभत्तम्पि, तत्थ यस्स गिलानस्स भत्तं पापुणाति तदुपट्टाकस्सापि तत्थेव गाहेतब्बं । गिलानुपट्टाकभत्तेपि दिवसपरिच्छेदो नत्थि, याव गिलानो लभति, तावस्स उपट्टाकोपि लभतीति । इमानि चत्तारि भत्तानि सचे एवं दिन्नानि होन्ति “आगन्तुकगमिकगिलानुपट्टाका मम भिक्खं गण्हन्तू”ति, पिण्डपातिकानम्पि वट्टति । सचे पन आगन्तुकादीनं भत्तं निबन्धापेमि, “मम भत्तं गण्हन्तू”ति एवं दिन्नानि होन्ति, पिण्डपातिकानं न वट्टति ।

अपरानिपि “धुरभत्तं, कुटिभत्तं, वारभत्तं”न्ति तीणि भत्तानि । तत्थ **धुरभत्तन्ति** निच्चभत्तं वुच्चति, तं दुविधं — सङ्घिकं पुग्गलिकञ्च । तत्थ यं “सङ्घस्स धुरभत्तं देमा”ति निबन्धापितं, तं सलाकभत्तगतिकं । “मम निबद्धं भिक्खं गण्हन्तू”ति वत्वा दिन्नं पन पिण्डपातिकानम्पि वट्टति । पुग्गलिकेपि “तुम्हाकं धुरभत्तं दम्मी”ति वुत्ते पिण्डपातिको चे, न वट्टति । “मम निबद्धं भिक्खं गण्हथा”ति वुत्ते पन वट्टति, सादितब्बं । सचेपि पच्छा कतिपाहे वीतिवत्ते “धुरभत्तं गण्हथा”ति वदति, मूले सुट्ठु सम्पटिच्छित्तता वट्टति ।

कुटिभत्तं नाम यं सङ्घस्स आवासं कारेत्वा “अम्हाकं सेनासनवासिनो अम्हाकंयेव भत्तं गण्हन्तू”ति एवं निबन्धापितं, तं सलाकभत्तगतिकमेव होति, गहेत्वा भुञ्जितब्बं । “अम्हाकं सेनासनवासिनो अम्हाकंयेव भिक्खं गण्हन्तू”ति वुत्ते पन पिण्डपातिकानम्पि वट्टति । यं पन पुग्गले पसीदित्वा तस्स वा आवासं कत्वा “तुम्हाकं देमा”ति दिन्नं, तं तस्सेव होति, तस्मिं कत्थचि गते निस्सितकेहि भुञ्जितब्बं ।

वारभत्तं नाम दुब्भिक्खसमये “वारेन भिक्खू जगिस्सामा”ति धुरगेहतो पट्टाय दिन्नं, तम्पि भिक्खावचनेन दिन्नं पिण्डपातिकानं वट्टति । “वारभत्तं”न्ति वुत्ते पन सलाकभत्तगतिकं होति । सचे तण्डुलादीनि पेसेन्ति, “सामणेरा पचित्वा देन्तू”ति, पिण्डपातिकानं वट्टति । इति इमानि च तीणि आगन्तुकभत्तादीनि च चत्तारीति सत्त, तानि सङ्घभत्तादीहि सह चुट्ठस भत्तानि होन्ति ।

अट्ठकथायं पन विहारभत्तं, अट्ठकभत्तं, चतुक्कभत्तं, गुळ्हकभत्तन्ति अज्जानिपि चत्तारि भत्तानि वुत्तानि । तत्थ **विहारभत्तं** नाम विहारे तत्तुप्पादभत्तं, तं सङ्घभत्तेन गहितं । तं पन तिस्समहाविहारचित्तलपब्बतादीसु पटिसम्भिदापत्तेहि खीणासवेहि यथा पिण्डपातिकानम्पि सक्का होति परिभुञ्जितुं, तथा पटिग्गहितत्ता तादिसेसु ठानेसु पिण्डपातिकानम्पि

वट्टति । “अट्टन्नं भिक्खून् देम, चतुन्नं देमा”ति एवं दिन्नं पन अट्टकभत्तञ्चेव चतुक्कभत्तञ्च; तम्पि भिक्खावचनेन दिन्नं पिण्डपातिकानं वट्टति । महाभिसङ्घारिकेन अतिरसकपूवेन पत्तं पूरेत्वा थकेत्वा दिन्नं गुळहकभत्तं नाम । इमानि तीणि सलाकभत्तगतिकानेव ।

अपरम्पि गुळहकभत्तं नाम अत्थि, इधेकच्चे मनुस्सा महाधम्मसवनञ्च विहारपूजञ्च कारेत्वा सकलसङ्घस्स दातुं न सक्कोमाति, “द्वे तीणि भिक्खुसतानि अम्हाकं भिक्खं गणहन्तू”ति भिक्खुपरिच्छेदजाननत्थं गुळके देन्ति, इदं पिण्डपातिकानम्पि वट्टति । इति चीवरक्खन्धके चीवरभाजनीयं, इमस्मिं पन सेनासनक्खन्धके सेनासनभाजनीयञ्चेव पिण्डपातभाजनीयञ्च वुत्तं ।

गिलानपच्चयभाजनीयं पन एवं वेदितब्बं — सप्पिआदीसु भेसज्जेसु राजराजमहामत्ता सप्पिस्स ताव कुम्भसत्तम्पि कुम्भसहस्सम्पि विहारं पेसेन्ति, घण्टिं पहरित्वा थेरासनतो पट्टाय गहितभाजनं पूरेत्वा दातब्बं, पिण्डपातिकानम्पि वट्टति । सचे अलसजातिका महाथेरा पच्छा आगच्छन्ति, “भन्ते, वीसतिवस्सानं दिव्यति, तुम्हाकं ठितिका अतिक्कन्ता”ति न वत्तब्बा, ठितिकं ठपेत्वा तेसं दत्त्वा पच्छा ठितिकाय दातब्बं ।

“असुकविहारे बहु सप्पि उप्पन्न”न्ति सुत्वा योजनन्तरविहारतोपि भिक्खू आगच्छन्ति, सम्पत्तसम्पत्तानं ठितट्टानतो पट्टाय दातब्बं । असम्पत्तानम्पि उपचारसीमं पविट्टानं अन्तेवासिकादीसु गणहन्तेसु दातब्बमेव । “बहिउपचारसीमाय ठितानं देथा”ति वदन्ति, न दातब्बं । सचे पन उपचारसीमं ओक्कन्तेहि एकाबद्धा हुत्वा अत्तनो विहारद्वारे वा अन्तोविहारेयेव वा होन्ति, परिसावसेन वट्टिता नाम सीमा होति, तस्मा दातब्बं । सङ्घनवकस्स दिन्नेपि पच्छा आगतानं दातब्बमेव । दुतियभागो पन थेरासनं आरुळ्हे पच्छा आगतानं पठमभागो न पापुणाति, दुतियभागतो वस्सग्गेन दातब्बं । उपचारसीमं पविसित्वा यत्थ कत्थचि दिन्नं होति, सब्बसन्निपातट्टानेयेव भाजेतब्बं ।

यस्मिं विहारे दस भिक्खू, दसेव च सप्पिकुम्भा दिव्यन्ति, एकेककुम्भवसेनेव भाजेतब्बं । एको सप्पिकुम्भो होति, दस भिक्खूहि भाजेत्वा गहेतब्बं । सचे यथाठितंयेव “अम्हाकं पापुणाती”ति गणहन्ति, दुग्गहितं; गतगतट्टाने सङ्घिकमेव होति । कुम्भं पन आवज्जेत्वा थालके थोकं सप्पिं कत्वा “इदं महाथेरस्स पापुणाति, अवसेसं अम्हाकं पापुणाती”ति वत्वा तम्पि कुम्भेयेव आकिरित्वा यथिच्छितं गहेत्वा गन्तुं वट्टति । सचे थिनं सप्पि होति, लेखं कत्वा “लेखतो परभागो महाथेरस्स पापुणाति, अवसेसं अम्हाक”न्ति गहितम्पि सुग्गहितं, वुत्तपरिच्छेदतो ऊनाधिकेसुपि भिक्खूसु च सप्पिकुम्भेसु च एतेनेवुपायेन भाजेतब्बं ।

सचे पनेको भिक्खु, एकोपि कुम्भो होति, घण्टिं पहरित्वा “अयं मय्हं पापुणाती”तिपि गहेतुं वट्टति । “अयं पठमभागो मय्हं पापुणाति, अयं दुतियभागो”ति एवं थोकं थोकम्पि पापेतुं वट्टति । एस नयो नवनीतादीसुपि । यस्मिं पन विप्पसन्ने तिलतेलादिमिह लेखा न सन्तिट्टति, तं उद्धरित्वा भाजेतब्बं । सिङ्गिवेरमरिचादिभेसज्जम्पि अवसेसपत्तथालकादिसमणपरिक्खारोपि सब्बो वुत्तानुरूपेनेव नयेन सुट्ठु सल्लक्खेत्वा भाजेतब्बोति ।

पाळिं अट्टकथञ्चेव, ओलोकेत्वा विचक्खणो ।

सङ्घिके पच्चये एवं, अप्पमत्तोव भाजयेति ॥

इति सब्बाकारेन पच्चयभाजनीयकथा निट्ठिता ।

सम्मन्नित्वा ठपितयागुभाजकादीहि भाजनीयद्वानं आगतमनुस्सानं अनापुच्छित्वाव उपडुभागो दातब्बो, असम्मतेहि पन अपलोकेत्वा दातब्बो। सम्मतेन अप्पमत्तकविस्सज्जनकेन भिक्खुना चीवरकम्मं करोन्तस्स “सूचिं देही”ति वदतो एका दीघा, एका रस्साति द्वे सूचियो दातब्बा। “अविभत्तं सङ्घिकं भण्ड”न्ति पुच्छितब्बकिच्चं नत्थि। पिप्फलकत्थिकस्स एको पिप्फलको, अद्धानकन्तारं पटिपज्जितुकामस्स उपाहनयुगळं, कायबन्धनत्थिकस्स कायबन्धनं, “अंसबद्धको मे जिण्णो”ति आगतस्स अंसबद्धको, परिस्सावनत्थिकस्स परिस्सावनं दातब्बं। धम्मकरणत्थिकस्स धम्मकरणो। सचे पटको न होति, धम्मकरणो पटकेन सद्धिं दातब्बो। “आगन्तुकपट्टं आरोपेस्सामी”ति याचन्तस्स कुसिया च अड्डकुसिया च पहोनकं दातब्बं। “मण्डलं नप्पहोती”ति आगतस्स मण्डलं एकं दातब्बं, अड्डमण्डलानि द्वे दातब्बानि। द्वे मण्डलानि याचन्तस्स न दातब्बानि। अनुवातपरिभण्डत्थिकस्स एकस्स चीवरस्स पहोनकं दातब्बं। सप्पिनवनीतादिअत्थिकस्स गिलानस्स एकं भेसज्जं नाळिमत्तं कत्वा ततो ततियकोट्टासो दातब्बो। एवं तीणि दिवसानि दत्वा नाळिया परिपुण्णाय चतुर्थदिवसतो पट्टाय सङ्घं पुच्छित्वा दातब्बं। गुळपिण्डेपि एकदिवसं ततियभागो दातब्बो। एवं तीहि दिवसेहि निट्ठिते पिण्डे ततो परं सङ्घं पुच्छित्वा दातब्बं। सेसं सब्बत्थ उत्तानमेवाति।

पक्खिकभत्तादिकथा निट्ठिता।

सेनासनकखन्धकवण्णना निट्ठिता।

७. सङ्गभेदकखन्धकं

छसक्यपब्बज्जाकथा

३३०. सङ्गभेदकखन्धके अभिज्जाता अभिज्जाताति पाकटा पाकटा। सक्ककुमारा नाम काळुदायिप्पभुतयो दस दूता सद्धिं परिवारेहि अज्जे च बहू जना। अम्हाकन्ति अम्हेसु; अम्हाकं कुलतोति वा वुत्तं होति। घरावासत्थं अनुसासिस्सामीति घरावासे यं कत्तब्बं, तं जानापेस्सामि। उदकं निन्नेतब्बन्ति यथा उदकं सब्बद्वाने समं होति, एवं कातब्बं। निद्धापेतब्बन्ति तिणानि उद्धरितब्बानि। भुसिका उद्धरापेतब्बाति सुखुमपलालमिस्सधज्जा पलालिका पलापेतब्बा। ओपुनापेतब्बन्ति सुखुमपलालं अपनेतब्बं। त्वज्जेव घरावासत्थेन उपजानाहीति त्वज्जेव घरावासत्थं जानाहि। अहं तथा यथासुखं पब्बजाहीति एत्थ अहं तथा सद्धिं पब्बजिस्सामीति सहायसिनेहेन सहसा वत्तुकामो हुत्वा पुन रज्जसिरिलोभेन परिकट्टियमानहदयो “अहं तथा”ति एत्तकमेव वत्त्वा सेसं वत्तुं नासक्खीति एवमत्थो वेदितब्बो।

३३१. निप्पातिताति निक्खमिता। मानस्सिनोति मानस्सयिनो; माननिस्सिताति वुत्तं होति।

३३२. यस्सन्तरतो न सन्ति कोपाति ततियमग्गेन समूहतत्ता यस्स चित्ते कोपा न सन्ति। यस्मा पन भवोति सम्पत्ति, विभवोति विपत्ति; तथा भवोति वुट्ठि, विभवोति हानि; भवोति सस्सतं, विभवोति उच्छेदो; भवोति पुज्जं, विभवोति पापं; विभवोति च अभवोति च अत्थतो एकमेव, तस्मा इतिभवाभवतज्ज वीतिवत्तोति एत्थ या एसा सम्पत्तिविपत्तिवुट्ठिहानिसस्सतुच्छेदपुज्जपापवसेन इति अनेकप्पकारा भवाभवता वुच्चति; चतूहिपि मग्गेहि यथासम्भवं तेन तेन नयेन तं इतिभवाभवतज्ज वीतिवत्तोति एवमत्थो दट्ठब्बो। नानुभवन्तीति न सम्पापुणन्ति; तस्स दस्सनं देवानम्पि दुल्लभन्ति अधिप्पायो।

३३३. अहिमेखलिकाति अहिं कटियं बन्धित्वा । उच्छङ्गेति अङ्गे ।

३३४. सम्मन्नतीति सम्मानेति । यं तुमो करिस्सतीति यं सो करिस्सति ।

छसक्यपब्बज्जाकथा निट्ठिता ।

पकासनीयकम्मादिकथा

३३६. खेळासकस्साति एत्थ मिच्छाजीवेन उप्पन्नपच्चया अरियेहि वन्तब्बा खेळसदिसा, तथारूपे पच्चये अयं अज्झोहरतीति कत्वा खेळासकोति भगवता वुत्तो ।

३४०. पत्थद्धेन कायेनाति पोत्थकरूपसदिसेन निच्चलेन कायेन ।

३४२. मयं खो भणे राजजातका नामाति राजा अम्हे जानातीति राजजातकस्स भावेन अत्तानं उक्कंसन्तो आह । पहट्ठकण्णवालोति बन्धने निच्चले कत्वा ।

दुक्खज्झि कुज्जर नागमासदोति भो कुज्जर बुद्धनागं आसादनं वधकचित्तेन उपगमनं नाम दुक्खं । नागहतस्साति बुद्धनागं घातकस्स ।

पटिकुटियोव ओसक्कीति तथागताभिमुखोयेव पिट्ठिमेहि पादेहि अवसक्कि । अलक्खिकोति एत्थ न लक्खेतीति अलक्खिको; न जानातीति अत्थो, अहं पापकम्मं करोमीति न जानाति । न लक्खितब्बोति वा अलक्खिको; न पस्सितब्बोति अत्थो ।

३४३. तिकभोजनन्ति एत्थ तीहि जनेहि भुज्जितब्बभोजनं । तं पज्जापेस्सामीति तं अनुजानिस्सामि । गणभोजने पन यथाधम्मो कारेतब्बोति । पञ्चवत्थुयाचनकथा सङ्गादिसेसवण्णनायं वुत्ता । कप्पन्ति आयुकप्पं । ब्रह्मं पुज्जन्ति सेट्ठं पुज्जं । कप्पं सग्गम्हीति आयुकप्पमेव ।

पकासनीयकम्मादिकथा निट्ठिता ।

सङ्गभेदककथा

३४४. अथ खो देवदत्तो सङ्गं भिन्दित्वाति सो किर एवं सलाकं गाहेत्वा तत्थेव आवेणिकं उपोसथं कत्वा गतो, तेनेतं वुत्तं ।

३४५. पिट्ठि मे आगिलायतीति चिरनिसज्जाय वेदनाभिभूता बाधति । तमहं आयमिस्सामीति तं अहं पसारेस्सामि । आदेसनापाटिहारियानुसासनी नाम “एवम्पि ते मनो, तथापि ते मनो”ति एवं परस्स चित्तं जानित्वा तदनुरूपा धम्मदेसना ।

३४६. ममानुकुब्बन्ति ममानुकिरियं कुरुमानो । कपणोति दुक्खितो । महावराहस्साति महानागस्स । महिं

विकुब्बतोति पथविं पदालेन्तस्स । भिसं घसमानस्साति भिसं खादन्तस्स । नदीसु जग्गतोति एत्थ सो किर हत्थिनागो सायन्हसमयं तं नदिनामकं पोक्खरणिं ओगाहेत्वा किलन्तो सब्बरत्तिं वीतिनामेसि, जालिकं करोति, तेन वुत्तं “नदीसु जग्गतो”ति ।

३४७. सुताति सोता । असन्दिद्धो च अक्खातीति निस्सन्देहो हुत्वा अक्खाति अनुसन्धिवसेन योजेत्वा योजेत्वा ।

३५०. अपाये निब्बत्तिस्सतीति आपायिको । एवं नेरयिको । कप्पं ठस्सतीति कप्पट्ठो । इदानीं बुद्धसहस्सेनापि तिकिच्छित्तुं न सक्काति अतेकिच्छो ।

मा जातु कोचि लोकस्मिन्ति मा कदाचिपि कोचि सत्तो लोकस्मिं । उदपज्जथाति उपपज्जथ । जलंव यससा अट्ठाति यससा जलन्तो विय ठितो । देवदत्तोति मे सुतन्ति “ईदिसो देवदत्तो”ति भगवता सुतम्पि अत्थि, तदेव गहेत्वा इदं वुत्तं । सो पमादमनुचिण्णोति एत्थ पमादं अनुचिनातीति अनुचिण्णो, पमादो अप्पहीनोति अत्थो । आसज्ज नन्ति पापकेन चित्तेन पत्वा, विसोसेत्वाति वा अत्थो । अवीचिनिरयं पत्तोति इदं पन आसीसायं अतीतवचनं । भेस्माति भयानको ।

सङ्गभेदककथा निड्डिता ।

उपालिपज्जाकथा

३५१. एकतो उपालि एकोति धम्मवादिपक्खे एको । एकतो द्वेति अधम्मवादिपक्खे द्वे । चतुत्थो अनुस्सावेतीति सङ्गं भिन्दिस्सामीति अधम्मवादिचतुत्थो हुत्वा अनुस्सावेति; अनुनयन्तो सावेति “न तुम्हाकंयेव नरकभयं अत्थि, अम्हाकम्पि अत्थि, न अम्हाकं अवीचिमग्गो पिहितो, न मयं अकुसला न भायाम । यदि हि अयं अधम्मो अविनयो असत्थुसासनं वा भवेय्य, न मयं गणहेय्यामा”ति आदिना नयेन “अधम्मं धम्मो”ति एवं अट्ठारस भेदकरवत्थूनि बोधेतीति अत्थो । सलाकं गाहेतीति एवं अनुस्सावेत्वा पन “इदं गणहथ, इदं रोचेथा”ति वदन्तो सलाकं गाहेति ।

एकतो उपालि द्वे होन्तीति आदीसुपि एसेव नयो । एवं खो उपालि सङ्गराजि चेव होति सङ्गभेदो चाति एवं होति; न पन एत्तावता सङ्गो भिन्नो होति ।

भिक्षु खो उपालि पकतत्तो समानसंवासको समानसीमायं ठितो सङ्गं भिन्दतीति एत्थ सिया एवं “देवदत्तो कथं पकतत्तो”ति । कथं ताव न पकतत्तो, रज्जो घातापितत्ता रुहिरुप्पादस्स च कतत्ताति? तत्थ वदाम — आणत्तिया ताव विरद्धत्ता रज्जो घातापनं नत्थि । “तेन हि त्वं, कुमार, पितरं हन्त्वा राजा होहि, अहं भगवन्तं हन्त्वा बुद्धो भविस्सामी”ति एवज्झि तस्स आणत्ति । कुमारो पन राजा हुत्वा पच्छा पितरं मारेसि; एवं ताव आणत्तिया विरद्धत्ता रज्जो घातापनं नत्थि । रुहिरुप्पादे पन कतमत्तेयेव रुहिरुप्पादपच्चया भगवता अभब्बता न वुत्ता, न च सक्का भगवतो वचनं विनायेव तस्स अभब्बता आरोपेतुं ।

“रुहिरुप्पादको, भिक्षवे, अनुपसम्पन्नो न उपसम्पादेतब्बो, उपसम्पन्नो नासेतब्बो”ति —

इदं पन भगवता सङ्गभेदतो पच्छा वुत्तं, तस्मा पकतत्तेनेव तेन सङ्गो भिन्नोति ।

अधम्मं धम्मोति दीपेन्तीति आदीसु अट्टारससु भेदकरवत्थूसु सुत्तन्तपरियायेन ताव दस कुसलकम्मपथा धम्मो, दस अकुसलकम्मपथा अधम्मो । तथा चत्तारो सतिपट्ठाना, चत्तारो सम्मप्पधाना, चत्तारो इन्द्रियादा, पञ्चिन्द्रियानि, पञ्च बलानि, सत्त बोज्झङ्गा, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गोति सत्तत्तिंस बोधिपक्खियधम्मा धम्मो नाम; तयो सतिपट्ठाना, तयो सम्मप्पधाना, तयो इन्द्रियादा, छ इन्द्रियानि, छ बलानि, अट्ठ बोज्झङ्गा, नवङ्गिको मग्गोति च चत्तारो उपादाना, पञ्च नीवरणा, सत्त अनुसया, अट्ठ मिच्छत्ताति च अयं अधम्मो ।

तत्थ यंकिञ्चि एकं अधम्मकोट्टासं गहेत्वा “इमं अधम्मं धम्मोति करिस्साम; एवं अम्हाकं आचरियकुलं निस्साय निव्यानिकं भविस्सति, मयञ्च लोके पाकटा भविस्सामा”ति तं अधम्मं “धम्मो अय”न्ति कथयन्ता अधम्मं धम्मोति दीपेन्ति नाम । तथेव धम्मकोट्टासेसु च एकं गहेत्वा अयं अधम्मोति कथेन्ता धम्मं अधम्मोति दीपेन्ति नाम । विनयपरियायेन पन भूतेन वत्थुना चोदेत्वा सारेत्वा यथापटिञ्जाय कातब्बं कम्मं धम्मो नाम, अभूतेन वत्थुना अचोदेत्वा असारत्वा अपटिञ्जाय कातब्बं कम्मं अधम्मो नाम ।

सुत्तन्तपरियायेन रागविनयो दोसविनयो मोहविनयो संवरो प्हानं पटिसङ्घाति अयं विनयो नाम, रागादीनं अविनयो असंवरो अप्पहानं अप्पटिसङ्घाति अयं अविनयो नाम । विनयपरियायेन वत्थुसम्पत्ति जत्तिसम्पत्ति अनुस्सावनसम्पत्ति सीमासम्पत्ति परिसासम्पत्तीति अयं विनयो नाम, वत्थुविपत्ति...पे०... परिसाविपत्तीति अयं अविनयो नाम ।

सुत्तन्तपरियायेन चत्तारो सतिपट्ठाना... अट्ठङ्गिको मग्गोति इदं भासितं लपितं तथागतेन; तयो सतिपट्ठाना, तयो सम्मप्पधाना, तयो इन्द्रियादा, छ इन्द्रियानि, छ बलानि, अट्ठ बोज्झङ्गा, नवङ्गिको मग्गोति इदं अभासितं अलपितं तथागतेन । विनयपरियायेन चत्तारो पाराजिका, तेरस सङ्घादिसेसा, द्वे अनियता, तिंस निस्सग्गिया पाचित्तियाति इदं भासितं लपितं तथागतेन; तयो पाराजिका, चुट्ठस सङ्घादिसेसा, तयो अनियता, एकत्तिस निस्सग्गिया पाचित्तियाति इदं अभासितं अलपितं तथागतेन ।

सुत्तन्तपरियायेन देवसिकं फलसमापत्तिसमापज्जनं, महाकरुणासमापत्तिसमापज्जनं, बुद्धचक्खुना लोकवोलोकनं, अट्ठप्पत्तिवसेन सुत्तन्तदेसना, जातककथाति इदं आचिण्णं; न देवसिकं फलसमापत्तिसमापज्जनं...पे०... न जातककथाति इदं अनाचिण्णं । विनयपरियायेन निमन्तितस्स वस्सावासं वसित्वा अपलोकेत्वा चारियपक्कमनं, पवारेत्वा चारियपक्कमनं, आगन्तुकेहि सङ्घि पठमं पटिसन्धारकरणन्ति इदं आचिण्णं; तस्सेव आचिण्णस्स अकरणं अनाचिण्णं नाम ।

सुत्तन्तपरियायेन चत्तारो सतिपट्ठाना...पे०... अट्ठङ्गिको मग्गोति इदं पज्जत्तं नाम; तयो सतिपट्ठाना...पे०... नवङ्गिको मग्गोति इदं अपज्जत्तं नाम । विनयपरियायेन चत्तारो पाराजिका...पे०... तिंस निस्सग्गिया पाचित्तियाति इदं पज्जत्तं नाम; तयो पाराजिका...पे०... एकत्तिस निस्सग्गिया पाचित्तियाति इदं अपज्जत्तं नाम ।

“अनापत्ति अजानन्तस्स, अथेय्यचित्तस्स, न मरणाधिप्पायस्स, अनुल्लपनाधिप्पायस्स, न मोचनाधिप्पायस्सा”ति तत्थ तत्थ वुत्ता अनापत्ति अनापत्ति नाम । “जानन्तस्स, थेय्यचित्तस्सा”ति आदिना नयेन वुत्ता आपत्ति आपत्ति नाम । पञ्चापत्तिक्खन्धा लहुकापत्ति नाम, द्वे आपत्तिक्खन्धा गरुकापत्ति नाम । छ आपत्तिक्खन्धा सावसेसापत्ति नाम, एको पाराजिकापत्तिक्खन्धो अनवसेसापत्ति नाम । द्वे आपत्तिक्खन्धा दुट्ठुल्लापत्ति नाम, पञ्चापत्तिक्खन्धा अदुट्ठुल्लापत्ति नाम ।

पुरिमनयेनेव पनेत्थ वुत्तप्पकारं धम्मं “अधम्मो अयं”न्ति कथयन्ता “धम्मं अधम्मो”ति दीपेन्ति नाम । अविनयं “विनयो अयं”न्ति...पे०... अदुट्ठुल्लापत्तिं “दुट्ठुल्लापत्ति अयं”न्ति कथयन्ता “अदुट्ठुल्लापत्तिं दुट्ठुल्लापत्ती”ति दीपेन्ति नाम । एवं “अधम्मं धम्मो”ति वा...पे०... “अदुट्ठुल्लापत्तिं दुट्ठुल्लापत्ती”ति वा दीपेत्वा पक्खं लभित्वा चतुन्नं सङ्घकम्मानं अञ्जतरं सङ्घकम्मं एकसीमायं विसुं करोन्तेहि सङ्घो भिन्नो नाम होति । तेन वुत्तं — “ते इमेहि अट्टारसहि वत्थूहि अपकस्सन्ती”तिआदि ।

तत्थ अपकस्सन्तीति परिसं आकङ्कन्ति, विजटेन्ति, एकमन्तं उस्सारेन्ति च । अवपकासन्तीति अति विय पकासेन्ति यथा विसंसट्ठाव होन्ति, एवं करोन्ति । आवेनिन्ति विसुं । एत्तावता खो उपालि सङ्घो भिन्नो होतीति एवं अट्टारससु भेदकरवत्थूसु यंकिञ्चि एकम्पि वत्थुं दीपेत्वा तेन तेन कारणेन “इमं गणहथ, इमं रोचेथा”ति सञ्जापेत्वा सलाकं गाहापेत्वा विसुं सङ्घकम्मे कते सङ्घो भिन्नो होति । परिवारे पन “पञ्चहि उपालि आकारेहि सङ्घो भिज्जती”तिआदि वुत्तं, तस्स इमिना इध वुत्तेन सङ्घभेदलक्खणेन अत्थतो नानाकरणं नत्थि । तं पनस्स नानाकरणाभावं तत्थेव पकासयिस्साम । सेसं सब्बत्थ उत्तानमेवाति ।

उपालिपञ्चाकथा निट्ठिता ।

सङ्घभेदकक्खन्धकवण्णना निट्ठिता ।

८. वत्तक्खन्धकं

आगन्तुकवत्तकथा

३५७. वत्तक्खन्धके इदानीं आरामं पविसिस्सामीति इमिना उपचारसीमसमीपं दस्सेति; तस्मा उपचारसीमं पत्वा उपाहनाओमुज्जनादि सब्बं कातब्बं । गहेत्वाति उपाहनदण्डकेन गहेत्वा । पटिक्कमन्तीति सन्निपतन्ति । विस्सज्जेतब्बन्ति पत्थरितब्बं । गोचरो पुच्छितब्बोति “गोचरगामो आसन्ने उदाहु दूरे, कालस्सेव पिण्डाय चरितब्बं उदाहु दिवा”ति एवं भिक्खाचारो पुच्छितब्बो । अगोचरो नाम मिच्छादिट्ठिकानं वा गामो परिच्छिन्नभिक्खो वा गामो; यत्थ एकस्स वा द्विन्नं वा भिक्खा दिव्यति, सोपि पुच्छितब्बो । पानीयं पुच्छितब्बन्ति “किं इमिस्सा पोक्खरणिआ पानीयंयेव पिवन्ति, नहानादिपरिभोगम्पि करोन्ती”ति एवं पानीयञ्चेव परिभोजनीयञ्च पुच्छितब्बं । केसुचि ठानेसु वाळमिगा वा अमनुस्सा वा होन्ति, तस्मा “कं कालं पविसितब्बं, कं कालं निक्खमितब्बं”न्ति पुच्छितब्बं ।

बहि ठितेनाति बहि निक्खमन्तस्स अहिनो वा अमनुस्सस्स वा मगं दत्वा ठितेन निल्लोकेतब्बो । सचे उस्सहति सोधेतब्बोति यदि सक्कोति, सब्बो विहारो सोधेतब्बो । असक्कोन्तेन अत्तनो वसनोकासो जगितब्बो । सब्बं सोधेतुं सक्कोन्तस्स पन दस्सिते विहारसोधनवत्ते विनिच्छयो महाखन्धके वुत्तनयेनेव वेदितब्बो ।

आगन्तुकवत्तकथा निट्ठिता ।

आवासिकवत्तकथा

३५९. आवासिकवत्ते — आसनं पञ्जपेतब्बन्ति एवमादि सब्बं वुट्ठतरे आगते चीवरकम्मं वा नवकम्मं वा ठपेत्वापि

कातब्बं । चेतियङ्गणं सम्मज्जन्तेन सम्मज्जनिं निक्खिपित्वा तस्स वत्तं कातुं आरभितब्बं । पण्डितो हि आगन्तुको “सम्मज्जाहि ताव चेतियङ्गण”न्ति वक्खति । गिलानभेसज्जं करोन्तेन पन सचे नातिआतुरो गिलानो होति, भेसज्जं अकत्वा वत्तमेव कातब्बं । महागिलानस्स पन भेसज्जमेव कातब्बं । पण्डितो हि आगन्तुको “करोहि ताव भेसज्ज”न्ति वक्खति । पानीयेन पुच्छन्तेन सचे सकिं आनीतं पानीयं सब्बं पिवति, “पुन आनेमी”ति पुच्छितब्बोयेव । अपिच बीजनेनपि बीजितब्बो, बीजन्तेन सकिं पादपिड्डियं बीजित्वा सकिं मज्झे सकिं सीसे बीजितब्बं, “अलं होतू”ति वुत्तेन ततो मन्दतरं बीजितब्बं । पुन “अल”न्ति वुत्तेन ततो मन्दतरं बीजितब्बं । ततियवारं वुत्तेन बीजनी ठपेतब्बा । पादापिस्स धोवितब्बा, धोवित्वा सचे अत्तनो तेलं अत्थि, तेन मक्खेतब्बा । नो चे अत्थि, तस्स सन्तकेन मक्खेतब्बा । उपाहनापुञ्चनं पन अत्तनो रुचिवसेन कातब्बं । तेनेव हेत्थ “सचे उस्सहती”ति वुत्तं । तस्मा उपाहना अपुञ्चन्तस्सापि अनापत्ति । “कत्थ मय्हं सेनासनं पापुणाती”ति पुच्छितेन सेनासनं पञ्जपेतब्बं, “एतं तुम्हाकं सेनासनं पापुणाती”ति एवं आचिक्खितब्बन्ति अत्थो । पप्फोटेत्वा हि पत्थरितुं पन वट्टतियेव ।

नवकस्स वत्ते — पानीयं आचिक्खितब्बन्ति “एतं पानीयं गहेत्वा पिवाही”ति आचिक्खितब्बं । परिभोजनीयेपि एसेव नयो । सेसं पुरिमसदिसमेव । महाआवासेपि अत्तनो सन्तिकं सम्पत्तस्स आगन्तुकस्स वत्तं अकातुं न लभति ।

आवासिकवत्तकथा निड्डिता ।

गमिकवत्तकथा

३६०. गमिकवत्तेसु दारुभण्डन्ति सेनासनक्खन्धके वुत्तं मज्जपीठादि । मत्तिकाभण्डम्पि रजनभाजनादि सब्बं तत्थ वुत्तप्पभेदमेव । तं सब्बं अगिसालाय वा अज्जतरस्मिं वा गुत्तट्टाने पटिसामेत्वा गन्तब्बं । अनोवस्सके पब्भारेपि ठपेतुं वट्टति । सेनासनं आपुच्छितब्बन्ति एत्थ यं पासाणपिड्डियं वा पासाणत्थम्भेसु वा कतसेनासनं, यत्थ उपचिका नारोहन्ति, तं अनापुच्छन्तस्सापि अनापत्ति । चतूसु पासाणकेसूतिआदि उपचिकानं उप्पत्तिट्टाने पण्णसालादिसेनासने कत्तब्बाकारदस्सनत्थं वुत्तं । अप्पेव नाम अङ्गानिपि सेसेय्युन्ति अयं अज्झोकासे ठपितम्हि आनिसंसो । ओवस्सकगेहे पन तिणेसु च मत्तिकापिण्डेसु च उपरि पतन्तेसु मज्जपीठानं अङ्गानिपि विनस्सन्ति ।

गमिकवत्तकथा निड्डिता ।

अनुमोदनवत्तकथा

३६२. अनुमोदनवत्थुस्मिं इद्धं अहोसीति सम्पन्नं अहोसि । चतूहि पञ्चहीति सङ्कत्थेरेन अनुमोदनत्थाय निसिन्ने हेट्ठा पटिपाटिया चतूहि निसीदितब्बं । अनुत्थेरे निसिन्ने महात्थेरेन च हेट्ठा च तीहि निसीदितब्बं । पञ्चमे निसिन्ने उपरि चतूहि निसीदितब्बं । सङ्कत्थेरेन हेट्ठा दहरभिक्खुस्मिं अज्झिट्टेपि सङ्कत्थेरतो पट्टाय चतूहि निसीदितब्बमेव । सचे पन अनुमोदको भिक्खु “गच्छथ भन्ते, आगमेतब्बकिच्चं नत्थी”ति वदति, गन्तुं वट्टति । महात्थेरेन “गच्छाम आवुसो”ति वुत्ते “गच्छथा”ति वदति, एवम्पि वट्टति । “बहिगामे आगमेस्सामा”ति आभोगं कत्वापि बहिगामं गन्त्वा अत्तनो निसिस्तके “तुम्हे तस्स आगमनं आगमेथा”ति वत्वापि गन्तुं वट्टतियेव । सचे पन मनुस्सा अत्तनो रुचिकेन एकेन अनुमोदनं कारेन्ति, नेव तस्स अनुमोदतो आपत्ति, न महात्थेरस्स भारो होति । उपनिसिन्नकथायमेव हि मनुस्सेसु कथापेन्तेसु महात्थेरो आपुच्छितब्बो, महात्थेरेन च अनुमोदनाय अज्झिट्टोव आगमेतब्बोति इदमेत्थ लक्खणं । वच्चितोति सज्जातवच्चो;

वच्चपीळितोति अधिप्पायो ।

अनुमोदनवत्तकथा निड्डिता ।

भत्तग्गवत्तकथा

३६४. भत्तग्गवत्ते “अन्तोगामो वा होतु विहारो वा, मनुस्सानं परिवेसनट्टानं गच्छन्तेन चीवरं पारुपित्वा कायबन्धनं बन्धनमेव वट्टती”ति अट्ठकथासु वुत्तं । न थेरे भिक्खू अनुपखज्जाति थेरे भिक्खू अतिअल्लीयित्वा न निसीदितब्बं । सचे महाथेरस्स निसिन्नासनेन समकं आसनं होति, बहूसु आसनेसु सति एकं द्वे आसनानि ठपेत्वा निसीदितब्बं । भिक्खू गणेत्वा पञ्चत्तासनेसु अनिसीदित्वा महाथेरेन निसीदाति वुत्तेन निसीदितब्बं । नो चे महाथेरो वदति, “इदं, भन्ते, आसनं उच्च”न्ति वत्तब्बं । “निसीदा”ति वुत्ते निसीदितब्बं । सचे पन एवं आपुच्छितेपि न वदति, निसीदन्तस्स अनापत्ति; महाथेरस्सेव आपत्ति । नवको हि एवरूपे आसने अनापुच्छा निसीदन्तो आपज्जति, थेरो आपुच्छिते अननुजानन्तो । न सङ्घाटिं ओत्थरित्वाति न सङ्घाटिं अवत्थरित्वा निसीदितब्बं ।

उभोहि हत्थेहीति पत्तधोवनउदकं सन्धाय वुत्तं । दक्खिणोदकं पन पुरतो आधारके पत्तं ठपेत्वा गहेतब्बं । साधुकन्ति उदकसद्वं अकरोन्तेन ।

सूपस्स ओकासोति यथा सूपस्स ओकासो होति; एवं मत्ताय ओदनो गण्हितब्बोति अत्थो । समकं सम्पादेहीति इदं न केवलं सप्पिआदीसुयेव ओदनेपि वत्तब्बं । सप्पिआदीसु पन यं अप्पं होति एकस्स वा द्विन्नं वा अनुरूपकं, तं सब्बेसं समकं सम्पादेहीति वुत्ते मनुस्सानं विहसा होति, तस्मा तादिसं सकिं वा द्विक्खत्तुं वा गहेत्वा सेसं न गहेतब्बं ।

न ताव थेरेन भुज्जितब्बन्ति इदं यं परिच्छिन्नभिक्खुकं भत्तग्गं, यत्थ मनुस्सा सब्बेसं पापेत्वा दातुकामा होन्ति, तं सन्धाय वुत्तं । यं पन महाभत्तग्गं होति, यत्थ एकस्मिं पदेसे भुज्जन्ति, एकस्मिं पदेसे उदकं दिय्यति, तत्थ यथासुखं भुज्जितब्बं ।

न ताव उदकन्ति इदं हत्थधोवनउदकं सन्धाय वुत्तं । अन्तरा पिपासितेन पन गले विलग्गामिसेन वा पानीयं पिवित्वा हत्था न धोवितब्बा । सचे मनुस्सा “धोवथ भन्ते पत्तञ्च हत्थे चा”ति वदन्ति, भिक्खू वा “तुम्हे उदकं गण्हथा”ति वदन्ति, वट्टति ।

निवत्तन्तेनाति भत्तग्गतो उट्ठाय निवत्तन्तेन सङ्केन एवं निवत्तितब्बन्ति दस्सेति । कथं? “नवकेही”ति सब्बं दट्ठब्बं । सम्बाधेसु हि घरेसु महाथेरानं निक्खमनोकासो न होति, तस्मा एवं वुत्तं । एवं निवत्तन्तेहि पन नवकेहि गेहद्वारे ठत्वा थेरेसु निक्खन्तेसु पटिपाटिया गन्तब्बं । सचे पन महाथेरा धुरे निसिन्ना होन्ति, नवका अन्तोगेहे, थेरासनतो पट्ठाय पटिपाटिया एव निक्खमितब्बं । कायेन कायं अघट्टेन्तेन यथा अन्तरेन मनुस्सा गन्तुं सक्कोन्ति, एवं विरळाय पटिपाटिया गन्तब्बं ।

भत्तग्गवत्तकथा निड्डिता ।

पिण्डचारिकवत्तकथा

३६६. पिण्डचारिकवत्ते — **कम्मं वा निक्खिपतीति** कप्पासं वा सुप्पं वा मुसलं वा यं गहेत्वा कम्मं करोन्ति, ठिता वा निसिन्ना वा होन्ति, तं निक्खिपति । **न च भिक्खादायिकायाति** इत्थी वा होतु पुरिसो वा, भिक्खादानसमये मुखं न उल्लोकेतब्बं ।

पिण्डचारिकवत्तकथा निद्धिता ।

आरज्जिकवत्तकथा

३६८. आरज्जिकवत्ते — **सेनासना ओतरितब्बन्ति** वसनट्टानतो निक्खमितब्बं ।

पत्तं थविकाय पक्खिपित्वाति एत्थ सचे बहिगामे उदकं नत्थि, अन्तोगामेयेव भत्तकिच्चं कत्वा अथ बहिगामे अत्थि, बहिगामे भत्तकिच्चं कत्वा पत्तो धोवित्वा वोदको कत्वा थविकाय पक्खिपितब्बो ।

परिभोजनीयं उपट्ठापेतब्बन्ति सचे भाजनानि नप्पहोन्ति, पानीयमेव परिभोजनीयम्पि कत्वा उपट्ठापेतब्बं । भाजनं अलभन्तेन वेळुनाळिकायपि उपट्ठापेतब्बं । तम्पि अलभन्तस्स यथा समीपे उदकआवाटो होति, एवं कातब्बं । अरणिंसहिते सति अग्निं अकातुम्पि वट्ठति । यथा च आरज्जिकस्स, एवं कन्तारप्पटिपन्नस्सापि अरणिंसहितं इच्छितब्बं । गणवासिनो पन तेन विनापि वट्ठति । नक्खत्तानेव **नक्खत्तपदानि** ।

आरज्जिकवत्तकथा निद्धिता ।

सेनासनवत्तकथा

३६९. सेनासनवत्ते — **द्वारं** नाम यस्मा महावळज्जं, तस्मा तत्थ आपुच्छनकिच्चं नत्थि, सेसानि पन उद्देसदानादीनि आपुच्छित्वाव कातब्बानि । देवसिकम्पि आपुच्छितुं वट्ठति । अथापि “भन्ते आपुच्छितमेव होतू”ति वुत्ते वुट्ठतरो “साधू”ति सम्पटिच्छति, सयमेव वा “त्वं यथासुखं विहराही”ति वदति; एवम्पि वट्ठति । सभागस्स विस्सासेनापि वट्ठतियेव । **येन वुट्ठो तेन परिवत्तितब्बन्ति** वुट्ठाभिमुखेन परिवत्तितब्बं । **भोजनसालादीसुपि** एवमेव पटिपज्जितब्बं ।

सेनासनवत्तकथा निद्धिता ।

जन्ताघरवत्तादिकथा

३७१. जन्ताघरवत्ते — **परिभण्डन्ति** बहिजगति ।

३७३. आचमनवत्थुस्मिं — **सति उदकेति** एत्थ सचे उदकं अत्थि, पटिच्छन्नट्टानं पन नत्थि, भाजनेन नीहरित्वा आचमितब्बं । भाजने असति पत्तेन नीहरितब्बं । पत्तेपि असति असन्तं नाम होति । “इदं अतिविवटं पुरतो अज्जं उदकं भविस्सती”ति गतस्स उदकं अलभन्तस्सेव भिक्खाचारवेला होति, कट्ठेन वा केनचि वा पुज्झित्वा गन्तब्बं, भुज्झितुम्पि अनुमोदनम्पि कातुं वट्ठति । **आगतपटिपाटियाति** वच्चकुटियं पस्सावट्टाने न्हानतित्थेति तीसुपि आगतपटिपाटियेव पमाणं ।

३७४. वच्चकुटिवत्ते — **न दन्तकट्ठं खादन्तेनाति** अयं वच्चकुटियापि अवच्चकुटियापि सब्बत्थेव पटिक्खेपो । **न**

फरुसेन कट्टेनाति फालितकट्टेन वा खरेन वा गण्ठिकेन वा कण्ठकेन वा सुसिरेन वा पूतिना वा न अवलेखितब्बं । अवलेखनकट्टं पन अग्गहेत्वा पविट्टस्स आपत्ति नत्थि ।

न आचमनसरावकेति सब्बसाधारणद्वानं सन्धायेतं वुत्तं । तत्र हि अज्जे अज्जे आगच्छन्ति, तस्मा उदकं न सेसेतब्बं । यं पन सङ्घिकेपि विहारे एकदेसे निबद्धगमनत्थाय कतं ठानं होति पुग्गलिकद्वानं वा, तस्मिं वट्ठति । विरेचनं पिपित्वा पुनप्पुनं पविसन्तस्सापि वट्ठतियेव ।

ऊहताति ऊहदिता; बहि वच्चमक्खिताति अत्थो । धोवितब्बाति उदकं आहरित्वा धोवितब्बा । उदकं अत्थि, भाजनं नत्थि, असन्तं नाम होति । भाजनं अत्थि, उदकं नत्थि, एतम्पि असन्तं । उभये पन असति असन्तमेव, कट्टेन वा केनचि वा पुञ्छित्वा गन्तब्बं । सेसं सब्बत्थ उत्तानमेवाति ।

जन्ताघरवत्तादिकथा निट्ठिता ।

वत्तक्खन्धकवण्णना निट्ठिता ।

९. पातिमोक्खट्टपनक्खन्धकं

पातिमोक्खुद्देसयाचनकथा

३८३. पातिमोक्खट्टपनक्खन्धके — (नन्दिमुखिया रत्तियाति अरुणुट्ठितकालेपि हि नन्दिमुखा विय रत्ति खायति । तेनाह “नन्दिमुखिया रत्तिया”ति । अन्तोपूतिन्ति अत्तचित्तसन्ताने किलेसपूतिभावेन अन्तोपूतिं । अवस्सुतन्ति किलेसवस्सनवसेन अवस्सुतं । कसम्बुकजातन्ति आकिण्णदोसताय संकिलिड्ढजातं ।) याव बाहागहणापि नामाति “अपरिसुद्धा आनन्द परिसा”ति वचनं सुत्वायेव हि तेन पक्कमितब्बं सिया, एवं अपक्कमित्वा याव बाहागहणापि नाम सो मोघपुरिसो आगमेस्सति, अच्छरियमिदन्ति दस्सेति ।

३८४. न आयतकेनेव पपातोति न पठममेव गम्भीरो; अनुपुब्बेन गम्भीरोति अत्थो । ठितधम्मो वेलं नातिवत्ततीति वीचीनं ओसक्कनकन्दरं मरियादवेलं नातिक्कमति । तीरं वाहेतीति तीरतो अप्पेति; उस्सारेतीति अत्थो । अज्जापटिवेधोति अरहत्तप्पत्ति ।

३८५. छन्नमतिवस्सतीति आपत्तिं आपज्जित्वा पटिच्छादेन्तो अज्जं नवं आपत्तिं आपज्जति इदमेतं सन्धाय वुत्तं । विवटं नातिवस्सतीति आपत्तिं आपज्जित्वा विवरन्तो अज्जं नापज्जति इदमेतं सन्धाय वुत्तं ।

पातिमोक्खुद्देसयाचनकथा निट्ठिता ।

पातिमोक्खसवनारहकथा

३८६. ठपितं होति पातिमोक्खन्ति एत्थ पुरे वा पच्छा वा ठपितम्पि अट्ठपितं होति, खेत्ते ठपितमेव पन ठपितं नाम होति । तस्मा “सुणातु मे, भन्ते सङ्घो, अज्जुपोसथो पन्नरसो, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो उपोसथं करेय्या”ति एत्थ याव

रे-कारं भणति, ताव ठपेतब्बं, इदञ्चि खेत्तं । व्य-कारे पन वुत्ते ठपेन्तेन पच्छा ठपितं नाम होति । “सुणातु मे”ति अनारब्धेयेव ठपेन्तेन पुरे ठपितं होति ।

पातिमोक्खसवनारहकथा निट्ठिता ।

धम्मिकाधम्मिकपातिमोक्खट्टपनकथा

३८७. अमूलिकाय सीलविपत्तिया पातिमोक्खं ठपेति अकतायाति तेन पुग्गलेन सा विपत्ति कता वा होतु अकता वा, पातिमोक्खट्टपनकस्स सञ्जाअमूलिकवसेन अमूलिका होति । कताकतायाति कतञ्च अकतञ्च उभयं गहेत्वा वुत्तं ।

धम्मिकं सामगिं न उपेतीति कम्मं कोपेतुकामताय सङ्गस्स कम्मे करीयमाने नेव आगच्छति, न छन्दं देति, सम्मुखीभूतोव पटिक्कोसति, तेन दुक्कटं आपज्जति । इच्चस्सापि सापत्तिकस्सेव पातिमोक्खं ठपितं होति । पच्चादियतीति “पुन कातब्बं कम्म”न्ति पच्चादियति, तेन उक्कोटनकेन पाचित्तियं आपज्जति । इच्चस्सापि सापत्तिकस्सेव पातिमोक्खं ठपितं होति ।

धम्मिकाधम्मिकपातिमोक्खट्टपनकथा निट्ठिता ।

धम्मिकपातिमोक्खट्टपनकथा

३८८. येहि आकारेहि येहि लिङ्गेहि येहि निमित्तेहीति एत्थ मग्गेनमग्गपटिपादनादीसु आकारादिसञ्जा वेदितब्बा । तेन दिट्ठेन तेन सुतेन ताय परिसङ्कायाति एत्थ दिट्ठञ्च सुतञ्च पाळियं आगतमेव । सचे पन तेहि दिट्ठसुतेहि परिसङ्कं उप्पादेय्य, तं सन्धाय वुत्तं “ताय परिसङ्काया”ति ।

धम्मिकपातिमोक्खट्टपनकथा निट्ठिता ।

अत्तादानअङ्गकथा

३९८. अत्तादानं आदातुकामेनाति एत्थ सासनं सोधेतुकामो भिक्खु यं अधिकरणं अत्तना आदियति, तं अत्तादानन्ति वुच्चति । अकालो इमं अत्तादानं आदातुन्ति एत्थ राजभयं चोरभयं दुब्भिकखभयं वस्सारत्तोति अयं अकालो, विपरीतो कालो ।

अभूतं इदं अत्तादानन्ति असन्तमिदं, मया अधम्मो वा धम्मोति, धम्मो वा अधम्मोति, अविनयो वा विनयोति, विनयो वा अविनयोति, दुस्सीलो वा पुग्गलो सीलवाति, सीलवा वा दुस्सीलोति गहितोति अत्थो; विपरियायेन भूतं वेदितब्बं । अनत्थसंहितं इदं अत्तादानन्ति एत्थ यं जीवितन्तरायाय वा ब्रह्मचरियन्तरायाय वा संवत्तति, इदं अनत्थसंहितं, विपरीतं अत्थसंहितं नाम ।

न लभिस्सामि सन्दिट्ठे सम्भत्ते भिक्खूति अप्पेकदा हि राजभयादीसु एवरूपा अत्तनो पक्खस्स उपत्थम्भका भिक्खू लब्धुं न सक्का होन्ति, तं सन्धाय वुत्तं “न लभिस्सामी”ति । अप्पेकदा पन खेमसुभिक्खादीसु लब्धुं सक्का होन्ति, तं सन्धाय “लभिस्सामी”ति वुत्तं ।

भविस्सति सङ्खस्स ततोनिदानं भण्डनन्ति कोसम्बकानं विय भण्डनं कलहो विग्गहो विवादो सङ्खभेदो च भविस्सतीति । पच्छापि अविप्पटिसारकरं भविस्सतीति सुभदं वुड्डपब्बजितं निग्गहेत्वा पञ्चसतिकसङ्गीतिं करोन्तस्स महाकस्सपत्थेरस्सेव, दसवत्थुके अधिकरणे दसभिकखुसहस्सानि निग्गहेत्वा सत्तसतिकसङ्गीतिं करोन्तस्स आयस्मतो यस्ससेव, सट्ठिभिकखुसहस्सानि निग्गहेत्वा सहस्सिकसङ्गीतिं करोन्तस्स मोग्गलिपुत्तितस्सपत्थेरस्सेव च पच्छा समनुस्सरणकरणं होति, सासनस्स च विगतुपक्विकलेसचन्दिमसूरियसस्सिरिकताय संवत्तति ।

अत्तादानअङ्गकथा निट्ठिता ।

चोदकेनपच्चवेक्खितब्बधम्मकथा

३९९. अच्छिद्देन अप्पटिमंसेनातिआदीसु येन गहट्टपब्बजितेसु यो कोचि पहटो वा होति, गिहीनं गण्डफालनादीनि वेज्जकम्मानि वा कतानि, तस्स कायसमाचारो उपचिकाहि खायिततालपण्णमिव छिद्दो च पटिमासितुं यत्थ कत्थचि गहेत्वा आकट्ठितुं सक्कुण्येय्यताय सप्पटिमंसो च होति, विपरीतो अच्छिद्दो अप्पटिमंसोति वेदितब्बोति । वचीसमाचारो पन मुसावादओमसवादपेसुज्जअमूलकानुद्धंसनादीहि छिद्दो च सप्पटिमंसो च होति, विपरीतो अच्छिद्दो अप्पटिमंसो ।

मेत्तं नु खो मे चित्तन्ति पलिबोधे छिन्दित्वा कम्मट्ठानभावाननुयोगेन अधिगतं मेत्तचित्तं । अनाघातन्ति आघातविरहितं, विक्खम्भनवसेन विहताघातन्ति अत्थो । इदं पनावुसो कत्थ वुत्तं भगवताति इदं सिक्खापदं कतरस्मिं नगरे वुत्तन्ति अत्थो ।

चोदकेनपच्चवेक्खितब्बधम्मकथा निट्ठिता ।

चोदकेनउपट्ठापेतब्बकथा

४००. कालेन वक्खामीतिआदीसु एको एकं ओकासं कारेत्वा चोदेन्तो कालेन वदति नाम । सङ्खमज्झगणमज्झसलाकगयागुअग्गवितक्कमाळकभिकखाचारमग्गआसनसालादीसु उपट्ठाकेहि परिवारितक्खणे वा चोदेन्तो अकालेन वदति नाम । तच्छेन वदन्तो भूतेन वदति नाम । “अम्भो महल्लक, परिसावचर, पंसुकूलिक, धम्मकथिक, पतिरूपं तव इदं”न्ति वदन्तो फरुसेन वदति नाम । कारणनिस्सितं पन कत्वा “भन्ते महल्लकत्थ, परिसावचरा, पंसुकूलिका, धम्मकथिकत्थ, पतिरूपं तुम्हाकं इदं”न्ति वदन्तो सण्हेन वदति नाम । कारणनिस्सितं कत्वा वदन्तो अत्थसंहितेन वदति नाम । मेत्तचित्तो वक्खामि नो दोसन्तरोति मेत्तचित्तं उपट्ठपेत्वा वक्खामि, न दुट्ठचित्तो हुत्वा ।

चोदकेनउपट्ठापेतब्बकथा निट्ठिता ।

चोदकचुदितकपटिसंयुत्तकथा

४०१. अज्झत्तं मनसिकरित्वाति अत्तनो चित्ते उप्पादेत्वा । कारुज्जताति करुणाभावो । इमिना करुणज्ज करुणापुब्बभागज्ज दस्सेति । हितेसिताति हितगवेसनता । अनुकम्पिताति तेन हितेन संयोजनता । द्वीहिपि मेत्तज्ज मेत्तापुब्बभागज्ज दस्सेति । आपत्तिवुट्ठानताति आपत्तितो वुट्ठापेत्वा सुद्धन्ते पतिट्ठापना । वत्थुं चोदेत्वा सारेत्वा पटिज्जं

आरोपेत्वा यथापटिज्जाय कम्मकरणं विनयपुरेक्खारता नाम । इमे पञ्च धम्मेति ये एते कारुज्जतातिआदिना नयेन वुत्ता, इमे पञ्च धम्मे अज्झत्तं मनसि करित्वा परो चोदेतब्बोति ।

सच्चे च अकुप्पे चाति वचीसच्चे च अकुप्पनताय च । चुदितकेन हि सच्चञ्च वत्तब्बं, कोपो च न कातब्बो । नेव अत्तना कुज्झितब्बो, न परो घट्टेतब्बोति अत्थो । सेसं सब्बत्थ उत्तानमेवाति ।

चोदकचुदितकपटिसंयुत्तकथा निट्ठिता ।

पातिमोक्खट्टपनक्खन्धकवण्णना निट्ठिता ।

१०. भिक्खुनिक्खन्धकं

महापजापतिगोतमीवत्थुकथा

४०२. भिक्खुनिक्खन्धके — अलं गोतमि मा ते रुच्चीति कस्मा पटिक्खपति, ननु सब्बेसम्पि बुद्धानं चतस्सो परिस्सा होन्तीति? कामं होन्ति, किलमेत्वा पन अनेकक्खत्तुं याचितेन अनुज्जातं पब्बज्जं “दुक्खेन लद्धा अयं अम्हेही”ति सम्मा परिपालेस्सन्तीति भदकं कत्वा अनुजानितुकामो पटिक्खपति । अट्टगरुधम्मकथा महाविभङ्गेयेव कथिता ।

४०३. कुम्भथेनकेहीति कुम्भे दीपं जालेत्वा तेन आलोकेन परघरे भण्डं विचिनित्वा थेनकचोरेहि ।

सेतट्टिका नाम रोगजातीति एको पाणको नाळिमज्झगतं कण्डं विज्झति, येन विद्धत्ता निक्खन्तम्पि सालिंसीसं खीरं गहेतुं न सक्कोति ।

मज्जिट्टिका नाम रोगजातीति उच्छूनं अन्तोत्तभावो । महतो तळाकस्स पटिकच्चेव आळिन्ति इमिना पन एतमत्थं दस्सेति — यथा महतो तळाकस्स आळिया अबद्धायपि किञ्चि उदकं तिट्ठेय्य, पठममेव बद्धाय पन यं अबद्धपच्चया न तिट्ठेय्य, तम्पि तिट्ठेय्य; एवमेव ये इमे अनुप्पन्ने वत्थुस्मिं पटिकच्चेव अवीतिक्कमनत्थाय गरुधम्मा पज्जत्ता । तेसु अपज्जत्तेसुपि मातुगामस्स पब्बजितत्ता पज्जेव वस्ससतानि सद्धम्मो तिट्ठेय्य । पटिकच्चेव पज्जत्तत्ता पन अपरानिपि पज्जवस्ससतानि ठस्सतीति एवं पठमं वुत्तं वस्ससहस्समेव ठस्सतीति । वस्ससहस्सन्ति चेतं पटिसम्भिदापभेदप्पत्तखीणासववसेनेव वुत्तं । ततो पन उत्तरिम्पि सुक्खविपस्सकखीणासववसेन वस्ससहस्सं, अनागामिवसेन वस्ससहस्सं, सकदागामिवसेन वस्ससहस्सं, सोतापन्नवसेन वस्ससहस्सन्ति एवं पज्जवस्ससहस्सानि पटिवेधसद्धम्मो ठस्सति । परियत्तिधम्मोपि तानियेव । न हि परियत्तिया असति पटिवेधो अत्थि, नापि परियत्तिया सति पटिवेधो न होति; लिङ्गं पन परियत्तिया अन्तरहितायपि चिरं पवत्तिस्सतीति ।

महापजापतिगोतमीवत्थुकथा निट्ठिता ।

भिक्खुनीउपसम्पदानुजाननकथा

४०४. अनुजानामि भिक्खवे भिक्खूहि भिक्खुनियो उपसम्पादेतुन्ति इमाय अनुपज्जत्तिया भिक्खू पज्जसता

साकियानियो महापजापतिया सद्धिविहारिनियो कत्वा उपसम्पादेसुं। इति ता सब्बापि एकतोउपसम्पन्ना नाम अहेसुं। ये खो त्वं गोतमीति इमिना ओवादेन गोतमी अरहत्तं पत्ता।

४०९. कम्मं न करीयतीति तज्जनीयादि सत्तविधम्पि कम्मं न करीयति। **खमापेन्तीति** न पुन एवं करिस्सामीति खमापेन्ति।

४१०. अनुजानामि, भिक्खवे, भिक्खूहि भिक्खुनीनं कम्मं रोपेत्वा निय्यादेतुन्ति एत्थ तज्जनीयादीसु “इदं नाम कम्मं एतस्सा कातब्ब”न्ति एवं रोपेत्वा “तं दानि तुम्हेव करोथा”ति निय्यादेतब्बं। सचे पन अज्जस्मिं रोपिते अज्जं करोन्ति, “तज्जनीयकम्मरहस्स नियस्सकम्मं करोती”ति एत्थ वुत्तनयेन कारेतब्बतं आपज्जन्ति।

४११. कदमोदकेनाति एत्थ न केवलं कदमोदकेन, विप्पसन्नउदकरजनकदमादीसुपि येन केनचि ओसिज्जन्तस्स दुक्कटमेव। **अवन्दियो सो भिक्खवे भिक्खु भिक्खुनिसङ्गेन कातब्बोति** भिक्खुनुपस्सये सन्निपत्तिवा “असुको नाम अय्यो भिक्खुनीनं अपसादनीयं दस्सेति, एतस्स अय्यस्स अवन्दियकरणं रुच्चती”ति एवं तिक्खत्तुं सावेतब्बं। एत्तावता अवन्दियो कतो होति। ततो पट्टाय यथा सामणरे दिस्वा न वन्दन्ति; एवमेव दिस्वापि न वन्दितब्बो। तेन भिक्खुना सम्मा वत्तन्तेन भिक्खुनुपस्सयं आगन्त्वा विहारेयेव सङ्गं वा गणं वा एकपुगलं वा उपसङ्गमित्वा उक्कुटिकं निसीदित्वा अज्जलिं पग्गहेत्वा “भिक्खुनिसङ्गो मय्हं खमतू”ति खमापेतब्बं। तेन भिक्खुना भिक्खुनीनं सन्तिकं आगन्त्वा “एसो भिक्खु तुम्हे खमापेती”ति वत्तब्बं। ततो पट्टाय सो वन्दितब्बो। अयमेत्थ सङ्केपो, वित्थारं पन कम्मविभङ्गे वक्खाम।

ओभासेन्तीति असद्धम्मेन ओभासेन्ति। **भिक्खुनीहि सद्धिं सम्पयोजेन्तीति** भिक्खुनीहि सद्धिं पुरिसे असद्धम्मेन सम्पयोजेन्ति। अवन्दियकरणं वुत्तनयमेव। **आवरणन्ति** विहारप्पवेसने निवारणं। **ओवादं ठपेतुन्ति** एत्थ न भिक्खुनुपस्सयं गन्त्वा ठपेतब्बो। ओवादत्थाय पन आगता भिक्खुनियो वत्तब्बा “असुका नाम भिक्खुनी सापत्तिका, तस्सा ओवादं ठपेमि, मा ताय सद्धिं उपोसथं करित्था”ति। कायविवरणादीसुपि दण्डकम्मं वुत्तनयमेव।

४१३. न भिक्खवे भिक्खुनिया ओवादो न गन्तब्बोतिआदि भिक्खुनिविभङ्गवण्णनायं वुत्तमेव।

४१६. फासुका नमेन्तीति गिहिदारिकायो विय घनपट्टकेन कायबन्धनेन फासुका नमनत्थाय बन्धन्ति। **एकपरियाकतन्ति** एकवारं परिक्षिपनकं।

विलीवेन पट्टेनाति सण्हेहि वेळुविलीवेहि कतपट्टेन। **दुस्सपट्टेनाति** सेतवत्थपट्टेन। **दुस्सवेणियाति** दुस्सेन कतवेणिया। **दुस्सवट्टियाति** दुस्सेन कतवट्टिया। **चोळपट्टादीसु** चोळकासावं चोळन्ति वेदितब्बं।

अट्टिल्लेनाति गोजङ्गट्टिकेन। **जघनन्ति** कटिप्पदेसो वुच्चति। **हत्थं कोट्टापेन्तीति** अगगबाहं कोट्टापेत्वा मोरपत्तादीहि चित्तालङ्कारं करोन्ति। **हत्थकोच्छन्ति** पिट्ठिहत्थं। **पादन्ति** जङ्गं। **पादकोच्छन्ति** पिट्ठिपादं।

४१७. मुखलिम्पनादीनि वुत्तनयानेव। **अवङ्गं करोन्तीति** अक्खी अज्जन्तियो अवङ्गदेसे अधोमुखं लेखं करोन्ति। **विसेसकन्ति** गण्डप्पदेसे विचित्रसण्ठानं विसेसकं करोन्ति। **ओलोकेन्तीति** वातपानं विवरित्वा वीथिं ओलोकेन्ति। **सालोके तिट्ठन्तीति** द्वारं विवरित्वा उपट्टकायं दस्सेन्तियो तिट्ठन्ति। **नच्चन्ति** नटसमज्जं कारेन्ति। **वेसिं वुट्टापेन्तीति** गणिकं वुट्टापेन्ति। **पानागारं ठपेन्तीति** सुरं विक्किणन्ति। **सूनं ठपेन्तीति** मंसं विक्किणन्ति। **आपणन्ति** नानाभण्डानं

अनेकविधं आपणं पसारन्ति । दासं उपट्टापेन्तीति दासं गहेत्वा तेन अत्तनो वेय्यावच्चं कारेन्ति । दासीआदीसुपि एसेव नयो । हरितकपक्किकं पकिणन्तीति हरितकञ्चेव पक्कञ्च पकिणन्ति; पकिण्णकापणं पसारन्तीति वुत्तं होति ।

४१८. सब्बनीलकादिकथा कथितायेव ।

४१९. भिक्खुनी चे, भिक्खवे, कालं करोन्तीति आदीसु अयं पाळिमुत्तकविनिच्छयो — सचे हि पञ्चसु सहधम्मिकेसु यो कोचि कालं करोन्तो “ममच्चयेन मय्हं परिक्खारो उपज्झायस्स होतु, आचरियस्स होतु, सद्धिविहारिकस्स होतु, अन्तेवासिकस्स होतु, मातु होतु, पितु होतु, अज्जस्स वा यस्स कस्सचि होतू”ति वदति तेसं न होति, सङ्गस्सेव होति । न हि पञ्चन्नं सहधम्मिकानं अच्चयदानं रुहति, गिहीनं पन रुहति । भिक्खु हि भिक्खुनिविहारे कालं करोति, तस्स परिक्खारो भिक्खूनयेव होति । भिक्खुनी भिक्खुविहारे कालं करोति, तस्सा परिक्खारो भिक्खुनीनयेव होति ।

४२०. पुराणमल्लीति पुराणे गिहिकाले मल्लकस्स भरिया । पुरिसव्यञ्जनन्ति पुरिसनिमित्तं, छिन्नं वा होतु अच्छिन्नं वा, पटिच्छन्नं वा अप्पटिच्छन्नं वा । सचे एतस्मिं ठाने पुरिसव्यञ्जनन्ति चित्तं उप्पादेत्वा उपनिज्झायति, दुक्कटं ।

४२१. अत्तनो परिभोगत्थाय दिन्नं नाम यं “तुम्हेयेव परिभुज्जथा”ति वत्वा दिन्नं, तं अज्जस्स ददतो दुक्कटं । अगं गहेत्वा पन दातुं वट्टति । सचे असप्पायं, सब्बं अपनेतुं वट्टति । चीवरं एकाहं वा द्वीहं वा परिभुज्जित्वा दातुं वट्टति । पत्तादीसुपि एसेव नयो ।

भिक्खूनं सन्निधिं भिक्खुनीहि पटिग्गाहापेत्वाति हिय्यो पटिग्गाहेत्वा ठपितमंसं अज्ज अज्जस्मिं अनुपसम्पन्ने असति भिक्खूहि पटिग्गाहापेत्वा भिक्खुनीहि परिभुज्जितब्बं । भिक्खूहि पटिग्गाहितज्झि भिक्खुनीनं अप्पटिग्गाहितकट्टाने तिट्ठति, भिक्खुनीनं पटिग्गाहितम्पि भिक्खूसु एसेव नयो ।

४२६. आसनं संकसायन्तियो कालं वीतिनामेसुन्ति अज्जं वुट्ठापेत्वा अज्जं निसीदापेन्तियो भोजनकालं अतिक्कामेसुं ।

अट्ठन्नं भिक्खुनीनं यथावुट्ठन्ति एत्थ सचे पुरे अट्ठसु निसिन्नासु तासं अब्भन्तरिमा अज्जा आगच्छति, सा अत्तनो नवकं उट्ठापेत्वा निसीदितुं लभति । या पन अट्ठहिपि नवकतरा, सा सचेपि सट्ठिवस्सा होति, आगतपटिपाटियाव निसीदितुं लभति । अज्जत्थ सब्बत्थ यथावुट्ठं न पटिबाहितब्बन्ति ठपेत्वा भत्तगं अज्जस्मिं चतुपच्चयभाजनीयट्टाने “अहं पुब्बे आगता”ति वुट्ठं पटिबाहित्वा किञ्चि न गहेतब्बं; यथावुट्ठमेव वट्टति । पवारणाकथा कथितायेव ।

४२९. इत्थियुत्तन्ति आदीहि सब्बयानानि अनुज्जातानि । पाटङ्गिन्ति पटपोट्टलिकं ।

४३०. दूतेन उपसम्पदा दसन्नं अन्तरायानं येन केनचि वट्टति । कम्मवाचापरियोसाने सा भिक्खुनी भिक्खुनुपस्सये ठिता वा होतु निपन्ना वा जागरा वा निदं ओक्कन्ता वा, उपसम्पन्नाव होति । तावदेव छायादीनि आगताय दूतभिक्खुनिया आचिक्खितब्बानि ।

४३१. उदोसितोति भण्डसाला । न सम्मतीति नप्पहोति । उपस्सयन्ति घरं । नवकम्मन्ति सङ्गस्सत्थाय भिक्खुनिया नवकम्मम्पि कातुं अनुजानामीति अत्थो ।

४३२. तस्सा पब्बजितायाति तस्सा पब्बजितकाले । याव सो दारको विज्जुतं पापुणातीति याव खादितुं भुज्जितुं नहायितुञ्च मण्डितुञ्च अत्तनो धम्मताय सक्कोतीति अत्थो ।

ठपेत्वा सागारन्ति सहगारसेय्यमत्तं ठपेत्वा । यथा अज्जस्मिं पुरिसे; एवं दुतियिकाय भिक्खुनिया तस्मिं दारके पटिपज्जितब्बन्ति दस्सेति । माता पन नहापेतुं पायेतुं भोजेतुं मण्डेतुं उरे कत्वा सयितुञ्च लभति ।

४३४. यदेव सा विब्भन्ताति यस्मा सा विब्भन्ता अत्तनो रुचिया खन्तिया ओदातानि वत्थानि निवत्था, तस्मायेव सा अभिक्खुनी, न सिक्खापच्चक्खानेनाति दस्सेति । सा पुन उपसम्पदं न लभति ।

सा आगता न उपसम्पादेतब्बाति न केवलं न उपसम्पादेतब्बा, पब्बज्जम्पि न लभति । ओदातानि गहेत्वा विब्भन्ता पन पब्बज्जामत्तं लभति ।

अभिवादन्ति आदीसु पुरिसा पादे सम्बाहन्ता वन्दन्ति, केसे छिन्दन्ति, नखे छिन्दन्ति, वणपटिकम्मं करोन्ति, तं सब्बं कुक्कुच्चायन्ता न सादियन्तीति अत्थो । तत्रेके आचरिया “सचे एकतो वा उभतो वा अवस्सुता होन्ति सारत्ता, यथावत्थुकमेव” । एके आचरिया “नत्थि एत्थ आपत्ती”ति वदन्ति । एवं आचरियवादं दस्सेत्वा इदं ओदिस्स अनुज्जातं वट्ठतीति अट्ठकथासु वुत्तं । तं पमाणं । “अनुजानामि भिक्खवे सादितु”न्ति हि वचनेनेव तं कप्पियं ।

४३५. पल्लङ्केन निसीदन्तीति पल्लङ्कं आभुजित्वा निसीदन्ति । अट्ठपल्लङ्कन्ति एकं पादं आभुजित्वा कतपल्लङ्कं । हेट्ठा विवटे उपरि पटिच्छन्नेति एत्थ सचे कूपो खतो होति, उपरि पन पदरमत्तमेव सब्बदिसासु पज्जायति, एवरूपेपि वट्ठति ।

४३६. कुक्कुसं मत्तिकन्ति कुण्डकञ्चेव मत्तिकञ्च । सेसमेत्थ उत्तानमेवाति ।

भिक्खुनीउपसम्पदानुजाननकथा निट्ठिता ।

भिक्खुनिक्खन्धकवण्णना निट्ठिता ।

११. पञ्चसतिकक्खन्धकं

खुद्धानुखुद्दकसिक्खापदकथा

४४१. पञ्चसतिकक्खन्धके — चत्तारि पाराजिकानि ठपेत्वा अवसेसानि खुद्धानुखुद्दकानीति एवमादि एकसिक्खापदम्पि अपरिचयित्वा सब्बेसं सङ्गहेतव्वभावदस्सनत्थं परियायेन वुत्तं । इदं वो समणानन्ति इदं समणानं । पदपूरणमत्ते वोकारो ।

४४३. इदम्पि ते आवुसो आनन्द दुक्कटन्ति “इदं तथा दुट्ठ कत”न्ति केवलं गरहन्तेहि थेरेहि वुत्तं, न आपत्तिं सन्धाय वुत्तं । न हि ते आपत्तानापत्तिं न जानन्ति । इदानेव चेतं अनुस्सावितं — “सङ्गो अपज्जत्तं न पज्जपेति, पज्जत्तं न समुच्छिन्दती”ति । देसेहि तं दुक्कटन्ति इदम्पि च “आम, भन्ते, दुट्ठ मया कत”न्ति एवं पटिजानाहि, तं दुक्कटन्ति इदं

सन्धाय वुत्तं, न आपत्तिदेसनं । थेरो पन यस्मा असतिया न पुच्छि न अनादरेन, तस्मा तत्थ दुट्ठकतभावम्पि असल्लक्खेन्तो “नाहं तं दुक्कटं पस्सामी”ति वत्वा थेरेसु गारवं दस्सेन्तो “अपिचायस्मन्तानं सन्धाय देसेमि तं दुक्कट”न्ति आह । यथा तुम्हे वदथ, तथा पटिजानामीति वुत्तं होति । एसेव नयो अवसेसेसु चतूसु ठानेसु । सेसमेत्थ यं वत्तब्बं सिया, तं निदानवण्णनायमेव वुत्तं ।

खुद्धानुखुद्दकसिक्खापदकथा निट्ठिता ।

पञ्चसतिकक्खन्धकवण्णना निट्ठिता ।

१२. सत्तसतिकक्खन्धकं

दसवत्थुकथा

४४६. सत्तसतिकक्खन्धके — भिक्खग्गेनाति भिक्खुअग्गेन, भिक्खू गणेत्वा तत्तके पटिवीसे ठपेसुन्ति अत्थो । महियाति हिमपातसमये हिमवलाहका ।

४४७. अविज्जानिवुटाति अविज्जापटिच्छन्ना । पोसाति पुरिसा । पियरूपं अभिनन्दन्ति पत्थेन्तीति पियरूपाभिनन्दिनो । अविद्दसूति अविजानन्ता । रागरजेहि सरजा । मगसदिसाति मगा । सह नेत्तियाति सनेत्तिका । वट्ठेन्ति कटसिन्ति पुनप्पुनं कळेवरं निक्खिपमाना भूमिं वट्ठेन्ति । एवं वट्ठेन्ताव घोरं आदियन्ति पुनब्भवं ।

४५४. पापकं नो आवुसो कतन्ति आवुसो अम्हेहि पापकं कतन्ति अत्थो ।

४५५. कतमेन त्वं भूमि विहारेनाति एत्थ भूमीति पियवचनमेतं । पियं वत्तुकामो किर आयस्मा सब्बकामी नवके भिक्खू एवं आमन्तेति । कुल्लकविहारेनाति उत्तानविहारेन ।

४५७. सावत्थिया सुत्तविभङ्गेति कथं सुत्तविभङ्गे पटिक्खित्तं होति? तत्र हि “सन्निधि नाम अज्ज पटिग्गहितं अपरज्जू”ति वत्वा पुन “सन्निधिकारके असन्निधिकारकसज्जी खादनीयं वा भोजनीयं वा खादति वा भुज्जति वा आपत्ति पाचित्तियस्सा”ति आपत्तिं वदन्तेन पटिक्खित्तं होति । तत्रेके मज्जन्ति “यो पन भिक्खु सन्निधिकारकं खादनीयं वा भोजनीयं वा”ति हि वुत्तं, इदञ्च लोणं नाम यावजीविकत्ता सन्निधिभावं नापज्जति । यम्पि अलोणकं आमिसं पटिग्गहेत्वा तेन सद्धिं परिभुज्जति, तं तदहुपटिग्गहितमेव, तस्मा “यावकालिकेन, भिक्खवे, यावजीविकं तदहुपटिग्गहितं काले कप्पति, विकाले न कप्पती”ति वचनतो दुक्कटेनेत्थ भवितब्ब”न्ति । ते वत्तब्बा — “तुम्हाकं मतेन दुक्कटेनपि न भवितब्बं, न हि एत्थ यावजीविकं तदहुपटिग्गहितं, यावकालिकमेव तदहुपटिग्गहितं, न च तं विकाले परिभुत्तं । यदि वा “विकाले न कप्पती”ति वचनेन तुम्हे दुक्कटं मज्जेथ, यावजीविकमिस्सं यावकालिकं विकाले भुज्जन्तस्स विकालभोजनपाचित्तियं न भवेय्य । तस्मा न व्यज्जनमत्तं गहेतब्बं, अत्थो उपपरिक्खित्तब्बो ।

अयज्हेत्थ अत्थो — यावकालिकेन यावजीविकं तदहुपटिग्गहितं यदि सम्भिन्नरसं होति, यावकालिकगतिकमेव होति । तस्मा “यो पन भिक्खु विकाले खादनीयं वा भोजनीयं वा”ति इमिना सिक्खापदेन काले कप्पति, विकाले न कप्पति । न इध “न कप्पती”ति वचनमत्तेनेत्थ दुक्कटं होति । यथेव यावजीविकं तदहुपटिग्गहितं यावकालिकेन

सम्भिन्नरसं विकाले न कप्पति, विकालभोजनपाचित्तियावहं होति । एवं अज्ज पटिग्गहितम्पि अपरज्जु यावकालिकेन सम्भिन्नरसं न कप्पति, सन्निधिभोजनपाचित्तियावहं होति । तं “सन्निधिकतं इदं”न्ति अजानन्तोपि न मुच्चति । वुत्तज्हेतं — “सन्निधिकारके असन्निधिकारकसज्जी खादनीयं वा भोजनीयं वा खादति वा भुज्जति वा आपत्ति पाचित्तियस्सा”ति । तस्मा “कत्थ पटिक्खित्तं”न्ति इमिस्सा पुच्छाय “परिसुद्धमिदं ब्याकरणं सावत्थिया सुत्तविभङ्गे”ति ।

राजगहे उपोसथसंयुत्तेति इदं “न भिक्खवे एकस्मिं आवासे द्वे उपोसथागारानि सम्मन्नितब्बानि; यो सम्मन्नेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति एतं सन्धाय वुत्तं । **विनयातिसारे दुक्कटन्ति** “न भिक्खवे एकस्मिं आवासे द्वे उपोसथागारानि सम्मन्नितब्बानी”ति एतस्स विनयस्स अतिसारे दुक्कटं । **चम्पेय्यके विनयवत्थुस्मिन्ति** इदं “अधम्मेन चे भिक्खवे वग्गकम्मं, अकम्मं न च करणीयं”न्ति एवमादिं कत्वा चम्पेय्यक्खन्धके आगतं विनयवत्थुं सन्धाय वुत्तं ।

एकच्चो कप्पतीति इदं धम्मिकं आचिण्णं सन्धाय वुत्तं । **छेदनके पाचित्तियन्ति** सुत्तविभङ्गे हि “निसीदनं नाम सदसं वुच्चती”ति आगतं, तस्मा द्विन्नं सुगतविदत्थीनं उपरि दसायेव विदत्थिमत्ता लब्धति । दसाय विना तं पमाणं करोन्तस्स इदं आगतमेव होति — “तं अतिक्कामयतो छेदनकं पाचित्तियं”न्ति । तस्मा “किं आपज्जती”ति पुट्ठो “छेदनके पाचित्तियं”न्ति आह । छेदनकसिक्खापदे वुत्तपाचित्तियं आपज्जतीति अत्थो । सेसं सब्बत्थ उत्तानमेवाति ।

दसवत्थुकथा निड्ढिता ।

समन्तपासादिकाय विनयसंवण्णनाय

सत्तसतिकक्खन्धकवण्णना निड्ढिता ।

द्विवग्गसङ्गहा वुत्ता, द्वावीसतिपभेदना ।

खन्धका सासने पच्चक्खन्धदुक्खप्पहायिनो ॥

या तेसं वण्णना एसा, अन्तरायं विना यथा ।

सिद्धा सिज्झन्तु कल्याणा, एवं आसापि पाणिनन्ति ॥

चूळवग्ग-अट्ठकथा निड्ढिता ।